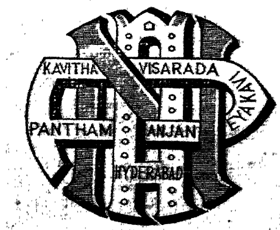
శ్రీ పాండురంగ గ్రంథమాల 2 వ॥ కుసుమము.

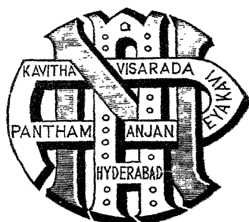

గ్రంథకర్త

కవితావిశారద

పంతం ఆంజనేయకవి.

గ్రంథకర్త,
కవితావిశారద
పంతం ఆంజనేయకవి.

వెల-రూ 1-0-0

గంపా వీరయ్య అండ్ సన్స్ గారి శ్రీ భారతీ ప్రెస్‌లో
ముద్రింపఁబడియె సికింద్రాబాద్.

500 ప్రతులు.

కృతికర్త
కవితావిశారద
పంతం ఆంజనేయకవి,
హైదరాబాదు.

విజ్ఞాపనము

పాఠక మహాశయులారా!

అనంత కల్యాణగుణాభరణుండగు పరమేశ్వరుని లీలాకృత్యంబుల నభివర్ణించుట యేరితరము. తొల్లి తపోవంతులగు ఋష్యాదులు దీర్ఘకాలము తపస్సంపన్నులై తుదకు తెలిసీ తెలియనివారలై యా దయామయుని పాదారవింద భజనానంద మగ్నమానసులైరి. చతుర్ముఖుండంతటివాఁడు సహస్రదివ్యవర్షంబులు పరిశోధించి భగ్నచిత్తుండై తదంఘ్రిసేవయే ముఖ్యంబని చతుర్ముఖంబులనుద్ఘోషించెను. అట్టిచో నే నెంతటివాఁడను. భగవత్సన్నిధానమున ప్రస్తోసుండు.

"మ॥ తపమున్ వంశముఁ దేజమున్ శ్రుతము సౌం ♦ దర్యంబు
నుద్యోగమున్, నిపుణత్వంబుఁ, బ్రతాపపౌరుషములున్
నిష్ఠాబలప్రజ్ఞలున్, ♦ జపహోమంబులుఁజాల వీశ్వరభ
వత్సంతుష్టికై దంతియూ ♦ ధపుచందంబున భక్తి సేయవ
లయుం ♦ దాత్పర్యసంయుక్తుఁడై॥"

అని ప్రార్థించెను. కావున నేనా! విషయలోలుఁడను, తాపత్రయైషణాత్రయములఁజిక్కుకొని యపారంబగు సంసారసముద్రంబునఁ గొట్టుకొనిపోవుచుండెడి యల్పజ్ఞుఁడను. ఇట్టిసంకటంబుల నుండి విడువంబడు వేరొండు మార్గంబుఁగానక దయామయుని చరిత్రంబీరీతి నాయల్పవిద్యాగీతంబుల గానంబు జేయ మొదలి

డితిని. ఈరుక్మిణీకల్యాణము భగవానుఁడైన వ్యాసమహాముని పరమపవిత్రమైన గీర్వాణభాషరచియించెను. తనుపిమ్మట యపర వ్యాసుఁడో యనపరమభక్తాగ్రేసరుఁడగుపోతనామాత్యుఁడాంధ్ర భాషయందు జీవకళలుట్టినడ వ్రాసెను. పిమ్మట ప్రాజ్ఞుఁడగు కూచిమంచితిమ్మకవి యీచరిత్రమును ప్రౌఢభాషలోఁబోషించెను. ఇట్టిమహోన్నతదశయందువెలింగెడిచరిత్రంబును మరల నాచేరచియింపఁబడుటకు కారణము వీరలబ్రతిఘటించిమించి వెలుంగఁజేయు సంకల్పమునకాదు. వారికిని నాకును హస్తిమశకాంతరము. రామా! అనుభగవన్నామము నుచ్చరించుటయెట్లు పునరుక్తిదోషమున పరిగణింపఁబడదో యట్లే యీవిశ్వంభరమూర్తి దివ్యచరిత్రంబెందరెన్ని పర్యాయములురచియించినను చర్వితచర్వితాతి చర్వితము కాదనితలంచి నాశక్త్యాను సారముగా నీచరిత్రంబును రచియించితినని నా తలంపు.

ఒకచోట ప్రహ్లాదుఁడు బోధకుఁడై యిట్లువచియించెను.

"గురుశుశ్రూషయు, సర్వలాభసమర్పణంబును, సాధుజనసంగమంబును, నీశ్వర ప్రతిమా సమారాధనంబును, హరికథాతత్పరత్వంబును, వాసుదేవునియందలిప్రియము, నారాయణగుణనామకీర్తనంబును, వైకుంఠచరణకమలధ్యానంబును, విశ్వంభరమూర్తి విలోకనపూజనంబులును, మొదలైన విజ్ఞానవైరాగ్యలాభసాధనంబులైన భాగవతధర్మంబులపై రతిగలిగి

సర్వభూతంబులయందు నీశ్వరుండు భగవంతుండాత్మగలండని సమ్మానంబుసేయుచుఁ గామ క్రోధ లోభ మోహ మదమత్స రంబులఁ గెలిచి యింద్రియవర్గంబును బంధించి భక్తిసేయు చుండ నీశ్వరుండగు విష్ణుదేవునియందలిగతిసిద్ధించు" కావున బుద్బుద ప్రాయంబునగు నీతనువును తదనుకూలంబులగు విషయంబుల నిజస్థితి నెఱింగి శాశ్వతానందమునకు మూలంబగు శ్రీహరిచరణారవింద భజనానందమే ప్రశస్తమని తలంచిన వాఁడనని యెఱుంగనగు. నాకవిత్వము భక్తిమార్గానుకూల ముగ వీక్షింపవలయుఁగాని, ప్రౌఢభాషాప్రకటనంబునకై రచి యింపంబడినదని తలకింపవలదు. నేనందఱివలె గురువులచెంత బఠింపకస్వతస్సిద్ధముగ బాండిత్యంబించుక శ్రీహరికరుణాకటాక్ష మువలనఁబొందితినని చెప్పసాహసించెదను. కడుంగడుబాల్యం బుననుండియే నాకుభాగవత పఠనాపేక్ష మెండు. ఇతరకావ్యము లెన్నేనిచదివినను భాగవతములోఁగొంతభాగము నిత్యముజదివి నఁగాని, నాచిత్తమునకు హాయిగలుగదు. ఇదినాకొక పిచ్చియో! లేక భగవచ్చింత నాయత్తమైన చిత్తచాంచల్యమో! విశదీక రింపఁజాలను. ఇప్పటికిని యిదియెనాకు నిత్యపారాయణయోగ్య మైన పారమార్థిక గ్రంథమైయున్నయది.

అస్మద్గురువర్యులగు బ్ర॥శ్రీ॥ మహామహోపాధ్యాయ, కళా ప్రపూర్ణ, కవిసార్వభౌమ, ఆంధ్ర వ్యాసులగు శ్రీపాద

కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు శ్రీనాథప్రోక్తమగు నైషధమును బఠించి తద్గ్రంథకర్తయగు శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని తమ గురువుగా నెట్లుభావించి తమగ్రంథములలోఁ జెప్పుకొనియుం డిరో యట్లే శ్రీమదాంధ్రభాగవత గ్రంథకర్తయు భక్తాగ్రే సరుఁడునగు బమ్మెరపోతనామాత్యుఁడేనాకుపరమగురువనియు, నాకవిత్వమునకు శ్రీ భాగవతమే కారణమనియు నిరాటంక లముగా జెప్పసాహసించెదను.

ఇటీవల బ్ర॥శ్రీ॥ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారివద్ద నే గాంచిన కవితాశిక్షణగూడనాకవిత్వమునకు వన్నె దెచ్చినదని మనవిఁజేయుచున్నాఁడను.

నేను కవిత్వము మొదలిడి నేటివరకు వ్రాసినగ్రంథము లన్నియు ననన్యవాత్సల్యమున వేసరక బరిశీలించి పొడమిన కొరంతలఁజూపుచు, కథాకల్పనాసూచనంబులఁబ్రసాదించుచు నా యీకవిత్వమును బ్రశంసార్హమగు మార్గమునఁ ద్రిప్పిన విమర్శకాగ్రేసరులును, సంస్కరణీయ భాషాసిద్ధులును, నాకు పరమ మిత్రులునగు బ్ర. శ్రీ. డాక్టర్ పిశుపాటి వేంకట రమణయ్యగారిని యస్మద్దేశికేంద్రులుగా భావించువారికి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా వందనము లర్పించుచున్నాఁడను.

భగవద్భక్తియే ప్రాముఖ్యముగాఁ గొని వ్రాయు నా కవిత్వమునకుమెచ్చి "ఆంధ్రభారతీ తీర్థము" యొక్క

ప్రథమాధ్యక్షులగు ఘనతవహించిన జయపూరు మహారాజు **(His Highness Maha Rajaha of Jaipur, Chancellor of Andhra Research University)** గారు నాకు "కవితావిశారద" బిరుదమునొసంగిరి. ఇయ్యది నాకు భరింపరాని భారమయ్యును భరింపవలసిన విధియై యున్నది. పరాధీనవృత్తియందుననుండియు వీలుననుసరించిమాతృభాషా సేవజేసెడి నాకు మున్ముందు నీ బిరుదమున కైవలయు భాషాభివృద్ధియు, గ్రంథరచన చేయుటకై గొంతకాలమువిని యోగింపవలసినపనినాకు తప్పనిసరియైయున్నయది.సర్వేశ్వరుని సంకల్పమెట్లున్నదో తెలియదు. నాయెడసానుభూతిగనబరచిన (శ్రీ) భారతీ తీర్థముయొక్క ప్రథమాధ్యక్షులగు జయపూరు మహారాజుగారికిని, తదధ్యక్షులగు బ్రి. (శ్రీ). ఆచార్యబురా్రి శేషగిరిరావు **M.A. PH: D., M.S.A.** గారికినికృతజ్ఞతాపూర్వకముగా వందనము లర్పించుచున్నాఁడను.

ధార్మికచిత్తులును, సత్యవచోదురంధరులును, ఉత్తమోత్తములును, రాట్కులసంజనితులును, భాషాత్రయపారంగతులును ప్రత్యేకించి మాతృభాషాభిమానులునగులింగన్నపేట సంస్థానాధీశులగు మ॥రా॥(శ్రీ)॥ గోరంటవేంకటనరసింగరావు సర్దేశాయిభూపాలురీ రుక్మిణీకళ్యాణము భక్తితోవిని నన్నుసత్కరించి యిద్దానినంకితముగా స్వీకరించి, యీగ్రంథ

మనతికాలములో వ్యయప్రయాసములకులోనై ముద్రింపఁజేసి సారస్వతలోకమున కందజేసిన వీరికి సర్వదాయురారోగ్య సత్సంతానైశ్వర్యాభివృద్ధిఁగోరుచు కృతజ్ఞతావందనములర్పించు చున్నాడను. ఈయుద్యమమున వీరినుత్సాహపరచిన వీరిమామ గారగు దొంతిసంస్థానభూపాలురగు శ్రీరాజా వేంకట గోపాల రెడ్డి భూపాలురకును మ॥రా॥శ్రీ॥ విద్యావార్థియగు బూరుగపల్లి కనకారెడ్డిగారికిని కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా వందనములర్పించు చున్నాఁడను.

ఈ ప్రబంధమును రచియించుటకిదియే ప్రథమప్రయత్నము గావున నాలోపములేగాక ముద్రణాలోపములుగూడ నుండకపోవు. "నడచుచునుండువాని చరణంబులకేగద రాళ్ళు త్రాకుడుల్" అను న్యాయమునను సరించి యిందుబొడమిన తప్పిదములు సహృదయులగు పండితకవిలోకము క్షమింపఁగలరని నా ప్రార్థన.

ఇట్లు
బుధజన విధేయుఁడు
గ్రంథకర్త.

Letter from Sir K. V. Reddy Naidu Garu, Ex: Governor of Madras.

Kurma House,
Thyagaraya Nagar,
Madras, 17th Oct: 1938.

Dear Mr. Naidu,

I am in receipt of your letter dated 20th Septr: 1938 and the enclosures. I have read your "Rukmini Kalyanam." I am exceedingly glad that you have been able to write such a high class book. It is really entertaining. The style is classical and at the same time pure and simple.

Yours sincerly,
K. V. Reddy.

—: గురు నమస్కారము :—

గీ॥ సరస కవిలోక పాలనా ♦ చక్రవర్తి
నాంధ్ర వ్యాసుని వేద వే ♦ దాంగ విదుని
శ్రీపదాన్వయుఁ గృష్ణాఖ్యు ♦ శ్రితసుపూజ్యు
మద్గురోత్తము స్మరియింతు ♦ మహితభక్తి.

ఓం

పీఠిక.

యే నామ కేచిదిహ నః ప్రథయం త్యవజ్ఞామ్ ।
జానంతి తేకిమపి తాన్ప్రతి నైషయత్నః ।
ఉత్పత్స్యతే మమతుకోఽపి సమానధర్మా ।
కాలోహ్యయం నిరవధిర్విపులాచపృథ్వీ ॥

భవభూతి.

పరిదృశ్యమాన ప్రపంచరంగమునందు, సృష్ట్యాదినుండియు కవిత్వముమానవునికి సహజలక్షణముగానుపించెడిది. ఏలనన, మానవుని శైశవదశయందే, వేదకాలపునాటియార్యులు తొలిపలుకులగు ఋక్కులనుగానము జేసిరి. ఆదికావ్యమగు రామాయణమునుపాడి 'వాల్మీకి కోకిల' యమరత్వముసుబొందెను. పంచమవేదంబనబడు 'భారతామ్నాయము' ను రచియించి వ్యాసమహర్షి భగవానుడయ్యె. పుణ్యభూమియగు నార్యావర్తమునందేగాక, పురాతననాగరికతగల గ్రీకుదేశములోగూడ, 'హోమరు' (Homer) మొదలైన మహాకవులుద్భవిల్లి, 'ఒడస్సి, యిలియెడ్'(Odyssey and Iliad) మొదలైన విఖ్యాతిపురాణరాజములవ్రాసిజగత్ప్రసిద్ధినిబడసిరి. ఇంతేగాక ప్రాచీనకవులవాఙ్మయములలో కనబడుసౌష్టవము మాధురీగరిమ, ఆవేశము (Inspiration) నాగరికతాభివృద్ధియైనకొలదిని హ్రాస్యమగుచుండెననుకొందరివాదము సత్యదూరముకాదు.

లోకములో కవిత్వమబ్బుట చాలాదుర్లభము. అందు వలననే మనపూర్వులు:—

శ్లో॥ శక్తిర్నిపుణతాలోక శాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణం
కావ్యజ్ఞశిక్షయాఽభ్యాసఇతిహేతు స్తదుద్భవే ॥

అనికవిత్వమబ్బుట కిన్నిలక్షణములుండవలెనని నుడివి యున్నారు.

కవిత్వమనునది యొకరిసొత్తుకాదు; పాకులాడినరానే రదు; బహుజన్మతపఃఫలము; పూర్వసుకృతసంచయము; వర ప్రసాదలబ్ధము. అందువలననే, "**Poets are born and not made**" అన్ననుడువుసత్యము. కవిత్వమును చెప్పవా రందరు కవులనిపించుకొనరు. కవిత్వమురసాశ్రయము; రస పిపాసాజిఘృక్షువులగు ముముక్షువులకుగాని సామాన్యులకు కవిత్వగుణమగోచరము. కవియన్ననో నిరంకుశుఁడు, రారాజు కన్నమిన్నయగుమేటిమానసి; రవిగాననిచో కవిగాంచును. ప్రకృతియొక్క మూలమూలలనుండుసమస్తస్థూల, సూక్ష్మ, జంగమ, స్థావరప్రదేశములన్నియునన్వేషించును; ప్రకృతిదేవ తోపాసకుఁడుకవి; ప్రకృతియొక్కగాఢభక్తుఁడు. కవియే ప్రకృతి, ప్రకృతి యేకవి.

అందువలననే సూరనప్రభావతి ప్రద్యుమ్నములో కవిత్వలక్షణములు నీక్రింది విధమున పేర్కొనియున్నాడు.

"సీ॥ శబ్దసంస్కారమె ♦ చ్చటను జారఁగనీక
పదమైత్రియర్థసం ♦ పదలఁబొదలఁ
దలఁపెల్లనక్లిష్ట ♦ తనుప్రదీపితముగాఁ
బునరుక్తిదోషంబు ♦ పొంతఁబోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి ♦ యాచరించుచును శా
ఖాచంక్రమక్రియఁ ♦ గడవఁజనక
పరిష్కృతార్థభావంబు ♦ సాదుకొనదుకుచు
నుపపత్తినెందు న ♦ త్యూర్జితముగ

గీ॥ నొకటబూరోక్తి రవిరోధ ♦ మొదవకుండ
దత్తదవయవవాక్యతా ♦ త్పర్యభేద
ములుమహావాక్యతాత్పర్య ♦ మునకునొనరఁ
బలుక నేర్పుట బహుతపః ♦ ఫలముగాదె"

ఇంతేగాక కవిప్రవేశించని రంగములేదు; ప్రదేశము లేదు. రాచకీయములలో పాల్కాని జాతీయ నిర్మాణకుఁడని (**Nation Builder**) పించుకొనినాడు. పరాసు దేశములో, వాల్టేరు రొసోని (**Voltairre And Roussoean**) యనువా రలకావ్యరచనలు పరాస విప్లవమునకు కారణమయి(**French Revolution**) విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వము నొకప్పుడు (**Liberty,Equality, Fraternity**) స్థిరపరచినవి. అలాగు ననే కొలదివత్సరములక్రిందట, రుష్యా (**Russia**) దేశ ములో టాల్స్టాయి: లెనిను (**Tolstoy and Lenin**) రచ యితలవాఙ్మయమభివృద్ధిపొంది, అపూర్వమయిన మార్పులు

(**Innovations**) దెచ్చిపెట్టుటయేగాక' నెన్నడువినని, కనివెరుగని సంస్కారములజొనిపి, దమ్యనుజాతికేగాక, ప్రపంచ మానవజాతికందరికిని, ఒకనూత్నవికాసము, నూత్నపరిజ్ఞానము నూత్ననిశ్చయము, నూత్నక్రమమును(**New Social order**) ప్రవేశపెట్టి, భూగోళమునంతయు సాధింక విప్లవముతో గలవరబెట్టుచున్నది.

ఇట్లులనే, ఆంధ్రవాఙ్మయమహోదధి తరచినయెడల ఆంధ్రులుకూడ వేదకాలమునుండియు ఆంధ్రజాతివికాసమునకు దోడ్పడినారనుట సందియముకాదు. మరియు ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర పరిశీలించినచో, ఆంధ్రకవిత్వము ఒకనన్నయతో ప్రారంభముగాక (**1020 A.D. To 1150 A.D.**) చంద్రవంశపు రాజగు, ఆంధ్రవిష్ణువుకాలమునుండియు విజృంభణలో నున్నట్లు గోచరమగును; ఐతరేయ బ్రాహ్మణమునందును, శతప్రథ బ్రాహ్మణమునందును ఆంధ్రులుపేర్కొనబడుటచే, సూత్రకాలమునుండియు (**Age of Sutras**) ఆంధ్రకవిత్వకాలనిర్ణయముచేయవలసినదియైయుండగా, ఒకనన్నయకాలములోనే, ఆంధ్రకవిత్వముహఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమయినదని చెప్ప సాహసించుట, కొందరిమతములోనెంతయు సమంజసముకానేరదు.

ఏదియెట్లున్నను, నన్నపార్యుడే కవిబ్రహ్మగా పెక్కురు పూర్వకవులచే బేర్కొనబడినాడు. అందువలననే:—

మ॥ మహిమన్ వాగనశాసనుండుసృజియిం ♦ పన్ గుండశేంద్రుండు త
న్మహనీస్థితిమూలమైనిలువ శ్రీ ♦ నాథుండుబ్రోవన్ మహా
మహులౌసోముఁడుభాస్కరుండు వెలయిం ♦ పన్ సొంపువాటిల్లునా
బహుళాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమున త ♦ త్ప్రాగల్భ్యమూహించెదన్.

అని, రామరాజభూషణుఁడు పూర్వకవిస్తుతిఁ జేసి, ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర’’ నంతయు నొక్క పద్యములో సంక్షిప్తముగా నిమిడ్చినాడు.

నన్నయభట్టుకుంజరము ప్రప్రథమమునుండియు రాజరాజనరేంద్రుని యుద్యానవనమున స్వేచ్ఛగా విహరించుచు మహానదియగు గోదావరిగట్టెక్కి, వైరిభూరుహశాఖా నాశనమొనర్చి, ‘‘శ్రీవాణీగిరిజా’’ యనుచు ఘీంకారనాదమొనరించి, ఆంధ్రులందరికి ప్రథమదర్శనమొనర్చినది. తరువాత కుండలీంద్రుండగు తిక్కన నెల్లూరునందుమనుమసిద్ధి భూపాలుని నాశీర్వదించి. అమాత్యశేఖరుఁడయి, లౌక్యవైదికముల రెంటిని సమన్వయించి,హరిహరనాథభక్తుఁడై,‘‘కిమస్థిమాలా! కిముకౌస్తుభంవా!’’ ‘‘నవతాదూర పురాణతానుపగతా!’’ యనుచునద్వైతభావపరంపర సర్వదిశలవెదజల్లుచు, ‘‘కుల బ్రాహ్మణుఁడు’’ అరణ్యపర్వశేషము ఋనహోవదలినభాగము నంతయు సృష్టియొనర్చి, ఆంధ్రభాషావధూటికి మూలమైనిలచి మేటికీర్తిదిగంతముల వ్యాపింపజేసినాడు. తరువాత, ఏరూర్చి ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడా భాషామతల్లికి నూతనాలంకారము

జేయించి మరింత యపూర్వశోభనుకల్పించినాడు. తరువాత, సోముఁడు, భాస్కరుఁడు, శ్రీనాథుఁడు, సూరన, పెద్దన, రామరాజభూషణుఁడు, ముక్కుతిమ్మన, ధూర్జటిమొదలైన మేటికిరాటములగు కవులుద్భవిల్లి, పురాణయుగమునుండి, ఆంధ్రభాషామతల్లిదృష్టినిమరల్చి, ప్రబంధనిర్మాతలై నూతన సృష్టియొనర్చి, ప్రబంధయుగమను పేరనొకనూత్నశకమును ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలోకల్పించి, రారాజులకీర్తిమన్ననల బడసినారు. ఈయుగములోనే కవులకు చక్రవర్తులుసహితము దాసులయి నీరాజనములిచ్చినారు; రత్నాంబరములిచ్చి కేలొసఁగినారు. "భువనవిజయ" రత్నసింహాసనమున నధిష్టింపజేసినారు. కనకాభిషేకములలో కవులనుముంచెత్తినారు. "మూరరాయరగండ డం"తటివాడు, ఆంధ్రపితామహుండాశీర్వదించుచు సేసలు జల్లుచుండగా, బోయియై,ఆంధ్రవాణినిదనకేల బల్లకిదండనెత్తి, ఆంధ్రసరస్వతిని వేవిధములపూజించినాడు.

అటులాదర్శప్రాయమైన ప్రబంధయుగమును వదలి నేటియాధునిక కవులు, పాశ్చాత్యనాగరికతా సమ్మోహనమునను, పూర్వాచారమును వదలి తెలుగువాణిని నూత్నమార్గములను, నూత్నశోభలతో, నూత్నసృష్టికిగడంగుచు, "భావకవిత్వమను పేర నవ్యసాహిత్య కవితాసృష్టికి గండంగుచు "పాలతరఁగలు" "వెన్నముద్దలు" "నీటిబుడగలు" "జల

పుష్పములు'' మొదలుగాఁగల చిత్రవిచిత్ర నామములతోఁ బేరొ్కని, ఆంధ్రవాఙ్మయములో నూతనాధ్యాయమునునిర్మిం చుచున్నారు. ఈభావకవిత్వధోరణులలోఁ గొందరు, ''కోతిమెరు కవిత్వము'' లేక (**Lyric Poetry**)అనిప్రయోగించియున్నారు.

భారత, భాగవత, రామాయణాది యుత్కృష్ట కల్ప భూరుహసంభరితాంధ్రోద్యానవనమున, నీకవిత్వమునకు స్థాన ముబొత్తిగాలేదని శాబోలు వారి యభిప్రాయము. ఆంధ్రకవి తామహుడుచెప్పినట్లు "ఖలముఁగాకుండునది కావ్యము'' గనుక నిందలి సత్యాసత్యములు భావికాలమునకే వదలివేయుట సమంజసము.

అయినను, పూర్వాచారమునే ప్రధానముగ జేసుకొని ''ప్రబంధకవిత్వము'' నాదర్శముగా జేసుకొనుచు, ఆంధ్ర భాషామతల్లికిభాషా సేవయొనర్పదలచిన వారలలోకింకపీంద్ర ఘటాపంచానన బిరుదాంకితులును, శతావధానులునైన తిరు పతికవులు ముఖ్యులుతరువాత వారలలోమన'పంతం ఆంజనేయ' కవిగారుప్రశంసనీయులు.

ఈయనప్రస్తుతము రచియించినది రుక్మిణీకళ్యాణమను నయిదాశ్వాసములప్రబంధరాజము. దాని నిదివరలో, భక్తా గ్రేసరుఁడగు పోతన, కూచిమంచితిమ్మకవి మొదలైన మహా కవులుభక్తిరసముట్టిపడ ప్రబంధరచనయొనర్చినారు. అయిన ప్పటికి, ''రాఘవేశ్వరుచారిత్రము లెందరెన్ని విధముల్ వర్ణిం

చినఁగ్రాలదే" అనియన్నాడుపాపరాజు. పరమేశ్వరుని చారిత్రము నొందరెన్నిసార్లు రచియించినను చర్వితచర్వణమనిపించుకొనదు. కానియెల్లడలను ఆంధ్రభూమినానాభంగుల భావకవిత్వరరగత్తరంగములలో డోలాయమానమగుచుండఁగా, వర్తమానయుగములో ప్రబంధరచయితులకు, వాఙ్మయచరిత్రలో నేస్థానముండునని హ్రస్వదృష్టిగల వక్రమానవులగు విమర్శకులధిక్షేపించుటసహజము. కవికిని, విమర్శకునకుచుక్కెదురే! సుకవికవిత్వముతార్కికదృష్టితో జూడవిమర్శకులతీవ్రకోపానల జ్వాలలకాగ నేరదుఅందుకనియేపిల్లనసుచరిత్రయనుఖ్యాతిగాంచినవిజయవిలాస" గ్రంథకర్తయగు, చేమకూర వేంకటపతియంతటివాడు, ఏగతిరచియించెనేని సమకాలమువారలు మెచ్చరే గదా!"యని ఒక్కసారి నిట్టూర్పువిడచి యూరకున్నాడు.

మరియు, ఆంగ్లవాఙ్మయచరిత్ర తిలకించినచో నిట్టిసాదృశ్యములుపెక్కులుగానవచ్చుచున్నవి. కీట్సు (**Keats**) మహాకవి (**A thing of beauty is a joy for ever**) అని ఘనవిపంచిక మీటుచు మృదుకుహూస్వరముతో. గానము జేయుచు, ప్రకృతి యారాధన మృదుమధురములగుశబ్దజాలములలో (**Endymion**) కావ్యమును శిల్పమొనరించి సమకాలపువారలలోమిన్నయనిపించుకొన్న లలితకవిరాజు(**Edinborough and Quarterly Reviews**) మొదలైన పత్రిక

లలో విమర్శకుల నిశితబాణ పరంపరలకు గురియై బెంగ్ పెట్టుకొ ని మిగుల బాల్యమునందుననే స్వర్గస్థానమలంకరించి ఆంగ్లసా హిత్యమునకుతీరనినష్టముగావించినాడు. ఇంకనుజీవించినయెడల (Shakespeare) మహాకవినికూడ మించకలుగునేమోయని పలువురియభిప్రాయమైయున్నది.

ఈ ప్రబంధమును వ్రాయుటకు కారణము, కవిగారే యీక్రిందిపద్యమున యొకవిధముగా సమర్థించుచున్నారు.

ఉ॥ "చాలఁగ గావ్యముల్ మిగుల ♦ శాస్త్రకృతరంబుగ వ్రాయనేర్చినన్
బాలశశాంకమౌళియజు ♦ పంకజనాభులఁగూర్చి సత్కథా
లీలప్రశంసలన్ విడచి ♦ లేశముభక్తియులేక మూఢులై
ప్రేలుచు లైయనర్థమగు ♦ వెఱ్ఱికవిత్వముఁజెప్పఁబాడియే."

ఏదియెట్లున్నను ఒకగ్రంథములోని గుణదోషములను లెక్కించుటకు కాలముకంటెయెక్కువ విమర్శకుఁడుండబోడు. "The Test of Greatness is the page of History" అనియొకయాంగ్లకవీశ్వరుఁడువ్రాసిననుడువెంతయునుసత్యము. పైసందియములకు కూడ సరియగుసమాధానమిచ్చును.

ఈకవిగారు, ఇదివరలో "దివాంధము, పాండురంగ శతకము" మొదలైన పద్యప్రబంధములురచియించియాంధ్ర మహాజనులమన్ననలకు పాత్రులయినారు. ఈయనకు రచనా పాటవముసహజముగాగలదు. శబ్దపరిచితియందుమేటి; కవిత్వ మూలలితపదభూయిష్టమై, ధారాళమై, మృదుమధురశైలి

నొప్పుచున్నయది. లాక్షిణికులమతమున, దృశ్యాదృశ్యముగా వ్యాకరణలోపము లెందేని గానపడినను, రసనాస్పృష్టిప్రౌఢకవి రచనాసామార్థ్యమున కేమాత్రమును దీసిపోవుట లేదు. శైలి "గంగాలహరివలెనవిచ్ఛిన్నముగా ప్రవహించుచున్న"దని యిదివరలో మామిత్రులగు కురుగంటి సీతారామయ్య **M. A** గారు సెలవిచ్చినదెంతయు సమంజసమేగాక, వారిజోస్యము "కవిగారుప్రయత్నించుచో విపులమగు పౌరాణికగ్రంథమును రచియింపసమర్థులనితోచుచున్నది ...భోజరాజీయాదులబోలియున్నది" నేటికిరుజువయినదని చెప్పుట కెంతయు సాహసించుచున్నాడను.

మరియు నీప్రబంధరాజము ప్రాచీన ప్రబంధ కవుల పోకడలననుకరించుచు, రగడలతోను, స్తవరాజములతోను దండకములతోను, కమ్మనిసీసపద్యములతోను మాటిమాటికి రసముప్పతిల్లుచు, సరసపదగంభీరమై, గంభీర వృత్తబంధురమై, నూతనభావాన్వితమై, ఝురీవేగతుల్యమగు ధారతోనెంతయు గ్రాలుచురమ్యముగానున్నది. సీసపద్యములన్నో మంచియమకముగలిగి, శైలిమృదుమధురము, సందర్భోచితమగు రసస్ఫూర్తిగలిగి, అంత్యప్రాసనియమములతో, ముక్తపదగ్రస్తములతో నొప్పారుటయేగాక యేపద్యమెన్నిసారులు చదివినను మరలనొక్కమారు చదువుదమన్నయభిలాషను

కలిగించును, నూతాన్నయానందమును, నూతన్నశోభనువెల్లి విరియుచున్నది.

ఈప్రబంధములో కావ్యమునకు వలయుగుణసంపత్తి పూర్తిగాగలదు. పురవర్ణన, సంభోగవర్ణన,యుద్ధవర్ణన, భక్తి వర్ణన మొదలైవర్ణనసలన్నియు నుండుటవలన, యొకప్రౌఢకావ్యమైయున్నది. ఇందలియితివృత్తము సర్వజనవిదితమగుట వలనపునరుక్తిదోషమునకుపోను. కొలదిమార్పులున్నను సమంజసమే. మరియునిందలిపద్యములగమనిక,యందచందములు పరిశీలించినయెడల నీతఁడాంధ్రవాఙ్మయమున నష్టదిగ్గజములని పేర్కొనబడిన, పెద్దనతిమ్మన, రామకృష్ణుఁడు, రామరాజ భూషణుఁడు,ధూర్జటి, రామభద్రుఁడు, మొదలైన కవిరాజుల కావ్యముల బాగుగాచదువుకొని, వారియూహలబెక్కింటిని, తనబొజ్జయందిముడ్చుకొనియీగ్రంథమునురచియించి నాడాయనునట్లు, చదివినకొలదిరసమూరుచు, వారిపోకడలను పెక్కుచోట్లపోలియున్నది. మరియు నీకవికిభక్తాగ్రేసరుఁడగు పోతనయందు భక్తియపారము; పోతనానుకరణములు పెక్కులీప్రబంధరాజమునందు జొనిపియున్నారు. వానిలోగొన్నిటి బరిశీలింతము:—

సీ॥ మందారమకరంద మాధుర్యమునఁదేలు ♦ మధుపంబువోవునె మదనములకు
నిర్మలమందాకినీవీచికలఁదూగు ♦ రాయంచ సనునె తరంగిణులకు
లలితరసాలపల్లవఖాదియైచొక్కు ♦ కోయిల సేరు నేకుటజములకు

బూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరకం ♦ బరుగునే సాంద్రనీహారములకు
గీ॥ నంబుజోదరదివ్యపాదారవింద ♦ చింతనామృతపానవిశేషమత్త
చిత్త మేరీతినితరంబుఁజేరనేర్చు ♦ వినుతగుణశీలమాటలు వేయునేల.

(పోతన)

సీ॥ విమలమానసరోవిహారణంబులగోరు ♦ మదహంసచేరునే మదుగులకును
ఘనమేఘములనీరుఁగాంక్షించుచాతకం ♦ బరుగునే క్షారమౌవారిఁగోరిల
నరవిందమకరందమాసించురోలంబ ♦ మిత్తూరసంబుపైనిచ్చఁగొనునె
మాకందఫలములమాధుర్యముంజొక్కు ♦ రాచిల్క వెనువేపరసముగొనునె
గీ॥ పద్మదళనేత్ర! భవదీయపాదపద్మ♦చింతనమునందుఁజొక్కిచిత్తమను
జేరనెంచునెనిత్య సుస్థిరతనొఁడె♦భక్తమందార! గోవిఁద! పరమపురుష.

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ వీఁడటేరక్కసివిగతజీవఁగఁజన్నుఁ ♦ బాలుద్రావినమేటిబాలకుండు
వీఁడటేనందునివెలఁదికిజగమెల్ల ♦ ముఖమందుఁజూపినముద్దులాడు
వీఁడటేమందలోవెన్నలుదొంగిలి ♦ దర్పించిమెక్కినదాఁపరీడు
వీఁడటేయులయించి వ్రేతలమానంబు ♦ సూరలాడినలోకసుందరుండు
గీ॥ వీఁడులేకున్నపురమటవీస్థలంబు ♦ వీనిబొందనిజన్మంబువిగతఫలము
వీనిఁబలుకనివచనంబువిహగరుతము♦ వీనిఁజూడచూడ్కులువృథలువృథలు.

(పోతన)

సీ॥ పసిబాలుఁడైయుండి బండిరాకాసుని నీడ్చితన్నిన నాతఁడితఁడుకాఁడె
కాళీయఫణిఁగాలఁ గజ్జెలందెలుద్రొయ నృత్యమాడినయాతఁడితఁడుకాఁడె
వ్రేతలఁజిత్తముల్ ప్రీతితోహరియించి నేనుగాననునాతఁ డితఁడుకాఁడె
గోగోపకులఁబ్రోవ గోవర్ధనము వ్రేలనెత్తిన మహనీయుఁడితఁడుకాఁడె

గీ॥ బ్రహ్మవిద్యకునిమ్మైటి పట్టుఁగొమ్మ నిఖిలపురుషార్థహేతువై నెగడునితని
మగనిఁగాఁగోరు రుక్మిణీమగువనోము ఫలమువర్ణింపఁదరమా నెబ్రహ్మకైన.

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ బొమ్మపెండ్లిండ్లకుఁ బోనొల్లనమ్మబాల రణరంగమునకెట్లు రాఁదలంచె
మగవారిఁగనినఁదా మఱుఁగుఁజేరెడునింతి పగవారిఁగెల్వనే పగిదిఁజూచెఁ
బసిఁడియుయ్యెలలెక్క భయమందుభీరువు ఖగపతిస్కంధమేకడిదినెక్కె
సఖులకోలాహల స్వనములోర్వనికన్య పటహభాంకృతులకెబ్భంగినోర్చె
గీ॥ నీలకంఠములకు నృత్యంబుఁగఱపుచు నలసితలఁగిపోవు వలరుఁబోఁడి
యేవిధముననుండె నెలమినాలీఢాది మానమునను రిపుల మానమడప.

(పోతన)

సీ॥ అక్కజంబుగపాన్పు నెక్కనేరనిబాల యాకప్పూరపుదిప్పలెటులనెక్క
విరిదీగెసోకిన వెరపునొందెడికన్య మీరియీపొదరిండ్ల దూరెనెటుల
వీణవాయింపంగ వినలేనిసుకుమారి శుకపికరవములేచొప్పువినెనొ
వింజామరముపీవ విసుగునొందెడిలేమ యేరీతిసుడిగాడ్పు కెదురునిలచె
గీ॥ పిల్లలాటలఁద్రవ్విన పిల్లకాల్వదాటవెరగొందుచుండెడి తలిరుబోణి
మేటిగొజ్జంగిపూనీటి యేటికాల్వదాటనోపెను చిత్రింబుబోటులార.

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ కంజాక్షునకుగాని కాయంబుకాయమే పవనగుంభితచర్మభస్త్రిగాక
వైకుంఠుఁబొగడని వక్త్రంబువక్త్రమే ఢమఢమధ్వనితోడి ఢక్కగాక
హరిపూజనములేనిహస్తంబు హస్తమే తరుశాఖనిర్మిత దర్విగాక
కమలేశుఁజూడని కన్నులుకన్నులే తనుకుడ్యజాలరంధ్రములుగాక
గీ॥ చక్రిచింతలేని జన్మంబుజన్మమే తరళసలిలబుద్బుదంబుగాక
విష్ణుభక్తిలేనివిబుధుండు విబుధుఁడే పాదయుగముతోడిపశువుగాక.

(పోతన)

సీ॥ శ్రీకృష్ణముఖపద్మ సీమజూడఁగలేని నయనోత్పలంబులే నయముఁగాంచు
యదువంశరుచిర కరాలంబనములేక హస్తాంబుజాతమే హాయిఁగనును
మధుసూదనుని పేరిమ మధురవాహినిలేక గాఢతాపాగ్నియే కరణినడఁగు
కాళింగమథనసంగతిలేక నాకును సౌభాగ్యాబ్ధినిందేలు సరణియెట్లు
గీ॥ భూసురోత్తమ! నీవేగిపురుషసింహు భువనమోహనసురవర్యుబూతచరితు
నాత్మఁదోఁపఁగ నేఁబడునట్టిగతులు విన్నవింపుముబుద్ధిసంపన్ననీవు.

(ఆంజనేయకవి)

సీ॥ తరుణార్కకబళనోద్ధతిఁ జూపె నెవ్వాఁడురుచులచే ఫలమోహరుచులచేత
సకలంకరామముద్రికఁ బూనె నెవ్వాఁడుశయముచే హృత్కుశేశయముచేత
మున్నీరు పల్వలంబుగ దాఁటె నెవ్వాఁడుజవముచే గుణగణాగ్ర్యముచేత
సత్యశిక్షాప్రౌఢి నలరారె నెవ్వాఁడు రణముజేనియమధారణముచేత
గీ॥ ధరణి నెవ్వాఁడుదానవద్వీరదదళన విఖ్యాతిఁబనకేసరికి శౌర్యవృత్తిఁదెలిపె
నతనిమత్కావ్యభవ్యవాగమృతఘటనమంజులస్వామిహనుమంతుమదిఁదలంతు

వసుచరిత్ర (రామరాజభూషణుఁడు)

సీ॥ రామనామాంకిత రమణీయముద్రిక జనకజకిచ్చెనే సత్వశాలి
భూజాత వరశిరోభూషణంబునుఁ దెచ్చి రఘుపతికొసఁగెనే రమ్యమూర్తి
అనిలోనమూర్ఛిల్లి నట్టిలక్ష్మణుఁగూర్చి తెచ్చెనోషధుల నేదివ్యతేజి
పంక్తికంఠునియనిఁబట్టి యురస్థలిఁ బడఁగ్రుద్ది మెఱసనేబల్లిదుండు
గీ॥ నట్టిబలవంతుహనుమంతునరికృతాంతు భక్తినుతియింతునిరతంబుభవ్యచరితు
రక్షఁజేయుత శ్రీరాజరాజవర్యు రమ్యగుణధాము నరసింగరాయనృపుని.

(ఆంజనేయకవి)

శా॥ అంధుం డెక్కడ చంద్రుఁ డెక్కడ తదీ ♦ యంబైనయావర్ణ నా
బంధం బెక్కడ నిట్టివింతగలదే ♦ భావింప నెచ్చోటనై
నంధాత్రీంద్రుండు మాకునిర్వారవ నం♦ దంబొప్పనోశ్యస్య హ్మా

త్సంధానంబగునంచు పేక్షనిటులన్ ♦ జర్చింపవేరున్నదే!

(బిల్హణీయము)

మ॥ హరిణాంకాకమలాక్షి నేత్రముల సా♦మ్యంబందఁగాలేక దు
ష్కరమైవెల్గు వనప్రదేశముల ని♦చ్చాకేళిగాఁజొచ్చియున్
దిరుగంజాలక యాసుధాకరుని బొం♦దెన్ గానిలేకున్న నా
హరిణంబెక్కడ చంద్రుడెక్కడ ♦ తదీయాంకుండు వాఁడెట్లగున్.

(ఆంజనేయకవి)

మరియు నిట్టివి పెక్కులుగలవు. ఈప్రబంధమునందలి పద్యములు చదివినకొలదిఁయువిసుగుజనించక భావబంధురములై రసభరితములై చదువరలకు మిగులనానందమునుసను గూర్చునను మాట లతిశయోక్తి కానేరదు. మచ్చునకై కొన్నిపద్యములీ క్రిందవేర్కొనబడినవి రసగ్రహణపారీణులగు సరసకవిరాజుల కు నీప్రబంధరాజము కావ్యదృష్టితో బరికించినయెడల నవీనాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలో నేస్థానముఁ నీయదగునో విజ్ఞులగు బుధజనులకే వదలి వేసెదను.

(i) ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁబాల్పెరుగుఁ గొల్లలు గాఁగడుపారద్రావిమ
తిల్లి.......................
.........................త్వాద్భుతులైన వారికిన్. p. 65

(ii) క॥ తగునిది తగదని యెదలో
....
నిగమార్చితు తోడఁపోరి ♦ నిలువంగలవే!............ p. 69

(iii) సీ॥ చలువపన్నీటిలో స్నానంబుజేయవు
గంధంబుఁబూయవు ♦ గడుసుదనమొ .

....

మమ్మనిటఁజూచిభాషించు ♦ మంజువాణి. p. 83

సూర్యాస్తమయవర్ణన.

(iv) గీ॥ ప్రాచ్యపశ్చిమదిక్సీమరత్నాల ♦ ఫలకమట్లు

....

అరుణమండలంబులుదాఁబద్మమిత్త్రుఁ ♦ డపరదిశకేసు. p. 84

చంద్రోదయ వర్ణన.

(v) సీ॥ ప్రాచీమహిళసంతసమొంది ♦ పద్మాక్షునింగూర్చి

పంపినరత్నాల ♦ ఫలకమనఁగ

....

గీ॥ జెలువుమీఱినయోగీంద్రు ♦ చిత్తమట్లు

చంద్రబింబంబుఁబొడసూపె ♦ చల్లగాను. p. 85

సూర్యోదయ వర్ణన.

(vi) మ॥ బిసినీకాంతమనోవ్యథన్‌గలిగి త ♦ ద్భర్తాహతీచింతనా

రససింధూరపుటుండగాదనరెమా ♦ ర్తాండుండుపూర్వాద్రిపై p. 94

(vii) గీ॥ అబ్జములుఁజేరి భ్రమరము ♦ లలరిమధుర

....

మ్రోయఁదొడఁగెను కుముదముల్ ♦ మొగ్గముడిచె. p. 94

విరహ వర్ణన.

(viii) సీ॥ నిట్టూర్పులెంతయో ♦ నిబిడమైజనియింప

హా మాధవాక్యన్న ♦ యంచుబల్క

. . . .

గీ॥ దలఁపునిల్చినభీతిచే ♦ తత్తరిల్లు p. 110

(ix) శా॥ బృందారణ్యతరుప్రదేశముల గో ♦ వింధుండుసానందుఁడై

విందుల్ గూర్చినమాధవాంఘ్రియుగముల్ ♦ వీక్షింపఁగా నేర్తు నే! p106

(x) సీ॥ భృంగంబులన్నియు ♦ సింగమ్ములై దోచె
గాలిబాలకునకు ♦ కీలలయ్యె

. . . . . , ...

గీ॥ భాసురాంగికి శ్రీకృష్ణ ♦ ప్రణయమందు p.111

(xi) మ॥ సనకాదుల్ కనలేని మాధవుహరిన్ ♦ జక్రిన్ ఘనున్ దుర్లభున్
వనితా తెచ్చితి
వనజాక్షుండువరించిచేకొనుశుభ ♦ వ్యంబయ్యెనీజన్మమున్. p. 127

(xii) సీ। భువినుండఁగాసిగ్గు ♦ బొందగావలెనంచు
చదలఁబ్రాకదొడంగె ♦ జంద్రుఁడకట
గీ॥ ననగఁగనుపెట్టె ముఖకాంతి ♦ యబ్జనేత్రి
మధ్యమంబును తనులతా ♦ మహితదివ్య
కళలనానాతిగమనసం ♦ గతులుజూడ
సమములేవెవ్వి పృథ్విలోఁ ♦ జర్చసేయ p. 123

(xiii) ఉ॥ సారసవైరియాయబల ♦ చారుముఖద్యుతిఁబోలు తేజమున్
గోరి..నీ
తీరుకళంకుఁడైనిశలఁ ♦ దెంపఱియైతిరుఁగాడజొచ్చెడిన్. p. 122

గీ॥ నందసుతుతోడ శార్ఙ్గంబు ♦ నందకమ్ము
గదయుఁజక్రంబు శంఖంబు ♦ కౌతుకమున
వెంటఁబోవఁగ మింటను ♦ వేల్పులంత
కృష్ణ! తుభ్యంనమోయంచుఁ ♦ గేలుమోడ్చె. p. 153

ఇటుల నెన్నియో పద్యములఁజూపవచ్చును. మరియు నిట్టికృతులసమాదరణ జేసిప్రోత్సహించుభూజానులుపూర్వకాలమునందేమి, వర్తమానమునందేమి కొలదిగానున్నారు. అందువలననే, ఆంధ్రవాఙ్మయమునందేమి, ఆంగ్లవాఙ్మయమునందేమి యుద్భవిల్లినకవులుపెక్కురు మిగుల దారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నారనుట జగద్విదితము.

ఈకొరంతఁదీర్చుటకోయన, ప్రస్తుతకాలమందు, ఆంధ్రభాషయందపరిమితభక్తిఁగలిగి, చక్కనిసాహిత్యజ్ఞానము స్వయంకృషిచేనలవడఁజేసుకొని, ఆంధ్రవిజ్ఞానమునభి వృద్ధిసేయ సంకల్పించిన నృపపుంగవులలో మిగుల ముఖ్యులు పీఠికాపురి సంస్థానాధీశులొకరు. తరువాత వుయ్యూరు యస్టేటు జమీందారులగు మ॥రా॥శ్రీ మేకావేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దుర్ జమీందారువారు ప్రశంసనీయులు.

ఇక్కడ నిజాంరాష్ట్రములో నీకృతిసమర్పణపొందిన శ్రీశ్రీలింగన్నపేట భూపాలురగు Sir శ్రీ వేంకటనరసింగరావు దేశాయిగారుకూడ ఆంధ్రభాషయందత్యంతాదరణము గనుపరచి, ఆంధ్రాభ్యుదయమును సదాకాంక్షించుచు దేశభాషలయందు చక్కనిజ్ఞానము సముపార్జించుకొని, పూర్వరాజుల యశోకీర్తులఁబొందుచున్నారని వ్రాయుటకెంతయుసంతసమగుచున్నది. వారివంశానుక్రమణికకవిగారు ప్రథమమున విపులము

గాసుమారు 180 గద్యపద్యములలో నామూలాగ్రముగా వర్ణించి పెద్దనరామరాజభూషణుల పోకడల బోయివున్నారు.

పూర్వకవుల సాంప్రదాయములలో నిట్టికృతిసమర్పణ బొందుట మిగుల శ్రేయస్కరముగాన, నిట్టికృతులంబెక్కులు వ్రాయునట్లుగా దమకవిగారికి ప్రోత్సహింపంగలరనినమ్ముచు శ్రీనరసింగరావు భూపాలునకు నాశీర్వాదములిడుచున్నాడను.

ఈకవిగారురచియించిన "శ్రీరుక్మిణీకళ్యాణ ప్రబంధ రాజము, నవీనాంధ్రచరిత్రములో నొకప్రాముఖ్యస్థానము వహించి, చిరకాలము నాచంద్రార్కాగా వర్ధిలుగాతయని యాశీర్వదించుచు కవిగారింకను నెన్నియోవిపులమగు పురాణ గ్రంథములనుకూడరచించి ఆంధ్రభాషాయోషకు గీర్తి తేగల రని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు,

298. B. Cement Block
Malkpet, Hyderabad
Deccan.

బ్రొవ్విడి వేంకటరత్నశర్మ **B.A**

మంగళంమహా శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

VICE CHANCELLOR ANDHRA UNIVERSITY

C. R. REDDY **WALTAIR.**

M. A. CANTAB: *17th Sept: 1938.*

RUKMINI KALYANAM
BY
P. ANJANEYULU NAIDU

Amongst the books written in the old Prabhandha style, the Rukmini Kalyanam of Mr. P. Anjaneyulu Naidu is entitled to a high rank. The theme is the oft-repeated marriage of Rukmini and in his descriptions he is true to our Prabhandha spirit and has given very fine expression to the usual topics.

The most remarkable thing about the book is that an Andhra of the Nizam's Dominions should have reached such a high standard in scholar ship and in talent for poetical composition. I can strongly recommend this book to those who wish to see the classical types of literature continued

One of the vital features of this Rukmini Kalyanam is the note of devotion to God which it strikes so impressively.

I hope the author will be.able to deal with more modern themes in due course.

C. R. Reddy.

Sri Padha Krishnamurthy Sastry.
Maha Mahopadhyaya, Kavi Sarva Bhowma, Kala Prapurna and Andhra Vyasa.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమద్భాగ్యనగరాధి వాసుఁడును, నైజాముసర్కా-రివారి పర్సనల్ టైపిష్టును, నాకుశిష్యప్రియుఁడునగు చిరంజీవి పంతం ఆంజనేయకవి రచించిన శ్రీకృష్ణలీలాతరంగిణియందుమూఁడవభాగముగా నెన్నఁబడిన "రుక్మిణీకళ్యాణ"మను గ్రంథమునే నామూలాగ్రముగాఁజదివి యానందించితిని. ఆంజనేయకవి మోక్షసాధని, పాండురంగశతకము, దివాంధములోనగు పెక్కు-కృతులురచించి పేరుఁగాంచియున్నవాఁడు. ఈ "రుక్మిణీకళ్యాణము" శ్రీరాజాగోరెంట వేంకటనరసింగరావు సర్దేశాయి లింగన్నపేట సంస్థానాధీశులకంకితము చేయఁబడినది. సర్దేశాయిగారి వంశావతారమతిపవిత్రమైవిస్తరించియున్నది. అది మాఆంజనేయకవి మిక్కిలిశ్రమచేసి విపులముగా రసవంతముగా వర్ణించియున్నవాఁడు. గ్రంథరచనయందు "కృత్యాద్యవస్థ" అనుటంబట్టి కృత్యాదియేకష్టతరమని మనవిచేయుచున్నాను.

భాగవతములోనిరుక్మిణీకళ్యాణమునకంటె దీనియందుఁ గొన్నిమనోహరములైన మార్పులుకథకవిరోధముగాఁబ్రస్తుత

కాలానుకూలముగాఁ జేయఁబడినవి. అవిసమంజసములు. ఇందలికవిత్వము నాతికఠినమ్మృదుమధుర శైలిందగిలి మనోహరమైయున్నది. పద్యములుగాని గద్యములుగాని చదువునప్పుడు కుంటుపడక ధారాశుద్ధిగలిగి చదువరులనాకర్షించునదియైయున్నది. దీనింగృతినొందిన సద్దేశాయిగారియశస్సు వారివంశప్రతిష్ఠాధికమును రామాయణమున రామునివంశాదికముంబలె భూమిగలంతకాలము విరాజిల్లుచుండుననియు. సద్దేశాయిగారిట్టి సత్కృతులు పెక్కులుస్వీకరించి కవులనాదరించి భాషాపోషకులై దిగంతవిశ్రాంత యశోవిశాలులై విరాజిల్లుచుందురు గాకయని కోరుచున్నాను.

ఇందలి శైలిం దెలుపుటకు రెండుపద్యములుదాహరించుచున్నాను

ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁ బాల్పెరుగు ♦ కొల్లలుగాఁగడు పారఁద్రావి వ
త్తిల్లియరణ్య మందెపుడుఁ ♦ ద్రిమ్మరుచుండెడి గొల్లబోయినిన్
బల్లిదుఁడంచు వీరలిటుఁ ♦ బల్కఁగఁగర్ణ రసాయనంబుగా
నుల్లమునందుఁగోరివిను ♦ టొప్పునె త్వాదృశులైన వారికిన్.

చ॥ అతదురితక్రియాభరతుఁ ♦ డైనమదీయ సహోదరుండు న
న్మతిచెడి చేదిపాలునకు ♦ మానినిఁగానొనగూర్చనెంచి యా
క్షితిపతిఁబిల్వనంపె నికఁ ♦ జేయువిధంబది యెట్టులానో, మ
ద్గతియగు వాసుదేవపద ♦ కంజయుగంబును జూడనొప్పునో.

రాజమహేంద్రవరము 19-3-1937 } శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

Baron B. Seshagiri Row,
M.A;P.H:D;M.S.A.,
Professor, Maharajah's College Vizianagaram
13-9-1938.

శ్రీ పంతము ఆంజనేయకవిగారికి.

శే॥ బుర్రా శేషగిరిరావు అనేకఆశీర్వచనములు ॥త॥ మావిజయనగరీయులైన తమరు ఘనతవహించిన శ్రీనిజాం వారి దర్బారులో శ్రీవారిసన్నిధాన వర్తిత్వపు మహాపదవిని తమచాకచక్యముచేతనేగాక గుణాతిశయముచే సంపాదించి యుండుటవిని నేనుచాలాసంతోషించుచున్నాను. అందులోనూ తమరునిత్యహిందూస్తాని భాషామయమగు పరిస్థితులలోనుండియు, నాంధ్రభారతిని కృతిరూపములగు సేవలుచేయగల్గుచుండుట మీతలిదండ్రుల తపఃఫలమనియే నమ్మదగియున్నది. మీరుపంపిన గ్రంథములు చదివితిని. ఇతరగ్రంథములలోని రచనకొన్నివిధములచేతనే ''రుక్మిణీకళ్యాణము'' లో పరిణతికి వచ్చుచున్నదని నాకుతోచినది, తమది భక్తిరసమే ప్రధానమైన ప్రకృతిగనుకనే తమకవిత్వములోకూడా భక్తిరసమే ప్రధాన రసముగానున్నది. శృంగారమును భక్తిరసపరిణామముగా వర్ణించుటలోనే జీవితపరమార్థముకలదు. అదియీప్రబంధమున నెచ్చటజూచినను స్ఫురించుచున్నది. కవిత్వమునకు కాంతిగ

లిగించుచున్నది. మీపద్యములు చదువునప్పుడు పూర్వకవిపుం
గవులగతులెన్నే విస్ఫురించుచున్నవి. ఇదిమనపూర్వకవులాంధ్ర
రచనలలో గుణవిశేషముగా నెన్నినయంశము. కవిత్వము తేట
గాను, ధారగాను, నాగరికముగాను నడుచుచున్నది. తామిట్లు
నిరంతరమును ఉపాసించుచున్న శ్రీభారతీదేవి మీకితోధిక
భాగ్యభోగ్యములు ప్రసాదించి, తమయేలికలకు ప్రేమపాత్రు
నిజేసి యాశీర్వదించునుగాక.

ప్రధానశేఖర బుర్రా శేషగిరిరావు
సాహిత్యోపాధ్యాయుడు.

K. Seetha Ramiah M. A,
Professor Nizam's College.

అస్మన్మిత్రులగుపంతముఆంజనేయకవిగారి ప్రేరణము
చేనేను నాల్గుమాటలీగ్రంథమునుగూర్చియు. తత్కర్తనుగూ
ర్చియు వ్రాయకతప్పినదిగాదు. నేనుసాధారణముగా ప్రతి
గ్రంథముపైనను నభిప్రాయమిచ్చుపెద్దల కోటిలోనివాఁడను
కాను. మరియు నాయభిప్రాయమునుకోరు మామిత్రులగు
నీగ్రంథకర్త తప్పలేకపోవుటచే నాకాయనుభవము లేదు.

ఈసందర్భమున నాకురెండుచిక్కులుకలవు. మొదటిది
కవిగారు సమకాలికుడగుట. రెండవదిమిత్రుడగుట. సమకా

లికుడగు కవినిగూర్చిగాని తద్రచితగ్రంథములగూర్చిగాని ప్రశం సానిరసనములు గర్వశైత్యములకును, మనోవేదనములకును కారణములగును, మరియు, ఇక కవిగారు మిత్రుడైన మోమో టము హెచ్చగుట సతిప్రశంసవిమర్శకుని పెడత్రోవకీడ్చుకొని పోవచ్చును. నెరసుల బయల్వెట్టుటకుకూడ మోమోటమే యభ్యంతరమగును. పక్షపాతమునకులోనగుట తటస్థించును.

ఈగ్రంథమునుచదివిన నాకానందము కల్గినదని చెప్పి యట్టియానందముకల్గుటకు కారణములను తెల్పిన,నాకర్తవ్యము నిర్వర్తితమగునని తలంచుచున్నాను. "కీడెంచిమేలెంచు" మనుసామెతను పురస్కరించుకొని గ్రంథలోపములనుముందు గ్గడింతును. గ్రంథము ప్రబంధ ధోరణిని కలదు. ఇతివృత్తము "చర్విత చర్వితాతిచరిత్వము" "భాష" గ్రాంధీకాంధ్రము, వ్యాకరణదోషములా యచ్చటచ్చటగలవు. ఈవిషయములను గూర్చి కొంచము చెప్పవలసియున్నది.

సువస్తువులకు పాతక్రొత్తలు లేవు. సూర్యచంద్రులు ప్రాతవారే, రసమునకు ప్రాతక్రొత్త భేదము కాన్పింపదు. "క్షణే క్షణేయన్నవతాముపైతి తదేవరూపం రమణీయతాయాః" అను నలంకారవచన మీవిషయమునే బోధించుచున్నది. సహృ

దయునకు ప్రాతకవి ధోరణియనిగాని, నవ్యకవిధోరణియనిగాని భేదములులేవు గ్రంథమునరసముండుట ముఖ్యవిషయమేగాని ప్రాతప్రబంధధోరణినివ్రాయుట యపకర్ష హేతువుకానేరదు. ఇదియుగాక క్రొత్త ప్రాతలు సర్వకాలములందున సమ్మిశ్రితములై యుండును. సాపేక్షములై యుండును. అన్యోన్యాశ్రయము కలవై యుండును. ప్రాతపై నొకవ్యక్తిగాని జాతికిగాని యెప్పుడు సంపూర్ణముగ నసహ్యతకల్గునో యావ్యక్తిగాని జాతిగాని నాశనమునకు దారిపట్టుచున్నవని గ్రహింపవచ్చును. సాధర్మ్య వైధర్మ్యముల నుగ్గడించుటకైనను క్రొత్తతోబాటు ప్రాత కూడనుండవలెను.

ఇకనితివృత్తము, రుక్మిణీకల్యాణకథ, ఆంధ్రదేశమున నన్ని మూలలపురాణరూపమునగాని, హరికథారూపమునగాని భాగవతపఠనరూపమునగాని, కథాగౌరవమునగాని, పాటరూపమునగాని వాడబడుచునేయుండును. ఇటీవల మాహైదరాబాదు పురమున మన్మిత్రులును సవ్యాంధ్రసాహిత్య ప్రసక్తులునునగు శ్రీతలావఝుల శివశంకర శాస్త్రిగారునవ్యాంధ్రకవితాగురువులగు శ్రీరాయప్రోలుసుబ్బారావుగారికి తెను ఖండకావ్యకన్యకనొకదానినిచ్చి పరిణయమొనర్చిరి. అందలియితివృత్తము రాధాకృష్ణ ప్రేమ, నవ్యులలోనవ్యుడగు శ్రీముద్దుకృష్ణగారు

.... సీతారామ రావణవృత్తాంతమునే తమ "యశోకమున" నితివృత్తముగాగ్రహించినారు. కథ ప్రాచీనమను విషయముననీయుదాహరణములుచాలును. రుక్మి ణీకృష్ణులు ప్రకృతిపురుషులు. ప్రకృతిపురుషులయవతారముల నీలోకములో ప్రత్యయమున్నంతవరకీ యితివృత్తము ప్రచా రములోనుండును. మరియు నిందలినాయకానాయకులు స్వతం త్రముగ నొండొరులనుప్రేమించి పెండ్లిచేసుకొనుటచే "నాధు నికుల" కిదిహృదయంగముగ నేయుండుననితోచును. అందుచే నితివృత్తమున కెట్టి లోపమువాటిల్లదు. గ్రంథమునందలినెర సులనుతలంచినపుడు నాకొక్కవిషయము జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది. శ్రీగిడుగురామమూర్తి పంతులుగారిగ్రంథముల జదివిననిర్దు ష్టమని లాక్షిణికులచేత చెప్పబడుభాషయందు వ్రాయుటయ సంభవమనితోపకమానదు. గొప్పవారనుకొను పండితప్రకాం డులవ్రాతలలోని తప్పులనువారు కుప్పలగాచూపియున్నారు. శ్రీవారిభాషాభేషజమును చదివినవెనుక, ॥కీ॥శే॥ వేదము వెంకటారాయశాస్త్రిగారు మరలవ్యవహారికాంధ్రవాదముపై కలమెత్తలేదు. ఇట్టిస్థితిలో నీకవిగారు వ్రాసినదానియందు దొసగులుండుట యొకలెక్కగాదు. కవిగారికి ప్రబంధకవిత్వ

ముపై నెట్టియభినివేశమో, గ్రాంథికాంధ్రముపై నట్టియభినివేశముండుట గణనీయాంశము.

నాకింకొకవిషయము తోచుచున్నది. గ్రాంథిక వ్యవహారికభాషావాదమున కిచ్చుటతావులేదు. కవిగారిగ్రంథమును సానుభూతితోపరికించి యందున్నవిశేషములను స్పృశించుట నావిధియని తలంచుచున్నాను. సహృదయవిమర్శక కృత్యమదేయని నామందబుద్ధికి తోచుచున్నది. విమర్శకభృంగము ప్రాతక్రొత్తభేదములేక రసలబ్ధబుద్ధియైయుండును.

ఈగ్రంథము చదివి నేనందించితిని. దానికి కారణములను కొన్నింటి నిట సంగ్రహముగా వచింతును.

ఇతివృత్తము.

ఇతివృత్తమున కవిగారు కొన్నిమార్పులనొనర్చి దానికి కొంతనవ్యతయలవరచినారు. భీష్మకరాజు సభలోతనకూతురగురుక్మిణివివాహవిషయమై ప్రసంగించినపుడుమంత్రులువెలదలగువారురుక్మిభయముచే శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణికితగినవరుండని ధైర్యముతో చెప్పలేకపోయిరి. నిజముచెప్పించుటకు కవిగారొకనూతనవిషయమును సృష్టించినారు. విష్ణుమాయచే నొకపరి

చిత్ర రాజకుమారపాత్రమును సృష్టించి తన్ముఖమునఁనీవిషయమును చెప్పించినారు. అట్లుచేయుటచే తద్వృత్తాంతమును సభలోఁప్రవేశపెట్టుటయేగాక, వృద్ధమంత్రులు మొదలగువారిని రుక్మికోపాగ్నినుండి రక్షించినారు. ఇతివృత్తమునందలి యనేకాలౌకికములైన సన్నివేశములలో నిది యొకటియైనది. ఈమార్పుమిక్కిలి సమంజసముగాను, కథాకల్పనమున కనుకూలముగాను, యితివృత్తమునకుశోభను తెచ్చునదిగానున్నది. ఇందు కవిగారిప్రతిభను ప్రశంసింప వలసియున్నది.

రుక్మిణీకృష్ణులప్రేమ వినుకలిపై నాధారపడియున్నట్లు పురాణప్రసిద్ధము. కేవలము వినుకలిపై నాధారపరచుట కవిగారికంతగా తృప్తికరము కాదు. వధూవరు లొండొరులను చూచిప్రేమించునట్టియు, నట్టియవకాశము లేనిచో ఫోటోగ్రాఫులనైనచూచి ప్రేమించునట్టియిక్కాలము కవిగారి చిత్తవృత్తి నెట్లువడలేదో చూడుడు. రుక్మిణిదర్శనవనంబునకు చతుర్వినోదమునకై పోయెనట! అచ్చటరాజులందరి చిత్రపటములున్నవట! అందు శ్రీకృష్ణునిపటముచూచి ముగ్ధయాయెనట! ఇట్లు చేయుటచేకవి రెండుకార్యములుసాధించినాడు. స్వయంవరమునకు ప్రత్యామ్నాయము కల్పించుటమొదటిది. వినుకలితోపాటుకనుకలికకు కూడ కొంతస్థానమిచ్చుట రెండవది. దానింత

పేర్కొనిన కృష్ణునియాకారచిత్రమైనను చూడగోరుటన్యా యసమ్మతము. నవ్యభావవిలసితము ప్రబంధములలోనుండి, కవికాలాదుల తొంగిచూచునను సన్నివేశములిట్టివే! దీనిని కల్పించి యితివృత్తమునకు వన్నెపెట్టినాడుకవి. (1-43)

కవిగారుశిశుపాల పాత్రకలౌకికస్థితికల్పించినారు. పాపైకకర్మనిజేఁగుక పూర్వజ్ఞానవాసనవానియందుండజేసినారు. నారద శిశుపాలసంవాదముచే, నెప్పుడు శ్రీకృష్ణునిచేతులలో తనకుమరణముప్రాప్తించునా, యెప్పుడు తన నిజరూపమును పొందుదునా, యను జ్ఞానమును ధ్వనిగా శిశుపాలునియందు కల్పించి వానిపాత్రకుకవిగారువన్నెవెట్టినారు. ఇచ్చటనొక పోలికగానవచ్చుచున్నది. దుర్యోధనునకు విశ్వరూపదర్శనమెట్లు యుద్ధమునకు పురిగొల్పువిషయమయ్యెనో. కర్ణునకెట్లుతన జీవితవృత్తాంత శ్రవణము దుర్యోధనుపక్షముననే యుండవలెనని పేరేపించెనో,యట్లేనారద జ్ఞానప్రదానము శిశుపాలునియందుకృష్ణవిరోధమునుండి విరమించినట్లుచేయలేదు. ఈసన్నివేశము కావ్యమురొక్క శోభనుపేంపొందుచుచున్నది.

కవిగారిట్టి మార్పులను కొన్నికల్పించి యితివృత్తమునకొంత నవ్యతనాపాదింపజేసి కావ్యమునకు ప్రాశస్త్యమిచ్చిరి.

రచన

వెనుక 'దివాంధ' రచనాసందర్భముననే వీరికవితా ధారాదులగూర్చి కొంతముచ్చటించితిని మరల నద్దానిని చెప్పుట పునరుక్తియగును.

ఏట్లకోత్తరాభివృద్ధిగా వీరికావ్యరచన పెరుగుచున్నదో యట్లె కావ్యగుణములుకూడ నిశితములగుచున్నవనిమాత్రము చెప్పినజాలును.

ఈగ్రంథమునందలి కొన్నిరచనావైశిష్ట్యములజూపెదను.

వీరికందపద్యములయొక్క నడక మిక్కిలి మనోహరము. "కందమును రచియించినవాడేకవి" యనునానుడి యీయన యందన్వర్థము. ఏకందపద్యమునైనను పరికింపుడు. మలచినట్లుండును. కందములందొకనపుడు ధారావాహితాగుణము సామాన్యముగానంతట గనపడుచున్నను వానియందునిర్దుష్టమై స్వచ్ఛందముగ గన్పట్టుచున్నది. ఒక్కపద్యముచాలును. పంచమాంకమున యుద్ధఘట్టమున:—

క॥ ఇరుపురుసము బలవిక్రము
వరులై పోరాడి విశిఖ ♦ వర్షము గురియన్
జరిపిరి హారల నేర్పున
కరుడొందుచుఁ జూడుఁడోడఁగ ♦ సమయుచు మింటన్ (5-18)

అని చెప్పియున్నాడు. ఇదేయననేల? కందపద్యములన్నియునిట్లే

శిశుపాల కృష్ణులకిది తృతీయజన్మమనియు, వెనుకటిది రామరావణజన్మమనియు, వెనుకటి రామరావణసంగ్రామము యొక్క పునరుక్తియేయిప్పటి సంగ్రామమనియు, కవిగారొక పద్యపాదముచే మనకు స్ఫురింపజేసినారు.

“జననాథోత్తమ! రామరావణమహా సంగ్రామమైదోచెడిన్”

ఇచ్చట చూచుటకు సామాన్యోపమాలంకారమువలె గన్పట్టినను, నాసంగ్రామమునందలి పాత్రలు ప్రాకృత పురుషులనియు, శాపముననిది తృతీయజన్మమనియు, తెల్పియెట్టులాపూర్వసంగ్రామములోకభయంకరమయ్యె, లోకక్షేమంకరమో యట్లె యీశిశుపాల శ్రీకృష్ణసంగ్రామము కూడనని కవిగారొక్క పద్యపాదముచే కొండంత యర్థముస్ఫురింపజేయుచున్నారు. రామరావణులెట్లుప్రాకృతపురుషులో! యట్లేయిచ్చటనను భావము నిచ్చియుపమయనన్వయముగా పరిణమించుచున్నది. ఈపద్యపాదము గ్రంథమునంతకును మకుటమని నాయాశయము.

నరోక్తిని చెప్పుటలో నీకవిగారికి మంచిప్రజ్ఞయున్నదనియు నోరుతెరచినవ్వించక చిరునగవు పుట్టించుటలోకవి

గారు సామర్థ్యముకలవారనియు నీక్రింది పద్యమునలన తేట పడగలదు. రుక్మిగర్వభంగమైనపిదప బలరాముడు కృష్ణునితో నిట్లనుచున్నాడు.

క॥ పగచెలిమియునీకిలలో
నగధర! సమమయ్యునిటుల ♦ న్యాయమె నీవుఁ
దగురీతి రుక్మిననుపక
వగపొందఁగఁజేయఁదగునె ♦ వారిజనాభా!

కృష్ణునిగుణవర్ణనమును రుక్మిపరాభవమును ప్రక్క ప్రక్కలనుంచి చెప్పి బావమరదికైనపరాభవమున గల్గినసిగ్గును, నుడుకును, మాటలరెట్టించినాడు. ఇట్లునర్మగర్భముగా చెప్పిన సన్నివేశములనేకములీ గ్రంథమునగలవు.

ఇఁకనొక్క విషయము చెప్పివిరమింతును. ఈగ్రంథము వాయువిమానములు ప్రచారములోనున్న కాలమున రచియింపబడినట్లంత సాక్ష్యము తెల్పుచున్నది. వార్తాపత్రికలలో విమానములలోనే నూతన వధూవరులు నూతనవివాహానంతర విహారమునకు .... వెడలినట్లు మనమెన్నోవార్తలను చదువుచున్నాము తుదకు పెండ్లిండ్లుకూడ విమానములోనే జరిగినవని కూడ చదివినట్లునాకుజ్ఞాపకమున్నది. కవిగారుకూడ రుక్మిణీకృష్ణులను విమానమున (గరుడునిపై) సురలోకమున

కంపినారు నూతనవధువునకు భర్త తనగొప్పతనమును చూపు టసహజముగాన భార్యకు భర్త్రుగౌరవము హెచ్చిప్రేమయ భివ్యక్తియగును. శ్రీకృష్ణుడు స్వర్గమునకు వెడలియింద్రునిచే నూ:గములనందియనేక దృశ్యములు భార్యకు జూపి ముదము గొల్పినాడు. ఈకాలమునుబట్టి యిదియెంతయు సమంజసము గాను హృదయంగమముగానున్నది.

ఇట్లు గ్రంథపఠనముచే నాకుగల్గిన యానందమునకు కారణములు తెల్పితిని పైమాటలు కేవలముమైత్రి పరిణామము లనితలవకుందురుగాక! కవిగారింక నింతకంటె యుద్గ్రంథము లను రచియించి, మించి, యాంధ్రవాఙ్మయమునచిరస్థాయి యైనస్థలమును పొందుదురుగాకయని యాశించుచున్నాను.

ఇట్లు,

3-9-1938. ఆచార్య కురుగంటి సీతారామయ్య.

S. Prathapa Reddy B. A. B. L.
High Court Vakil. Troop Bazar.
Hyderabad Deccan.

శ్రీయుతపంతము ఆంజనేయులునాయుడుగారి రుక్మిణీ కళ్యాణమను పద్యకావ్యమును చదివినాను. నాయుడుగారిది వరకెరెండు మూడు గ్రంథములుప్రకటించి తద్వారా అనేక

లకు పరిచితులైనారు. వారిపాండురంగశతకమును జదివినవారు వారియందు దైవభక్తిప్రధానలక్షణమనిగమనించియుండకపోరు వారికవితనుఅనేకకవులు ప్రశంసించియున్నారు.

ఈరుక్మిణీకళ్యాణము మధ్యయుగకవుల ప్రబంధపద్ధతులను సంపూర్ణముగా అనుసరించినట్టిది. ఈప్రబంధములోని ఘట్టములు, వర్ణనములు కవితాపద్ధతి అన్నియు అప్పకావ్యానుమతములే, కథలోభాగవతకథకుభిన్నముగా ఒండురెండు తావులకొలది మార్పులు చేసియున్నారు. అవిపౌరాణిక మూలకథకు బాధకములు గావు.

ఆంజనేయులునాయుడుగారి కవిత మంచిధారతోను నడకతోనుకూడినట్టిదిగావ్యక్తమగుచున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగమందుండియు నీనిజాంరాష్ట్రములో వీరింతమంచి కవితను అలవడజేసుకొన్నందులకు ప్రశంసనీయులనకతప్పదు. వీరికి ఇతోధికాభివృద్ధిని సర్వదాకోరుచుందును.

బహుధాన్య జేష్ఠ శు ౨. సురవరము ప్రతాపరెడ్డి.

M. Hanunanthrao High Court Vakil,
Andhra Kutir, Sultan Bazaar, Hyderabad-Dn:

మ. రా. రాజశ్రీ పంతము ఆంజనేయులునాయుడుగారికి,

తమరుదయతో పంపిన రుక్మిణీకళ్యాణమును చదివితిని, ఇట్టిసద్గ్రంథరచనమునకు తమనభినందించుచున్నాను. ఆంధ్ర కవిత్వమున ఖ్యాతివహించుచున్న తమరు, ముఖ్యముగాభాషా విషయములందు వెనుకబడియున్న ఈప్రాంతములవారగు తమరు, ఎంతయుప్రశంసనీయులు. ఇట్టికావ్యములను నవ్యపద్ధతిపైన నెక్కువగారచించి మాతృభాషా సతికలంకారములుగా నర్పింతురని? నేను ఉవ్విళులూరుచున్నాను.

ఇట్లు,

మాడపాటి హనుమంతరావు.

Re No. 1 En: 1
22-12-1938.

Vuyyur Estate Zamindar's
Huzur Office, NUZVID.
Dated 22nd Dec:1938.

From,

Tahavar-O-Jaladat-Dastagha, Manne Sultan,
Sri Rajah Venkatadri Apparow Bahadur Garu,
Zamindar, Yuyyur Estate and Trustee,
S. R. R. High School, Nuzvid.

TO,

M. R. Ry,
P. Anjaneyulu Naidu Garu,
Personal Typist,
King Kothi Palace,
Hyderabad Deccan.

Sir,

మీరు తే। 6-9-38 ని, లెటరు ద్వారా పంపించిన మీచే రచింపబడిన "రుక్మిణీ కళ్యాణము" మా యస్టేటు ఆస్థాన విద్వాన్ గారు చూచినారు. అభిప్రాయముతో పంపించినాము.

ఆంతర్యమునకు సేవలెను.

A. Laksminarasiah,
for **Zamindar.**

శ్రీశోభనాద్రి లక్ష్మీనృసింహస్వామినే నమః

శ్లో॥ శ్రీరమా ముఖపద్మార్క - శ్రితబృంద సురద్రుమః।
సతతం మంగళం కుర్యాత్ - ఆంజనేయ కవేర్ముదా.

శ్రీమంతము ఆంజనేయకవివరకృత రుక్మిణీ కల్యాణ మహామాలగ్రి మద్రాక్షం. ఇదమత్యంత మధురకోమల మనోహరపదావళీలలితం. ఇక్షుఖండవద్రస సంపూర్ణం, పాఠక మన స్సమాకర్షణచతుర చతురపదగతి విశేషం, తత్తత్ స్థాన నివేశిత రసచాతురీ సముచిత వర్ణనావిశేష బహుళం, మల్లికామతల్లికా కుసుమమచర్చికా రచితమాలికా రాజమివ సంతతామోద సంధాయక, జయదేవాది మహాకవి వర విరచిత శృంగారరస విలసిత గీతగోవింద మహాకావ్యాదిష్వివ, భక్తిరస సంపూరితం, నిరంతర హరిపదసరసిజ యుగళభక్తి రసాస్వాదన చతురహృదయ సత్కవిమానస సరోజరాజ హంసాయితం, కింబహునా, సకలకల్యాణ గుణగణ విరాజితం సత్ విరాజితే. ఏతత్సకల శుభప్రద గ్రంధరచయితు శ్శ్రీరా జ్యలక్ష్మీసహిత శ్శుభగిరీంద్ర హర్మ్యాంతరస్థితః శ్రీవ్యాఘ్ర నృసింహః, ఇతోఽధిక గ్రంథరచనా చాతురీం: మేధాం, దీర్ఘాయురభివృద్ధ్యాది సకలమనోభీష్ట సిద్ధించ, దత్వాఽవతు ఇదం గ్రంథరత్న మచంద్రతారం, జగత్ప్రసిద్ధం భూయాత్.

4-11-1938. బొమ్మకంటి వీరరాఘవాచార్యః.

Nuzvid శ్రీఉయ్యూరు యస్టేటు ఆస్థానవిద్వాన్.

శ్రీరామచన్ద్రపరబ్రహ్మణేనమః

రుక్మిణీకల్యాణము.

రంజిల్లఁగ వామపార్శ్వమున శ్రీ
సీతామహాదేవి శృం
గారంబొప్పఁగ లక్ష్మణానుజులు ప్ర
క్కంజేర వాతాత్మజుం
డారాధింప వెలుంగు రాఘవుఁడు ని
త్యశ్రీలవర్ధిల్ల పెం
పారన్ వేంకట నారసింగనృప తా
రాధీశు రక్షించుతన్. 1.

చ॥ హరుఁడుపరాత్పరుండునిఖి ♦ లాగమసన్నుతసాంబమూర్తి సు
స్థిరతర యోగమార్గమున ♦ సేవలొనర్చెడి భక్తకోటికిన్
వరములొసంగ నద్రిపయి ♦ వాసముఁజేసెడినాదిమూర్తి శ్రీ
పరమశివుండు బ్రోచుతఁగృ ♦ పామతి వేంకటనారసింహునిన్

ఉ॥ పుట్టియుఁపంకజాతమునఁ ♦ బొల్పుగ శ్రీహరి యాజ్ఞభక్తిఁ జేఁ
బట్టియు సర్వలోకములు ♦ భవ్యతఁబుట్టఁగ దావిధించి బ

ల్కట్టడిమీఱకుండఁదొలి ♦ కర్మలలాటమునందుఁగూర్చి తా
బట్టుగ వ్రాయుధాతమురి ♦ పంబునఁ బ్రోచుతనారసింహునిన్

గీ॥ పలుకులవెలంది సిరియును ♦ పార్వతియును
ముప్పొగనుగూడి నిరతంబు ♦ మోదమలర
ననఘుపాతూరి రామకృ ♦ ష్ణాఖ్య నృపుని
తనయుఁ బ్రోచుత నరసింగ ♦ ధరణివిభుని.

సీ॥ రామనామాంకిత ♦ రమణీయముద్రిక
జనకజ కిచ్చెనే ♦ సత్త్వశాలి
భూజాత వరశిరో ♦ భూషణంబునుఁ దెచ్చి
రఘుపతి కొసఁగెనే ♦ రమ్యమూర్తి
అనిఁ గోనమూర్ఛిల్లి ♦ నట్టి లక్ష్మణుఁ గూర్చి
తెచ్చెనోషధుల నే ♦ దివ్యతేజి
పంక్తికంఠుని యనిఁ ♦ బట్టి యురస్థలిఁ
బడఁ గ్రుద్ది మెఱసెనే ♦ బల్లిదుండు

గీ॥ నట్టిబలవంతు హనుమంతు ♦ నతిక్రాంతు
భక్తినుతియింతు నిరతంబు ♦ ధన్యచరితు
రక్షఁ జేయుత శ్రీరాజ ♦ రాజవర్య
రమ్యగుణధాము నరసింగ ♦ రాయనృపుని.

ఉ॥ శంభుజటాటవిన్ వెడలి ♦ జానుగరహ్యతరంగభంగ సం

గీ॥ సతులనేచకు నీసొంపు ♦ సన్నగిల్ల
వగపుఁగూర్చకు నినుఁబెద్ద ♦ పాము మ్రింగ
మానవతులను దుఃఖింప ♦ మానవటర!
శీతలాకార! శివ జటా ♦ శ్రితకుటీర! 72

ఉ॥ అల్లుఁడు మామయున్ గలసి♦యల్లరిసేయుట పాడిగాదు నీ
కిల్లును వాకిలిన్ సతియు ♦ నిమ్మహిలేవొకో! వైరివయ్యునీ
యల్లరిసేయఁగా దగద ♦ టంచని నీకును బుద్ధిఁజెప్పఁగా
నొల్లరు పెద్దలేనియును ♦ నొప్పనివాఁడవుగాదె చంద్రమా!

వ॥ అని యిట్లాకన్నియ వెన్నెల రాచవేలుపుం భూషించి
దూషించి నృశంసుండగు ప్రసవబాణు నుపలక్షించి. 74

సీ॥ వనజసంభవు నంత ♦ వానినే పడఁద్రోచి
కూతుఁగూర్చిన మహా ♦ పాతకుండ!
గురుభార్యతోఁగూడు ♦ కొనఁజేసి చంద్రుని
కీర్తి దగ్ధముఁజేసి ♦ కేరువాఁడ!
యలపరాశరు నేటి ♦ యందు నీచపుతన్వి
సంధింపఁ జేసిన ♦ చవటివాఁడ!
బల్కొడిగాఁ జేసి ♦ పాకశాసనునంత
వాని నహల్యకై ♦ వాసిఁజెరపి

గీ॥ తొర నీదుండఁగఁబంత ♦ నడుగుఁ బట్టి
యభవుపై తేగి పొందితి ♦ వతను వింక
మూలఁబడియుండ కీరితి ♦ మోహ జలధి
ముంప శరముల సంధింపఁ ♦ బూంచినావ! 75

వ॥ అని నెచ్చెలులంగాంచి. 76

గీ॥ సరసమతులార! మునపటి ♦ మరుఁడు కాడు
యింత నొప్పించు వాఁడని ♦ యెన్నఁ డెఱుఁగ
నిండువెన్నెల నేయుచే ♦ మండఁ జేసి
చంపుచున్నాఁడు చంద్రుండు ♦ జలువ చంపు. 77

సీ॥ అహికన్నియలుబిత్రి ♦ నారగించుయుపీడ
బవనుని తెక్కలు ♦ భగ్నపడవె!
చెలఁగి మామిడిపండ్లఁ ♦ గలజీడి చేఁజిక్క
గమి నాలుకలు పొక్కి ♦ కమలి పోవె!
మదనముల్ వాసన ♦ కోదమ తుమ్మెదలకుఁ
దగిలి ప్రాణముపీడి ♦ తన్నుకొనవె!
చిగురుటాకుల మేసి ♦ చెలఁగు కోకిలలకు
వడికిరాతుఁడు జాలిఁ ♦ బట్టుకొనఁడె

గీ॥ చెఱుకునుంబట్టి చీమలు ♦ ఛిద్రవఱుప
బువ్వుఁ దేరును నాయూర్పుఁ ♦ బోనడంగ

మదనుగర్వంబు నంతట ♦ మాయమయ్యె
విన్ననంజెంది యరుగఁడే ♦ విడిచి కన్నుఁడు 78

వ॥ ఇట్లు బహుప్రకారంబుల సుమబాణవికారంబులకుఁ గలాపంబులుగాఁ బ్రలాపంబుల నెఱపుచు నర్మగర్భంబుగా సఖీజనంబులాడిన సల్లాపంబులఁ దలంచుచు నాభీష్మకరాజపుత్రి గాంధర్వంబున శ్రీకృష్ణుండు దనుగ్రహణంబొనర్పఁ గలండనిమనంబుననాసించుచుఁ జీమచిటుక్కుమన్న వాసుదేవునిరాక గాఁ జింతించి దిగ్గునలేచి నలువంకలంబరికించి కానకఁగళవళించుచుఁ జింతాపరిక్లాంతయై గనుంగవమూసియు మాయమి శ్రీహరినింగలయంగాంచి బయలుగౌఁగలించుచుఁ బలవరించుచుఁ గుందుచుం బొరలుచుఁ దెరలుచుఁ గసరుచు వేసరచు, నుస్సురనుచు, నస్సురనుచు నుల్లంబున దెల్లంబోయి మూర్ఛిల్లెడినయ్యబ్జాతలోచనంగాంచి సఖీజనంబులింకయు శీతలోపచారంబులుం జేయఁదొడంగి, వీవనలవిసరుచుండఁ గొంతవరకావిద్రుమోష్ఠి కనుంగవఁదెఱచి బహిఃప్రాణులగు నెచ్చెలులంగాంచి 79

చ॥ విసరకుఁడమ్మ! వీవెనల ♦ వీచినఁ దత్పవనంబు తాకుచే
నసువులువాయునమ్మ! మదనాంకురమింకయు హెచ్చునమ్మ! పూ

రసములతోడఁ బయ్యెరుఁడు ♦ రాణఁజెలంగియుఁ దేంట్లఁదెచ్చినా
దెసనిడఁగాఁగలందు సుద ♦ తీ మణులార! వివేకహీనతన్, 80

గీ॥ తెల్లవారిన వెనుక మ ♦ దీయహృదయ
వల్లభుండైన కృష్ణుండు ♦ వచ్చుఁగాన
భావజునిచేతఁ జిక్కనేఁ ♦ జావకుండ
నంతదనుకను నరయుఁడో ♦ యమ్మలార! 81

సీ॥ అంత నెచ్చెలులంత ♦ నానందమున లేచి
విమలమృణాల హా ♦ రములవైచి
పన్నీరు నొకకొన్ని ♦ పద్మమ్ములంజేర్చి
తోరంబుగాఁ జను ♦ దోయిఁగట్టి
పద్మమ్ములందున ♦ భాసిల్లు బిళ్లలఁ
బొందుగాఁ దలకిందఁ ♦ బందఁజేసి
పూదేనియలతోడ, పుష్పాడి మర్దించి ♦ పదునుగా మేనునఁ, బట్టఁజేసి
గీ॥ చలువచిగురులఁ బాద ర ♦ తులనుఁ జేసి
కటిభరంబున విరులు గా ♦ గర ఘటించి
పొన్నపొగడల నలుదిశల్ ♦ పొందుఁ బఱచి
చెలులుజేసిరి యొకకొంత ♦ శీతకృతులు 82

గీ॥ కాని నయమించుకేనియుఁ ♦ గానఁబడదు,
అంతకంతకు సంతాప ♦ మగ్గలించె.

నినుఁడు దాఁగిన జలమయ్యె ♦ నింతిమేను!
కానఁగారాదు శైత్యోప ♦ కారమెటులొ! 83

క॥ చదువుల వినలేదెటు లీ
మదవతి విరహాగ్ని నణఁచు ♦ మార్గము, మరియే
సుదతియు నిటుపరితాపముఁ
గదియంగా జూడలేదు ♦ క్ష్మాతలిలోనన్. 84

వ॥ అనియిట్లు తమదేవికింగల విరహతాపోప శాంతినింగూర్ప చెలికత్తియలు నానావిధముల విచారించుసమయంబున.

ఉ॥ తోయజబాంధవుండలరి♦తూరుపుకొండకు రాఁదలంచె భూ
నాయకపుత్రికామణి ఘ ♦ నంబగు సూనశరాగ్ని వేదనం
గాయముఁదల్లడిల్లెనుపి♦కంబులు! కూయకుడంచుఁగొక్కు రో
కోయని బిట్టుమ్రోసెదొలి♦కోడిగృహంబులసారెసారెకున్

వ॥ తదనంతరంబ. 87

సీ॥ అసమాన గరిమచే ♦ పసఁగల్గు మల్లికా
కుసుమగుచ్ఛములపైఁ ♦ గోర్కెనలరి
విమలంబునై వెల్గు ♦ కమలాతటింజేరి
పద్మగంధంబుల ♦ వడసిప్రీతిఁ
గమనీయ శీతలా ♦ కరమైన కదళికా
వనములఁ దిరుగాడు ♦ వన్నెఁగాంచి

మాలతీమందార ♦ మంజీరములదూరి
సౌజన్యలీలలు ♦ జరిపి జరిపి

గీ॥ యతుల గతులగు రతులతో ♦ నలసినట్టి
సతుల పతులకుఁగల ఘర్మ ♦ జలముఁబాపి
ముదముఁ గూర్చుచసంతోష ♦ మునఁజెలంగి
చల్లఁగా వీచె గాలి యా ♦ సమయమందు, 88

క॥ తూరుపు తెలతెలవారఁగ
దారల గృహదీప తతులు ♦ తమలోఁదామే
సారవిహీనంబగుచును
తోరమ్మగు కళలఁబాసి ♦ తోఁచఁగ దొడంగెన్. 89

మ॥ భిసినీకాంత మనోవ్యథన్ గలిగి త ♦ ద్భీతాహతిన్ చింతనా
గ్రసిమైయుంట నెఱింగి వైద్యుఁడను న ♦ క్కాలమ్మాయుండంత నే
ర్పెసగన్ దద్రుజఁబాపభద్రమతుఁడై యింపొందఁగా దెచ్చుబల్
రససింధూరపు టుండగాదనరు మా ♦ ర్తాండుండు పూర్వాద్రిపై.

గీ॥ అబ్జములఁ జేరి భ్రమరము ♦ లలరి మధుర
గానములఁజేసి "మీప్రాణ ♦ కాంతుఁడైన
యర్కుఁడే తెంచె లెమ్మను" ♦ నటుల బిట్టు
మ్రోయు దొడఁగెను కుముదముల్ ♦ మొగము ముడువ.

గీ॥ కష్టతరముగ రేయెల్లఁ ♦ గడపి భైష్మి
దత్తరిల్లుచు వేకువ ♦ తఱిని లేచి
కృష్ణవీక్షణదీక్షనుఁ ♦ గీలుఁదప్పి
పడినబొమ్మనఁ జెంగల్వ ♦ పాన్పుఁబడియె. 92

వ॥ నాటిదినంబున భీష్మకభూపాలుండు బంధుమిత్రపరివార ముంగూడి యనుంగు గూతురగు రుక్మిణీదేవి వివాహ మహోత్సవకాలంబు సమీపించుటం జేసి నిఖిలధరామం డలాధిపతుల నాహ్వానంబుఁజేయందగు రాజబంధువ్రజ నియోగించి, 93

సీ॥ ప్రతివీథిలోన రం ♦ భాస్తంభముల నిల్పి
పచ్చతోరణములఁ ♦ బర్వఁజేసి
ప్రతిగృహాంగణమందుఁ ♦ బరిమళ సంయుక్త
మగుపుష్పహారము ♦ లమరఁగట్టి
ప్రతివేది మౌక్తిక ♦ ప్రతతిచే బహుచిత్ర
రంగవల్లులుఁ దీర్చి ♦ రమణమీఱ
ప్రతిరాజమార్గ స ♦ త్ప్రాకారముల దీప
కాంతులఁ జిత్రమై ♦ ఖరులఁగూర్చి

గీ॥ పురమునంతయు వైకుంఠ ♦ పురముగాఁగ
వనములన్నియు నందన ♦ వనములనఁగ

సురపురంబున మించిన ♦ సిరులతోడ
నలరఁజేసిరి కుండిన ♦ మనెడిపురము. 94

మ॥ భూమీశుండువసించు మేడయునుసౌం ♦ పుల్ మీర నెంతేసిను
త్రామాగారమువోలె దివ్యగతులన్ ♦ శోభిల్లఁగాఁజేసి రా
భూమిన్ రుక్మిణిపెండ్లిఁజూడఁగమహా ♦ పూజ్యంబుగాభూతల
స్వాముల్ బంధులఁగూడివచ్చిరెలమిన్ ♦ సంతోషహృద్భాసులై

వ॥ ఇవ్విధంబున జతురంగబలసమేతులై బంధుమిత్రపరివారంబులఁ గూడుకొని బఱతెంచినరాజేంద్రుల నారాజచంద్రుండన్నివిధముల సత్కరించి రుచిరభోజనాంబర దివ్యభూషణంబులొసంగి విడిదలకై నియమించిన మేలుభవనంబుల నుండంజేయ నంతనచ్చట చేదిదేశాధీశుండైన శిశుపాలుండు వివాహశుభలేఖనుఁ బరిగ్రహించి సంతసించి యాలేఖావహునికి వలయుధనంబులొసంగి. 96

ఉ॥ అంతటవానివీడ్కొలిపి ♦ యాప్తులుబంధులుమంత్రులున్ మహీ
కాంతులుసంతసింప శుభ ♦ కార్యము వారికెఱుంగఁజేసి వీ
డంతయలంకరించి పుర ♦ మంతయుఁ బౌరులుసంతసింపఁజే
మంతులగ్రుచ్చితోరణపు ♦ మాలలఁగట్టెపురంబునంతయున్

వ॥ అంత శిశుపాలుండు మహోల్లాసంబున బంధుమిత్ర

కృతిభర్త: శ్రీగోరంట వేంకట నరసింగరావు సర్దేశాయి
లింగన్నపేట సంస్థానాధిపతి.

కృతిపతివంశావతరణము

క॥ గోరెంటవంశమందున
వీరయరేచర్లగోత్ర ♦ విహితాంశుండై
ధీరుఁడగు సింగరాడ్వరుఁ
డారయజన్మించెఁగాపు ♦ లందునఁగీర్తిన్. 27

క॥ కాపయి ధర్మగుణంబుల
ప్రాపయి మరిగోనెకాపు ♦ వారలకుమఁదా
దాపయి జననీజనకులఁ
గాపాడుచునుండె సుజన ♦ గణ్యాత్ముఁడై. 28

చ॥ అనఘుఁడు సింగరాడ్వరుఁడు ♦ దంచితలీలఁగృషీవలత్వమే
ఘనమనిమద్దిపల్లెయను ♦ గ్రామపుఁబ్రాగ్దిశలోవెలుంగఁగాఁ
జనియటఁదల్లిఁదండ్రులకు ♦ సమ్మదమొందహాలంబుఁబూనిజీ
వనమునకూతగాఁగొనుచు ♦ వర్ధిలుచుండెఫలింపసస్యముల్.

ఉ॥ మాతులపుత్రికామణిని ♦ మాన్యచరిత్రనువీరమాంబనున్
ఖ్యాతిగఁదెచ్చిపుత్రికకు ♦ గౌరవనీయులు తల్లిదండ్రులున్
బ్రీతిగఁబెండ్లిఁజేయనతి ♦ ప్రేమనువారుఁజెలంగుచుండ శ్రీ
కాంతుఁగృపాకటాక్షమున ♦ గల్గెనుపుత్రుఁడువారికంతటన్.

చ॥ తనయునిగాంచిమోదమునధన్యులుసింగయవీరమాంబలున్

బనివడిబంధుజాలమును ♦ బ్రాహ్మణవర్గముఁజేరిభక్తి భో
జనసుమగంధవస్త్రముల♦సంతసమొందఁగఁదృప్తిఁజేసిఁయా
తనయుని కడ్డపేరిడిరి ♦ ధన్యత "అడ్డలరెడ్డి" నానిలన్,

చ॥ దినదినవర్ధమానముగ ♦ ధీరుఁడు 'అడ్డలరెడ్డి' భూములన్
బనివడివృద్ధిఁజేసిబలు ♦ పంటలనెక్కుడుగాఁగనెంతయున్
ధనమునుసేకరించె,తలి ♦ దండ్రిలలేమినిఁబాయఁజేయు నా
పనులననేకముల్ సుజన ♦ పద్ధతిఁజేయుఁదొడంగశాంతుఁడై.

క॥ ధైర్యమునకు గిరివరు గం
భీర్యమునకు జలధి జనమున ♦ భీముఁడు ఘనసౌం
దర్యమున మరుఁడు పరహిత
కార్యములకునాదధీచిఁ ♦ గాఁజోలుభువిన్. 33

వ॥ ఇట్లాతఁడు భాసమాన తేజోవిలాసుండై దనరార జననీజనకులు పుత్త్రునకు మాతులపుత్త్రికయగు లక్ష్మాంబనుఁ దెచ్చి పరిణయంబొనరింప నాసుచిరాంగి శ్వశ్రూగృహంబున వర్ధిల్లుతరి.

చ॥ తనరెడి భర్తృనాజ్ఞజవ ♦ దాటకబంధులఁగాంచి నంత నే
వినయముఁజూపుచున్ సుమతిఁ♦బెద్దలుదన్నలరారుప్రేమతో
గనుచుముదంబుఁజూపవతి ♦ కాంతనుపుట్టినమెట్టినింటికిన్
ఘనమగుకీర్తిఁదెచ్చెనిజ ♦ కాపురమందునభాసమానయై.

వ॥ ఇట్లాదంపతు లిరువురు (శ్రీ)హరికరుణాకటాక్షమున సంసారంబెంతయో౯ బచ్చగాదనరఁగాపురంబుఁ జేయుచుండ నొండొకదినసంబున,

సీ॥ అంతట గోల్కొండ ♦ కధిపుంఢునిజరాజ
ధానిలోఁజేరిన ♦ స్థలములంగు
జంతుసంకలితమై ♦ జనుమార్గమునులేక
ఐపినప్రదేశమై ♦ వెలయుచుండఁ
బ్రజలెవ్వరేనియూ ♦ పరిగణంబులగ్రామ
నిర్మాణముం జేయ ♦ నిచ్చయున్న
నా దేశములవారి ♦ కధికారమొసఁగియు
భవ్య "జమీందారి" ♦ పదవులొసఁగ

గీ॥ దంచు "ఫర్మాను" నలుబ్రక్క ♦ లంపినంత
అడ్డరాడ్వరుఁడదిఁగాంచి ♦ యలరి సుజను
బొప్పనామకహాళిక ♦ భూరిధైర్యుఁ
గొరటుగొల్లనితో భాగ్య ♦ పురికినేగె.   35

వ॥ ఇట్లుజనిగి.

ఉ॥ ధీరులు పన్నుతింపఁగల ♦ దిట్టతనంబున రాజధానిలోఁ
జేరియతిప్రయాసమున ♦ స్నేహముఁగూర్చుక రాజకీయ "స
ర్దారుల" మెప్పులన్ వడసి ♦ తానటవచ్చిన కారణంబు న

వ్వారికెఱుంగఁజేయఁగను ♦ వారప్పుడిట్లు బెగించిరెంతయున్

శా॥ ధరవరవంశపావన సు ♦ ధాకర! యిచ్చటి కుత్తరంబునన్
వరలెడి రాచవర్లమను ♦ వన్యప్రదేశమునందుజంతు సం
చరణమెగాని మానవుల ♦ సాధ్యముగాదదిఁగానఁగోరినన్
విరివిగనీకొసంగెదము ♦ వేగమెచూచియురమ్ము పొమ్మికన్

వ॥ అనుప్రభుత్వాధికారుల నాజ్ఞను శిరసావహించి కొరటబొప్పన్నలందోడ్కొని నింకయుఁ గొందరు రాజభటుల సహాయముంగొని కొలఁది కాలంబునకా వన్యప్రదేశమునకుం జేరి.

చ॥ అటఁబోడఁగాంచె రెడ్డికులుఁ ♦ డంబరచుంబితమైనవృక్షముల్
పటుతరసింహవ్యాఘ్రములుభల్లుకమత్తమదేభలోకముల్
చటులవిషాగ్నిఁగ్రక్కెడివి ♦ సర్పములన్ బలుపక్షివర్గమున్
దిటువగుపర్వతంబులును ♦ దీవ్రతఁబాఱునదీనదంబులున్.

వ॥ ఇటులావిపినప్రదేశము నానాజంతు సంకలితమై యుంటంగాంచి యారెడ్డిరాసుతుండు తనమనంబున నిట్లు వితర్కింపందొడంగె.

క॥ మృగములు తిరుగఁదొడంగెను
పగలే చీకట్లుఁగ్రమ్మఁ ♦ బాదపచయముల్
జగిబిగి నలరారెడు, న

ప్పగదిని సఫలంబుఁగాంతు ♦ వాంఛితమిలలో. 39

క॥ అనియిటులఁగాపు కులజుఁడు
మనమునఁదలఁబోసి విఫల ♦ మానసయుతుఁడై
జని నిజపురమున కటగృహ
మునఁగల పనులన్నిమాని ♦ బొక్కుచు నుండెన్. 40

వ॥ ఇట్లు అడ్డలరెడ్డి పెన్నిధిపోయిన పేదచందంబున విగతధైర్యుండయి విచారంబుననుండ తద్ధాంగి లక్ష్మిబాయి భర్తపాదంబులకు వందనంబులాచరించి యిట్లనియె.

శా॥ స్వామీ! యేలవిచారచిత్తమునని ♦ స్వాస్థ్యంబు సస్వార్థమై
భూముల్ దున్నక, భార్యనై పదములన్ బూజించుచున్ గూర్చియే
ప్రేమన్ జూపక బీరుపోవుటదియే ♦ వీర్యంబు ప్రాణేశ! మీ
కీమార్గంబు ఘటిల్లుచింతనమునే ♦ దే నాకుఁదెల్పంగదే!

క॥ అనికోరియడుగు సతిఁగని
కనికరమునఁజేరఁ దీసి ♦ కరుణించియు నో
వనజాక్షి వనముఁజూడఁగ
ఘనమ్ముగ సంకలితమెటులఁ ♦ గావింతుఁబురిన్. 42

వ॥ అని గతంబుఁగానకఁ జింతిం చెదననిన యాసుగుణవతి.

సీ॥ తక్షణము, యేగిమీరలా ♦ ధాత్రిపతికి
నరయఁగానుకల్గొనఁగి మీ ♦ యభిమతంబు

నెఱుఁగఁజేసిన నధికార ♦ మిచ్చె నేని
గలఁడుమనపాలదైవంబు ♦ కరుణామయుఁడు. 43

చ॥ అతఁడటసంతసించియుని ♦ జాంగనమాటలమెచ్చుకొంచున
మృతమునస్యాలకుల్ సుజనమాన్యుల'నాగన'బొప్పనాఖ్యులన్
జతురతగొల్లఁడొ'కొరటు' ♦ సత్వరఁదోడ్కొనిగోలకొండభూ
పతినటఁగాంచిభక్తిమెయి ♦ భద్రతలక్షువరాలొసంగినన్.

వ॥ పాదుషాగారా కాన్కలందుకొని సుప్రీహృదయుఁడగు అడ్డలరాడ్వరుని సుగుణస్వభావమున కెంతయుసంతసించి చిరాయువుగ నాశీర్వదించి యిట్లనియె.

చ॥ ఘనమతినీయభీష్టమును ♦ గాదనిపల్కఁగ లేనుఁగాన బ
ల్చనవునసంతసించిమదిఁ ♦ జయ్యనినీకిదెయాజ్ఞపత్రమున్
పనివడినిచ్చువాఁడఁగొను ♦ పార్థివ! నావచనంబమోఘమై
దనరెడిరాచవర్గము స ♦ దాపరిపాలనఁజేయుమిమ్మహిన్.

వ॥ అనిమంగళాశీర్వచనంబులతో నాజ్ఞాపత్రంబొసంగ అడ్డలరెడ్డి నిజసతికి జయప్రదమగు వార్తనుం దెలియఁజేయనా నిమలాంగెంతయు సాతసించి బంధుమిత్రపరివార పురజన సహితంబుగా పదిరెండువందల మనుష్యులందోడ్కొని కొలఁది కాలంబునకు గోల్కొండపురంబునకుఁ జనుదేర అడ్డలరెడ్డి పాదుషాగారి సెలవుఁగైకొని ప్రభుపంపున శతసంఖ్యాపరిమితమగు భటులందోడ్కొని రాచవర్లకుంజని.

గీ॥ జలముచేరువ పెద్దదా ♦ స్థలముగాంచి
యందునందరు వసియింప ♦ ననువుగాఁగ
పాకలొకకొన్ని నిర్మించి ♦ భద్రమతిని
గట్టినచ్చోట పనునైదు ♦ గ్రామములను. 46

సీ॥ కోవిదనుతకైటన ♦ గోరెంటవంశంబుఁ
బరముగాగోరెంట ♦ పురమునొకటి
జనకుపేరటనొక్క ♦ చక్కనిగ్రామంబు
సింగపురంబునాఁ ♦ జెల్వనొందఁ
దరుణిపేరటలచ్చి ♦ పురమునావెలయించి
మేనమామలపేర ♦ మించిదసరు
వీరన్నపల్లి నా ♦ వెలయించి లింగన్న
పేరట లింగన్న ♦ యూరునొకటి

గీ॥ మరియు స్వగ్రామమగుమద్ది ♦ మళ్ళనాగ
యూరునొక్కటిగొల్లని ♦ పేరనొకటి
బొప్పపురమునుఁ గోరట్ల ♦ పురమునొకటి
గట్టఁజేసెను సుజనులు ♦ గణుతిసేయ. 47

సీ॥ మఱిఁదులపేరటఁ ♦ బరగుచుండగ గుండ
వరమొందుమరి సోమ ♦ వరముపేట
శ్రీనివాసపురంబుఁ ♦ జెలఁగిరామానుజ

పురముసర్వాయము ♦ న్పురమునొకటి
నాఁగమ్మపేటయు ♦ నవ్యతగజసిఁగ
వరమునాఁజెల్వొందు ♦ పురమునొందు
రమ్యతఁజిత్రించి ♦ గ్రామాధికారుల
నెలకొల్పియులమీఁద ♦ నీటినసతి

గీ॥ జనుల కనుకూలముగుసిఁగ ♦ సంక్రమ నెడి
వరతటాకము నిర్మించి ♦ ప్రజలఁగన్న
బిడ్డలనఁగూర్మిఁబ్రోచుచుఁ ♦ బేర్మితోడఁ
బాలనముఁజేయుచుండెనా ♦ పార్థివుండు. 48

గీ॥ అన్నపాలుఁడు నిజభార్య ♦ యందుసుతుని
మల్లనార్యునిఁగాంచి సం ♦ థిల్లి బ్రేమ
విమలగుణగణ్య రుచిరాంగి ♦ వేంకమాంబ
బ్రీతిఁగనుఁదెచ్చి సుతునకుఁ ♦ బెండ్లిజేసె. 49

శా॥ మల్లారెడ్డియఖండకీర్తిఘనుఁడై ♦ మారెందులేకుండఁ దా
నుల్లాసంబున రాజ్యభారమను శ్రీ ♦ లొప్పారఁగాఁదాల్చి శ్రీ
ఫుల్లాబ్జాక్షపదారవిందయుగళీ ♦ పూజాత్ముఁడై ధీరుఁడై
మల్లారెడ్డిపురంబు వేరొకటి ని ♦ ర్మాణంబుఁ గావించినన్

మ॥ ప్రజ తెల్లన్ నుహియుంపధర్మపరుఁడై ♦ పాలించుమల్లాఖ్యభూ
భుజుఁడానాఁదము జెందుచున్ సుమతుఁడై పాల్పొందరం గేశుఁడై

ద్విజులెల్లఁ ముదమొంద వేంకటపతీ ♦ దేవేశుకై భక్తితోఁ
రజితాకారతఁ గట్టె దేవళములన్ ♦ రమ్యార్థిఁ బృథ్విలో.

ఉ॥ ఆజననాథయోధమణి ♦ యందుదయించిరి మాచగంగరా
డ్భూజితులున్ దుదిన్ సుగుణ♦పూర్ణుని యెల్లయనాగముప్వురున్
భోజునివిక్రమంబలర ♦ బుద్ధివిశారద మూర్తిమంతులై
రాజకుమారులా దివిజ ♦ రాజ సమానులుగాఁగ వర్ధిలన్. 52

క॥ అగణితవైభవయుతులై
ముగురున్ దమపేరఁ జెలఁగు ♦ మహాపురంబుల్
సొగసుగఁ గట్టిరి వేల్పుల
నగరంబులమించినట్టి ♦ నగరవరంబుల్. 54

చ॥ అరయఁగ మాచరాడ్వరుని♦కంతట పుత్రద్వయంబుఁ గల్గెనా
ధరవరుఁ డప్పుత్రులకు ♦ ధర్మయమల్లయనాఁగ బేరులన్
వరలఁగఁ జేయువారలును ♦ వర్ధిలి కీర్తి వహింపఁ బేర్మితో
స్థిరమతి రాజ్యభారమును♦ జ్యేష్ఠునిపై నిడియుండెవాయిఁగన్

గీ॥ ధర్మరెడ్డియుఁ బ్రజలకుఁ ♦ దాడిప్రవోలె
పాలనముఁ జేసి తనపేరఁ ♦ బరగనొండు
ధర్మసాగరపురమును ♦ ధాత్రిలోన
గట్టె మాండవ్యనదికినిఁ ♦ గాలువలను. 55

సీ॥ ధర్మరాడ్వరుప్రియమైన ♦ తనయుఁడంత

హేమరెడ్డియుఁజెల్వొందు ♦ స్వామికృపను
నిఖిలవిద్యలనలరారి ♦ నియతిరాజ్య
పాలనముఁజేసెధర్మప్ర ♦ వర్తనమున. 56

వ॥ అంతనాతఁడు.

సీ॥ ప్రాతవడిజీర్ణమౌ 'సనద్' ♦ భద్రపరచి
పాదుషాఁజేరికానుకల్ ♦ భక్తినొసఁగి
క్రొత్తయధికారపత్రముఁ ♦ గోరియడుగ
సంతసమునొంది రారాజు ♦ 'సనదు' నొసఁగె. 57

సీ॥ అటులనొసఁగుటఁయోఁగాక ♦ యాధిపత్య
పదవిదశబంధమలరారు ♦ పదవిమరియు
దేశముఖయును దేశాయి ♦ దేశపాండ్య
పదవులవియెన్నియోనిచ్చి ♦ పంపెనతని. 58

క॥ ఘనుఁడగుప్రపితామహుచే
మనమలరఁగనిర్మింపఁబడిన ♦ మల్లాపురికిన్
జని, యుత్తరకాలంబట
వినజాతునిఁగొలచిపరమ ♦ పదవిఁబొందెన్. 59

ఉ॥ అంతటగంగరాట్తనయు ♦ లక్కనదమ్మనరాజ్యభారముల్
బంతమెలర్పఁబూని పురి ♦ పాలనజేయుచు ధర్మపద్ధతిన్
వంతలఁ జిక్కకుండసుఖ ♦ వంతులుగాబ్రజరక్షఁ జేయుచున్

చింతనఁజేయుధీరులయి ♦ చెన్నువహించిరి కీర్తికాములై.

గీ॥ మల్లరెడ్డికి మూడవ ♦ మాన్యసుతుఁడు
పాలనముఁజేసి తనపేరఁ♦ బరగనొకటి
ఎల్లరెడ్డిపేటయనొక ♦ యేర్పరించి
కాంచెనంతట నొకపుత్రుఁ ♦ గాంచనాంగు 61

వ॥ అంతనాతనిసుతుఁడు.

గీ॥ భోజరాజనుపేరట ♦ బుధులునొగడఁ
రాజ్యభారము ధరియించి ♦ రమ్యమతుఁడు
కన్నతండ్రికి యశమునుఁ ♦ గలుగఁజేసి
ప్రజలఁబాలించుచుండెనా ♦ భద్రగుణుఁడు 62

ఉ॥ దానముధర్మముల్ గుణము ♦ దారతశాంతియుఁగల్గిభక్తిచే
దానవవైరికీర్తనలు ♦ ధన్యతఁజేయుచు రాజ్యభారముల్
బూని మనోజ్ఞజవ్వనముఁ ♦ బొఁపరివోవ వివేకసంపదల్
భూనుతుఁడయ్యెభోజుఁడల♦భోజునిమించిప్రభుత్వమందునల్

ఉ॥ భూనుతవైభవస్ఫురణఁ ♦ బూజ్యతగాంచియుభోజరాజుతా
సూనులులేని తద్గతికి ♦ శోకభరుండయి కుంది శ్రీహరి
ధ్యానపరుండునైవిషయ ♦ దగ్ధుఁడుఁగాకపవిత్రమూర్తియై
శ్రీనలినాక్షుజింతనముఁ ♦ జేయుచుజన్మతరించె నంతటల్.

గీ॥ గంగరాడ్వరసుతుఁడు వి ♦ ఖ్యాతిఁబ్రబ్ధిఁ

పాలనముఁ జేసి ధర్మసం ♦ పన్నుఁడగుచుఁ
జేర్మిఁదన పేరదమ్మన్న ♦ పేటనొకటి
గట్టెఁదనకీర్తి ద్విగుణమై ♦ గ్రాలదిశల. 65

సీ॥ ఘనుఁడునాతని భ్రాత యు ♦ కృష్ణ నృపుఁడు
తనదు పేరట నొకయూరు ♦ దనరఁజేసి
ఖ్యాతి వర్ధిల్లి(శ్రీ)హరి ♦ కరుణవలన
సుతులనిర్వురఁగాంచెఁ గి ♦ శోర బలుల 66

ఉ॥ రాయనలింగ నాఖ్యలను ♦ రంజిలువారలలోఁ గనిష్టుఁడో
ధీయుతుఁడైన లింగనను ♦ ధీమతుఁడంతట లింగపల్లియో
రా,యసమాన తేజుఁడట♦నందముతోఁడుతఁగట్టె జ్యేష్ఠుఁడో
రాయనరాజ్యభారమతి♦ రమ్యతదాల్చుచునేలుచుండఁగన్

ఉ॥ మందరగోత్రధీరుఁడభి♦ మానధనుండగుఁబుత్రునొండుసం
క్రందన వైభవంబునను ♦ వర్ధిలఁగాంచెను కాంచివానికిన్
బొందుగ రాజ్యమున్నొసఁగె, ♦ భూవిభులింగనపాలనంబునే
మందునురామరాజ్యమన ♦ నంతటధర్మమునిండివెల్లగన్.

సీ॥ శుభముహూర్తమునందున ♦ సుతునినొకనిఁ
గాంచి చినరాయఁడనపేరఁ గ్రాలఁజేసి
తనరఁబట్టముఁగట్టియు ♦ ధాత్రివిభుఁడు
హరినిస్మరియించి పరలోక ♦ మతఁడుఁజేరె. 69

గీ॥ చిన్నరాయన్నభక్తుఁడై ♦ చెన్నుమీఱి
తండ్రికట్టినగుడిలోనఁ ♦ దానుదివ్య
మంటపంబొండు ద్వాదశ ♦ మహితజ్యోతి
లింగసంస్థాపనముఁజేసె ♦ రంగుమీఱి. 70

గీ॥ అతనిపుత్రుండు రాజన్న ♦ క్షితివరుండు
తనకుసంతానమును లేమి ♦ దత్తుకొకని
రమణచేకొనె రాయనన్ రాజసుతుని,
హరినిస్మరియించిపరలోక ♦ మతఁడుజేరె. 71

ఉ॥ రాయన కొంతకాలమట ♦ రాజ్యముసేసి దివంబుఁజేరఁగా
నాయన ధర్మపత్నిసుగు ♦ ణాకర నర్సమరాజ్యభారమున్
ధీయుతఁదాల్చిపౌరులను ♦ ధీమతిబ్రోచుచుదత్తుఁజేకొనెన్
గాయజుగేరుసుందరునిగంగయరాట్కులపుత్రునొక్కనిన్

శా॥ ఆరాజన్యుఁడురాజ్యమేలుతరిలే ♦ రైరందుభిక్షాటులున్
జారుల్ చోరులుమర్మదాంధకుమతుల్ ♦ సద్ధర్మదూరుల్ వృధా
పోరుల్ చేసెడి వారుదైవపదస ♦ త్పూజావిరక్తుల్ దురా
చారుల్ పుత్రవిహీనదుఃఖితులునాక్ష్మామండలిన్ జూడగన్

క॥ ఏయేవర్ణాశ్రమజను
లాయాపద్ధతులనడచు ♦ నట్టులవారిన్
బాయకశాసించుచునృపుఁ
డేయుటమటయు లేకపృథ్వి ♦ నేలుచునుండెన్. 74

క॥ ఆనరనాథుఁడు పిమ్మట
జానకినాఁబరగునొక్క ♦ చక్కని కన్యన్
మానుగఁ బెండిలిఁ జేసుక
తానటు వర్ధిల్లుచుండు ♦ తరుణములోనన్. 75

సీ॥ చెన్నమన్నని 'సిరిశిల' ♦ క్షితివరుండు
గలఁడుక్ర్వారుఁడు నిరతంబు ♦ కయ్యమూని
గంగనృపుతోడ, సైన్యసం ♦ కలితుఁడగుచుఁ
బోరుచుండెను భూములఁ ♦ బొందఁదలఁచి. 76

చ॥ పలుమరుయుద్ధకాంక్షఁగొని ప్రౌఢిని వచ్చిన చెన్నమన్ననున్
వెలమదొరన్ బరాభవము ♦ వేమరుఁ జేయుచు గంగరాజు తా
జలమున దేజరిల్లఁగను ♦ చయ్యన నాతఁడుఁ బోరలేక దు
ర్బలమతుఁడయ్యు నేగె నిజ ♦ పట్టణకఁ జచ్చినవానిభంగిగాన్.

న॥ అట్లు జనివిగతధైర్యుండై నిజసైన్యంబునంగల ప్రవీణులగు కొందరిని రావించి మీరుపచ్ఛన్నవేషంబుల గంగరాజునాశ్రయించి యుద్ధకౌశలతఁగనబరచి నాతనికొలువుననుండుడు. మేముదండెత్తి వచ్చినప్పుడు వలయుసాయంబునుం జేసి మాలోఁజేగుఁడని పుత్తెంచిన, వారలువల్లెయని కొలదిదినంబులలో నాపృథ్వీవరుని రాజ్యంబునకుం జేరి గంగరాజుని సందర్శించి యిట్లనిరి.

చ॥ బ్రతుకఁదలంచిమీపద ♦ పంకజయుగ్మము జేరినాముమీ
కతులిత సంతసమ్మొదవు ♦ నట్టి పరాక్రమ యుద్ధనైపుణీ
చతురలమంచుఖడ్గములు ♦ చయ్యనఁద్రిప్పనృపుండు మెచ్చిన
మ్మతిఁదగు వేతనంబులును ♦ మందిరముల్ నొగినిచ్చెవారికిన్

చ॥ అనయముఁగ్రూరకర్ములగు ♦ నాకపటాత్ములవిశ్వసించియా
జనవరుఁడుండుటన్ దెలసి ♦ సత్వరమొక్కనిఁబంపి వెల్మరా
డ్జనవరు సైన్యయుక్తముగ ♦ జయ్యనఁదోడ్కొనివచ్చినట్లుఁగా
ననుచితరీతిఁ దెల్పఁగను ♦ నాతఁడుకోటను వీడిసత్వరన్.

చ॥ తలఁగకభీతి నొందకతి ♦ తామసుఁడామనుజుండుఁజేరి తా
వెలమకుఁదమ్మునేలుదార ♦ వీటికిఁబోయినెరుంగఁజేయమా
యలనటఁబన్ని సైన్యముసమాయతఁగూర్చుకనానృపుండుని
శ్చలముగఁగోటఁజేరఁగను ♦ సత్వరముఁదనవారలంతటన్.

సీ॥ కాంచియుత్తరద్వారమా ♦ కలుషమతులు
దెరువనంతలసిరిశిల్ల ♦ దొరయుభటులుఁ
గోటఁజొచ్చినఁదద్రక్ష ♦ కులును వారు
ఘోరయుద్ధంబుసల్పిరి ♦ కొంతదనుక. 81

చ॥ పగతునిసైన్యమావిధిని ♦ బారులు తీర్చిపోరఁగఁగంగరా
డ్జగపతి గానకుండనతి ♦ జాగ్రతఁదానట గోలకొండకున్
యగణితతీవ్రతన్ జనియు ♦ నచ్చటవారికెఱుంగఁజేయఁగా
జగపతిచేష్టలన్ వినుచు ♦ తన్మతలనాథుఁడుకోపదీప్తుఁడై

చ॥ అరయఁగ శత్రుభీకరుల ♦ నంతటఁ జాయ మొసంగి గంగరా
డ్వరుగుణ మెంతయుం బొగడి ♦ వైరుల నిప్పుడు జయించి వేగమే
నెరుఁగఁగఁ జేయుమా విసఁగ ♦ నెంచితి నీదు ప్రభుత్వ మెంతయో
బరమపుకీర్తి నీయమద ♦ భవ్యులుఁ గారె త్వదీయ వంశజుల్.

గీ॥ ధర్మగంభీర బిరుదులు ♦ ధరవరేణ్యా!
నీకు నొసఁగితి వర్ధిల్లు ♦ నీవు మాకు
నాత్మబంధుఁడవై కీర్తి ♦ నంది పృథ్విఁ
బాలనము సేయు ధర్మసం ♦ పన్నమతిని. 88

చ॥ అని యిటు లాదరింప విన ♦ యంబున నాతఁడు నాజ్ఞఁ బొంది స
జ్జనము తురాయ సబ్బులను ♦ సత్వరఁ దోడ్కొని పోయి వేగమే
యని నట ఖండఖండముగ ♦ నందరి నిన్ దెగటార్చి ధీరుఁడై
జనపతి కీర్తివంతుఁడయి ♦ సౌఖ్యకరంబుగ పృథ్వి నేలఁగన్.

గీ॥ అట్లు జగపతి పరిభవ ♦ మంది, లింగ
రాయుఁడను శూరుఁ బిలిపించి ♦ రయముగాను
మేటి మగలగు వీరుల ♦ మించి నొసఁగి
ధర్మగంభీర దేశాయి ♦ ధాత్రివరునిఁ
బోరి జయమొందితేని యా ♦ యూరసగము
నీకు నొసఁగెదఁ బొమ్మన్న ♦ నెమ్మి నతఁడుఁ
నాసఁగొని సప్తదినముల ♦ వతఁడు పోరి

సైన్యముఁబుఁగూల జవమున ♦ సన్నగిల్ల
భీతిఁబాఱంగ వెన్నాడి ♦ బిట్టునగుచు
వానిఁజంపియుఁగోటవాగఁ ♦ బాఱవేయ
భువిని "లింగన్నఁదలఁగొట్టు ♦ బొంద" యనఁగఁ
బ్రబలమయ్యెను నిప్పటి ♦ నరకుఁగూడ. 85

వ॥ ఇట్లు జయంబుఁగాంచి గంగరాడ్వరుఁడు గోలకొండపాదుషాగారిచే "ధర్మగంభీరరావ" నను బిరుదంబునందిదుష్టుల శిక్షించుచు శిష్టులరక్షించుచు ధర్మంబు నాల్గుపాదంబులనడపించుచు రాజ్యపాలనంబుఁ జేయుచుండెను.

సీ॥ వేంకటాద్రియు లింగన్న ♦ పేటలనఁగను
కోకటిగాఁజేసి రమణీయ ♦ మొప్పఁగాను
ధర్మగంభీరపేటనా ♦ ధరణివెలుఁగఁ
జేసినారాజుగుణములఁ ♦ జెప్పఁదరమె. 86

వ॥ అంతఁగొండొక కాలంబునకు.

క॥ జనపతి దివమునకరిగిన
జననాయకుభార్యయైన ♦ జానకిరాజ్యం
బనయముఁగాపాడుచుఁదా
జనులను రక్షింపఁదొడఁగె ♦ తన్మతిలోనన్. 87

ఉ॥ ఆయసమచిత్తవృత్తి వినయంబునపృథ్విభరించుమార్గమున్

బాయని రాచబుద్ధిపరి ♦ పాలనఁ జేయుక్రమంబుఁ గాంచియా
కాయజుతల్లియో శివుని ♦ కాంతయొ భారతియో యటంచు నా
ధీయుతజానకాంబ సర ♦ దేశముఁ బోల్తురు లోకు లెప్పుడున్ ॥

సీ॥ ఆపె యొకనాఁడు కాపువా ♦ డర్భకుండు
గోవులను గాచునాతనిఁ ♦ గొడుకువోలె
పెంచి పెద్దఁగ జేసి యా ♦ పిదపవాని
యాధిపత్యంబునొసఁగి తా ♦ నరిగె దివికి 89

వ॥ అతఁడు ధర్మగంభీరరావనం బరగు.

గీ॥ ధర్మగంభీర రావంతఁ ♦ దల్లిమార్గ
మనుసరించుచుఁ బురినేలు ♦ ఖ్యాతిఁ గనుచుఁ
గూర్మి పాపమ్మయనియెడి ♦ కువలయాక్షిఁ
బ్రేమఁ బెండిలియాడి సం ♦ ప్రీతినుండె. 90

సీ॥ ఆమహాభాగ్యరాసి తా ♦ నధిపువలనఁ
సుతునొక్కనిఁ గాంచె వి ♦ ఖ్యాతిఁ బిదప
సంతతియులేక నరహరి ♦ సంస్మరించి
వరముఁ గాంచెను పిమ్మట ♦ పార్థివుండు॥ 91

కం॥ బాలక్కయనెడి కన్యను
లీలన్ దగఁ బెండ్లియాడి కు ♦ లీను సుపుత్రున్
శీలున్ నరసింగ్రావను
బాలున్ నటఁ గాంచె గనుల ♦ పండువగాగన్. 92

ఉ॥ అంతటనాకుమారుఁడుజ ♦ యంతవసంతులమించికామినీ
కాంతునివోలెనివ్వటిల ♦ క్ష్మాతలనాథుఁడుజాతకర్మముల్
సంతసమొందఁజేసి బుధ ♦ సంతతిబంధులకొక్కనాఁడు వే
వింతగుపిండివంటలను ♦ విందులతాఁబచరించె నెంతయున్.

వ॥ ఇటులఁగొన్నిదినంబులు గడువ.

గీ॥ అంతబాలకృ మ్మతినొంది ♦ నంత నృపుఁడు
వేంకమాంబనుఁబెండ్లాడి ♦ వేడ్కమీరి
యాతలోదరియందున ♦ నతఁడుఁగాంచె
ముగురుఁబుత్రుల మన్మథ ♦ మూర్తులనఁగ　　94

క॥ ధరలక్ష్మణరావును భూ
వరు వేంకట కృష్ణరావు ♦ నరలఁగరా జే
శ్వర రావు తృతీయుఁడునా
వరలుచు సద్గుణులు ధృతి వి ♦ భాసితులగుచున్.　　95

వ॥ దినదినప్రవర్ధమానులై యొప్పారుచుండ.

క॥ ధరరెండవభార్యకునా
నరవరునకుఁబుట్టినట్టి ♦ నరసింగా వా
ధరణీతలి కధిపతియై
పరిపాలనసేయఁదొడఁగ ♦ ప్రజలిలమెచ్చన్.　　96

వ॥ అంతనారాజన్యుఁడు.

క॥ ఎడవడియనుగ్రామముఁ
గడువడిఁబాలించుప్రభుని ♦ గావలికూతుర్
వడిరాజమాంబకన్యను
బుడమీశుఁడుపెండ్లియాడె ♦ పూతచరిత్రన్. 97

క॥ సంతాన ప్రాప్తి లేమినిఁ
జింతించియు నృపుఁడు మిగుల ♦ జింతాస్పదుఁడై
పంతంబున పాపమ్మను
కాంతను వరియించె మేలు ♦ కన్నియఁబ్రీతిన్. 98

క॥ ఇరువురుభార్యలు ♦ గలిగియు
ధరణీశ్వరుఁడంతపుత్ర ♦ దశఁగానకఁదాఁ
బరిపరిచింతలఁజిక్కియు
హరిఁజేరె తదంఘ్రియుగ్మ ♦ మాత్మనుగనుచున్ 99

ఉ॥ ఆజననాథుభార్య సుగు ♦ ణాంచితధర్మ ప్రవర్తనంబుచే
రాజిలఁగీర్తిఁగాంచి పెర ♦ రాజులగుండెలు దద్దరిల్లఁగా
రాజితరాజ్యమేలినిజ ♦ రాజ్యమునందునఁ బౌరులందు న
వ్యాజితప్రీతిఁజూపిబుధ ♦ వర్ణనకెక్కెను రాజమాంబిలన్.

క॥ తనరాజ్యప్రతినిధిగా
నొనరిచెనరసింగరాయ ♦ నుర్వీసురునిన్
వినయంబుతోడనాతఁడు
జనులకు సౌఖ్యంబుఁగూర్చ ♦ సాగనుప్రీతిన్. 101

గీ॥ భామినీమణియొకనాఁడు ♦ భాగ్యనగర
పాలనాధీశు నుద్యోగు ♦ భవ్య రాజ
యింద్రజిత్తును జూడంగ ♦ నింతిపోవ
నతఁడుఁగూర్చుండ నియమించె ♦ సర్వపీఠి. 102

గీ॥ అంత మానకొండూరన ♦ కధిపుఁడైన
సాంబశివరావుకూడన ♦ చ్చటకివచ్చి
రాజబాయగ్రపీఠి వి ♦ రాజిలఁబోడ
గాంచియోర్వక నిటులదాఁ ♦ గారులఱచె. 103

గీ॥ భర్తృహీనవు నీవ్వని ♦ పగిదిమీరి
మానవతివయ్యుఁబురుషుని ♦ మాడ్కిసభను
దనరుపీఠంబుఁపుండుట ♦ తగవుఁగాదు
అంగనలకిట్టి స్వాతంత్ర్య ♦ మర్హమగునె! 104

వ॥ అనిన యావీరపత్ని.

గీ॥ కనులురక్తిమ మొందఁగ ♦ గనలిమిగుల
నార! దుర్మార్గ! కారుల ♦ నఱువఁబోకు
మూఢ నీకునుఁగాలమ్ముఁ ♦ మూర్ఖచిత్త!
మాకు మునుసేనఁ జేయుట ♦ మరచితౌర! 105

గీ॥ మానవాధమ! కాఱులు ♦ మానుమింక
నీదునాలుకనిప్పుడి ♦ నిముస మందుఁ.

మునియ తునియలఁ జేసెద ♦ తులవ! కాని
పరుని యిల్లగు కలసఁబో ♦ (బతికితీవు. 106

ఉ॥ ఓరి దురాత్మ! నీవు బుధ ♦ లొప్పని భంగి దురూక్తు లాడుటే
సారము! దుష్టవర్తనము ♦ సాధనమయ్యెడి నీప్రతాపముల్
ధీరత గర్వముల్ సణఁగఁ ♦ దీసియు నిన్నుఁ బరాభవంబు చేఁ
జారఁగఁ జేయుదానఁ గన ♦ వచ్చెదు నింతకు నోరి దుర్మతీ!

వ॥ అనిపలుకు రాజాబాయి దేశాయిగారి నవలోకించి సాంబశివరావు కోపోద్దీపితుండై యిట్లనియె.

చ॥ పడతిరో! యేలకో యిటుల ♦ బల్కెదు పెగ్గెలు నన్ను జంపఁగా
నడిదముఁ జేతనుంగలద ♦ టంచుఁ ద్వరల్ బడఁబోకు నేని దే
గడవు నొసంగువాఁడ రణ ♦ కౌతుకమయె నీకిలఁగల్లు నేని నీ
వడిఁగల తేజముం దోరఁగ ♦ వచ్చెద నీపురికింత లోపలన్.

ఆ॥ అనిన రాజమాంబ ♦ యధికరోషంబునఁ
గనలి వానిఁ జూచి ♦ కలుషమతుఁడ!
స్త్రీయ స్తోత్రమేల ♦ జేసెద ననిలోనఁ
గాంచుదాన నీదు ♦ ఘనతఁ బోర! 109

వ॥ అనియిట్లా రాజాబాయి దేశాయి కడుంగడు రోషకషాయిత నేత్రయై సాంబశివరావు దేశాయినిఁ దూలనాడి ప్రళయకాల మార్తాండ సదృశంబైన మోము నెఱ్ఱఁబార గిరుక్కున గద్దియఁ డిగ్గి నిజనివాసంబగు లింగన్న పేటకుం జనియె.

గీ॥ అంతశివరావు మనుకొండ ♦ కరిగిపిదపఁ
బదియుఁబండ్రెండు వేల రణ ♦ భటులఁగూడి
శతశతఘ్నులు గుఱ్ఱముల్ ♦ సమరవీథి
నడువనేతెంచె లింగన్న ♦ నగరమునకు. 110

వ॥ ఇట్లరుదెంచు పగతురసైన్యంబులను జూచివీరపత్నియగు
రాజాబాయి సర్దేశాయిగారు.

గీ॥ కోటమార్గములన్నియు ♦ మాటుఁజేసి
శతశతఘ్నుల బురుజులఁ ♦ జక్కనిలిపి
నేర్పుఁగలవీరులచ్చోట ♦ నిలువఁజేసి
కవచమునుఁదాల్చి చేఁబట్టి ♦ ఖడ్గమపుడు. 111

క॥ దురమున శివరావుఁగని
బరిమార్పఁగ దలఁచి వీర ♦ భామినిశౌర్య
స్ఫురణన్ గలచిత్తముతో
దరుణముగని వైరిదళముఁ ♦ దలఁగొనుచుండెన్ 112

చ॥ కురిపిరిలింగరాడ్పురవు ♦ గోపురమందలిమందుగుండులన్
ధరనటవైరిమూకయును ♦ దత్ప్రతితోపులుకోటమీఁదికిన్
బరపినలోనఁబోకఁబుడి ♦ బ్రక్కనఫీలులఁదాకి వ్యర్థమై
పరిఘములందెగోళములు ♦ భాసిలె తాళఫలంబులోయనన్

వ॥ అంతరాజాబాయి సర్దేశాయిగారు నిజసైన్యంబునుంజూచి
యిట్లనియె.

క॥ రణశూరుల లక్షణముల
దనకేమరగు రిపులబలము ♦ దర్పణమునఁగాన్
ఘనమైనకీర్తిగావున
వెనుకాడకపోరునువైరి ♦ వీరులనడఁచన్. 114

క॥ గురిదప్ప నీకశరములు
పరసైన్యమునీఁదఁగుప్పి ♦ పైబడివారిన్
నఱకుఁడుపొడుఁడటంచని
బురిఁగొల్పుచునుండెరావ్రి ♦ మూర్తియువోలెన్. 115

గీ॥ బలములన్నియునేకమై ♦ బడుచుఁబగతు
సైన్యమంతయుభిన్నమై ♦ సన్నగిలఁగ
హోరుగాఁబోరఁదొడఁగిరి ♦ వీరమాత
రాజబాయికిజయమంచు ♦ రణమునందు. 116

వ॥ అంతరాజాబాయి సద్దేశాయిగారు.

క॥ బలవంతులు నిజభటులటుఁ
దలఁబడఁబరసైన్యమున్ ♦ తత్తర మొందన్
గలఁబడిపోవుచునుండఁగ
నలివేణియునశ్వమెక్కి ♦ యతితీవ్రగతిన్. 117

వ॥ యుద్ధభూమినింబ్రవేసించి.

సీ॥ తనవారలకుసుధా ♦ ధామమైగన్పించు
బరులకుచండాంశుఁ ♦ బగదిఁదోఁచుఁ

దనసైన్యముంజూచు ♦ తఱిశాంతముంబాల్చిఁ
బగతులఁగనసగ్నిఁ ♦ బర్వసేయుఁ
నిజబలంబులకుఁదా ♦ నగడిధైర్యమునిచ్చు
బరులదిట్టతనవ్యర్థ ♦ పఱఁగఁజేయుఁ
దనచేతిఖడ్గంబుఁ ♦ దనవారిశానంద
భరితంబునొరులకు ♦ భయదమృత్యు
గీ॥ వనఁగరాజాంబ శౌర్యంబుఁ ♦ దనరయుద్ధ
భూమిమార్కొని వారల ♦ భూతతతికి
బలియొనర్చుచుఁగదనభూ ♦ భాగమందు
రమణిఁ దిరుగాడఁజొచ్చె మా ♦ ర్తాండుపగిది. 118

వ॥ సాంబశివరావు దేశాయి బలవంతులగు కొందఱువీరభటులను దోడ్కొని రాజాంబదేశాయి నెదిరించిపోరుచుండ,

మ॥ కనిరాజాంబయు భూరికోపమడరం ♦ గా శస్త్రసంపన్నయై
దనువుల్సించియుద్రుంచివైచిమిగులన్ దత్ఫాలదోర్ద్వంద్వలో
చనయుగ్మంబులబాణముల్ గుఱిచియా ♦ శ్చర్యంబుసంధిల్ల సిం
హనినాదంబొనరించెనిస్తులితశౌ ♦ ర్యాటోపముల్ జూపుచున్

క॥ పదునుఁజెడి సాంబశివుఁడును
మదితత్తరమొంది భీతి ♦ మాఱుకొనంగన్
బెదరియు మదిచెదరియుఁ
బదములకును బుద్ధిసెప్పి ♦ పఱుఁగిడఁజొచ్చెన్. 19

గీ॥ అపుడు రాజాంబ శీవ్రిత ♦ వరగి వానిఁ
బట్టికిందకుఁబడఁద్రోసి ♦ పాతుఁబోత!
ప్రాణభీతిని జీవముల్ ♦ పట్టిచేతఁ
జాతిపోవుటశౌర్య సం ♦ పన్నగుణమె! 120

గీ॥ మరచినాఁడవె యానాటి ♦ మాటలన్ని
యిప్పుడుఁజూపుము నీశక్తి ♦ చపలమతుఁడ!
శమనవీటికి నినుఁబంపు ♦ సమయమబ్బె
ననిననాతఁడు కేల్మోడ్చి ♦ ననియెనిటుల. 121

క॥ శరణంటిని కరుణించుము
చరణంబులఁబడినవానిఁ ♦ జంపుటతగువా!
వరవీరభామినీమణి
ధరననుఁ గరుణించిబ్రోవు ♦ తల్లీ! యనినన్ 122

వ॥ అనియిట్లు కాళ్ళంబడి దుఃఖంచెడిసాంబశివరావుదేశాయిని
కరుణించి.

చ॥ అలఘుదయాసముద్రయగు ♦ నాయమవ్వానిని లేవనెత్తి భీ
తిలనికనేలఁబొమ్మునృప ♦ తీరెను నాదుప్రతిజ్ఞ నింక నీ
బలమును శౌర్యముందరిగ ♦ భద్రితనీదగు నూరఁజేరి యీ
కలుషప్రవృత్తులన్ విడచి ♦ గౌరవరీతి మెలంగుబొమ్మికన్.

వ॥ అని సముచితరీతి నీతులంగరపి పరిహసించి విడువనాతఁడు
శివచ్ఛవంబుభాతి హతశేషమగు సైన్యంబునుందోడ్కొని

జనివాసంబగుమానుకొండూరుఁ జేరితనపరాభవంబున కింతయు
జింతించుచుఁ గుములుచు మాసత్రియములో విగత జీవుం
డయ్యెను. తదనంతరంబ,

క॥ తనతోఁడు బుట్టినట్టుల
ఘనతరముగ పాపమాంబ ♦ కాంతామణినిన్
గనుచున్ ముదమునఁదానట
మనమలరఁగ గ్రామమొకటి ♦ మాన్యతనొసఁగెన్. 124

గీ॥ పరగరాజేశ్వరుండనెడి ♦ బంధునొకని
దత్తుఁజేకొనిదొంతిసం ♦ స్థానరాచ
కన్యవేంకాంబఁదెచ్చియు ♦ ఘనముగాను
పెండిలినిఁజేసె రాజాంబ ♦ ప్రీతితోడ. 125

చ॥ సరసతవారలిర్వురును ♦ సంతతమోదముతోడ శ్రీహరీ
కరుణప్రసాదమున్ గనియుఁ♦గాంచిరిపుత్రుని,రూపసంపదా
కరమహనీయపెన్నిధిని ♦ గాంచినయంతటరాజదంపతుల్
హరిఁగననేగిరోయనఁగ♦ నమ్మహనీయులుపొందిరైక్యమున్

గీ॥ వారు హరిఁజేర దుఃఖసం ♦ ప్రాప్తమైన
చింతనలఁజిక్కి రాజాంబ ♦ చేరదివికి
నంతపాపాంబ యధికార ♦ మవ్వుడు బూని
మఱఁదిరెండవకొమరుని ♦ మానసిల్లుఁ

డైన వేంకటనరసింగ ♦ మనెడిబాలు
దత్తుఁజేకొని బుధులు సం ♦ తసమునొంద. 127

గీ॥ పాపమాంబయుఁ దోఁబుట్టు ♦ భవ్య లక్ష్మి
రాజరాయుని పుత్రియా ♦ రాజమాంబఁ
దెచ్చి నరసింగరావున ♦ కిచ్చి పెండ్లిఁ
జేసెనాయింతి వైభవ ♦ శ్రీలుఁ జెలఁగ. 128

గీ॥ కొంతకాలమున్నపుఁడు ప్ర ♦ శాంతముగను
గాలముంగడపి యటమీఁద ♦ క్ష్మావరేణ్యుఁ
డశ్వమున నుండిపడియుఁ దా ♦ నవశుఁడగుచు,
బరముఁ జెందెను వైకుంఠ ♦ ప్రాప్తుఁడగుచు. 129

గీ॥ పుత్రశోకంబునన్ బొక్కి ♦ పూతచరిత
పాపమాంబయు మృత్యువు ♦ వాతఁబడిన
రమణి నాయమ్మ కోడలౌ ♦ రాజమాంబ
కాధిపత్యంబు లబ్ధమై ♦ యలరెనంత. 130

గీ॥ భగినిపుత్రికపుత్రుగో ♦ పాలప్రభుని
వరలగంభీరదత్తునా ♦ బిరుదొసంగి
దత్తుఁగైకొని ముదమునఁ ♦ దనరుచుండు
నంతలోపల నారేడు ♦ వరగె దివికి. 131

వ॥ అంతలు రాజాబాయిదేశాయి మున్ముందు రాజ్యపరిపాల
నార్థమైన వంశోద్ధారకుండు లేమినిఁజింతించి,

ఉ॥ పంకజనేత్రి దత్తు వేరొకని ♦ భాసిలఁ జేకొననొచికోడలా
వేంకటలక్ష్మితో నడుగ ♦ వేడ్కతో నామెయు సమ్మతింపమీ
నాంకునిఁ గేరు సుందరును ♦ దాంచితసద్గుణపూర్ణుఁడౌ బుధుల్
వేంకటనారసింగనృప ♦ వీరుని రాజము దత్తుఁ జేకొనెన్. 132

వ॥ ఆనృపతనూజుని వంశక్రమంబెట్టిదనిన.

గీ॥ అటుకునూరువంశాబ్ధికి ♦ నలరఁ జేయు
ననఘుపాతూరి రామకృ ♦ ష్ణాఖ్యనృపుని
నయతి సూనుండు వేంకట ♦ నారసింగ
పృథ్వీభరణుండు విద్యాప్రి ♦ వీణుఁడరయ. 133

సీ॥ శాంతిచే నలరారి ♦ దాంతిచే ముదమొంది
తల్లిదండ్రులమాట ♦ దాటఁడెపుడు
పెద్దలఁగనుగొన్న ♦ ప్రీతి భక్తినిఁ జేరి
సేవలఁ జేయుచుఁ ♦ జెలఁగుచుండుఁ
బరులఁ గష్టింపంగ ♦ నెరిసాయముం జేసి
నాత్మ శ్రీహరిసేవ ♦ నలరుచుండు
విత్తాధికారత ♦ విజ్ఞవీగక నెపుడు
నింపుభావముతోడ ♦ నుండుజగతి 134

గీ॥ సకలసద్గుణసంపన్న ♦ చక్రవర్తి
రమణ వేంకటనరసింగ ♦ రాయనృపతి

యతనిగుణములునుతియింప ♦ నలవియగునె
నలువకైనను వేనోళ్ల ♦ చిలువకైన. 135

చ॥ సురుచిరమూర్తియుఁ భువనసుందరుఁడుఁ సుకుమారదేహుఁ
వరనృపలక్షణాంశమున♦భాస్కరతేజమునొప్పివిద్యలఁ [డై
నిరుపమపాండితిఁ వడయు ♦ నేర్పునవేంకటనారసింగరా
డ్వరుమహనీయమైన గుణ ♦ వర్ణన వర్ణితమయ్యెనంతటఁ

సీ॥ కడుపేదవానికిఁ ♦ గనకమబ్బినయట్లు
గల్పవృక్షమునింటఁ ♦ గాంచుపగిది
దాహైనవానికి ♦ ధనలబ్ధముగుకీతి
పిరికిపందకుహారి ♦ కరుణసరణి
మృత్యుభయమున క ♦ మృతమ్ముఁ జిక్కినభాతి
వైరాగ్య విషయముల్ ♦ వదలు సరణి
మ్రొక్కఁబోయిన వేల్పు ♦ మోఁలనిల్చినయట్లు
ననిశూరునకు ఖడ్గ ♦ మబ్బు సరణి

గీ॥ రాజబాయగు దేశాయి ♦ రమణినార
సింగభూపాలుదత్తును ♦ జెందుటెల్ల
బూర్వపుణ్యాంవుఫలమున ♦ బొసఁగెఁగాని
యరదుఁగాదటె! సద్గుణు ♦ లబ్బుటెలను. 137

సీ॥ చెఱుపనేరఁడు విశ్వ ♦ సించి జేరినవాని
నఖిలమేంవఁడునీచ ♦ మోసవసుల ...

నిందింపనేరఁడు ♦ నరిశత్రువులనైనఁ
బొంకనేరఁడుహాస్య ♦ మునకునైన
విడువనేరఁడుసదా ♦ విద్వద్వరులగోష్ఠి
తల్లిదండ్రులఁజూచు ♦ దైవములగ
నడుగఁబెట్టఁగనేరఁ ♦ డపయశంబగుత్రోవ
జనఁగనేరండార్త ♦ జనముఁద్రోచి

గీ॥ నాల్గుపదముల ధర్మంబు ♦ నడపుచుండు
గరుణరసమున దీనులఁ ♦ గాచుచుండు
నవనిమితభాష వ్రతముచే ♦ నలరుచుండు
రమణవేంకట నరసింగ ♦ రాయనృపుఁడు. 138

గీ॥ ఎలమినింద్రుండు సురలోక ♦ మేలినట్లు
శ్రీమండలకాపురంబు రక్షించుసరణి
సరస లింగన్నపేట సం ♦ స్థానమరయఁ
బాలనముఁజేయు నరసింగ ♦ ప్రభుఁడు ధరను 139

గీ॥ సంతతముజాగరూకుఁడై ♦ సర్వరాష్ట్ర
కార్యములఁజూడ స్వయముగాఁ ♦ గాంచుచుండు
పౌరజనముల ముంగొంగు ♦ పసిఁడిగాఁగ
నరయుచుండును కుశలమ్ము ♦ ననుదినంబు. 140

వ॥ ఇవ్విధంబున శ్రీగోరంట వేంకటనరసింగరావు
సర్దేశాయిగారు రాజ్యపాలనముఁ జేయుచుండుతరి!

సీ॥ సకలభూపాలకా ♦ స్థానహర్మ్యంబులు
వర్ణితంబే రాజు ♦ ప్రతిభ నెప్పుడు
గడుబీద లేరాజు ♦ కరుణకు పాత్రులై
సన్నుతింతురు హరి ♦ స్మరణగాఁగ
దిగ్దిశ లేరాజు ♦ దివ్యయశోలక్ష్మి
బ్రహ్మోత్సవంబుగఁ ♦ బరిణమించు
సుకవిగాయకశ్రేణి ♦ స్తోత్రపాఠంబుల
నలరు నేరాజు గే ♦ హాంగణంబు

గీ॥ నతఁడు 'తడసిన' వంశాబ్ధి ♦ నలరినిండు
చందురుండన గ్రాంతి సం ♦ స్థానమునను
భద్రయశమునుఁ బాలించుఁ ♦ బ్రభుఁడు చూడ
రమ్యగుణనిధి గోపాల ♦ రాయ నృపుఁడు. 141

సీ॥ అలకాధిపతికన్న ♦ నమృతాంశుననుగేరి
కలిమిరూపునమించి ♦ నలరువాఁడు
జలజాప్తుఁ దేఁగురాము ♦ నలవాయుజునిమించి
కరుణవీర్యంబులఁ ♦ గ్రాలువాఁడు
సురరాజ్యముంమీరి ♦ వరవైభవంబులు
నిజరాజ్యమునగల్గి ♦ నెగడువాఁడు,
తనపురంబునఁగల ♦ జనుల బిడ్డలమాడ్కిఁ
శుభదృష్టి నిరతంబుఁ ♦ జూచువాఁడు

గీ॥ శాంతితనుఁగూడ సత్యమ్ము ♦ సరసనుండ
దైవభక్తియు గురుసేవ ♦ దనరుచుండ
రమణవేంకటగోపాల ♦ రాడ్విభుండు
దాంతిసంస్థానమేలెడి ♦ దొరయతండు 142

గీ॥ చిత్తమలరఁగనీరాజు ♦ జేష్ఠపుత్రి
భవ్యవేంకట నరసాంబ ♦ భాసురాంగి
నిచ్చి పెండిలిఁజేసెను ♦ హెచ్చుగాను
రమ్యగుణదాముసరసింగ ♦ రావుకెలమి. 143

గీ॥ ఈమహీవరుభార్యయై ♦ యింతులందు
సాధ్వియైనట్టినరసాంబ ♦ సద్గుణాంబు
లరయనుతిజేయతరముకా ♦ దబ్జభవుని
నాల్గుమోముల, శేషుని ♦ నాలుకలకు. 144

సీ॥ శివునికర్థాంగియై ♦ చెల్వొందుగౌరికిఁ
సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడఁజూడ
హరికురోభూషణం ♦ బైనశ్రీలక్ష్మికి
సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడఁజూడ
నలువవాక్స్థానంపు ♦ నలినాక్షివాణికిఁ
సమతుల్యమీనాతి ♦ జాడఁజూడ

సురరాజభార్యమై ♦ శోభిల్లిడాశశి
సమతుల్యమీనాక్షి ♦ జాడఁజూడ

గీ॥ మగనికనుకూలసతులు ♦ సిగలఁబూవు
గవుల పెన్నిధిబుధులకుఁ గల్పతరువు
పౌరజనముల ముంగొంగు ♦ పసడిగాఁగ
నయతెనర్చిల్లు వేంకట ♦ నర్సమాంబ. 145

గీ॥ సరసిజాక్షులనల్వుర ♦ శాంతమతులఁ
గాంతులంగాంచిచక్కని ♦ కొమరనొకనిఁ
బడసివడసెను నోముల ♦ పంటగాఁగ
మన్మథాకారుగుణగణ్యు ♦ మహితశీలు. 146

గీ॥ కనులపండువగాఁగను ♦ గాంచి సుతుని
నామకరణంబుఁజేసెరి ♦ ప్రేమనలర
సచ్చిదానందరావన ♦ జగతిఁదనరఁ
దల్లిఁదండ్రులుభూరిమో ♦ దంబుఁగనుచు. 147

కం॥ అతిసున్నిసేయుక్రీడలు
దశదిశలవెలుంగఁగీర్తి ♦ దనరఁగఁబృథ్విన్
శశిధరుఁడో లేకహరియో
శిశువైజన్మించెననుచు ♦ శిష్టులుపొగడన్. 148

సీ॥ బీరంబునం జేరి ♦ పేర్మిఁ బౌరులఁ గొలువు
నుండు చందమునఁ గూ ♦ ర్చుండ నేర్చు
ధర్మంబు నాల్గు పా ♦ దంబుల నడపించు
ననురీతి వత్స జో ♦ గాడ నేర్చు
పల్కుఁ బల్కునఁ దేనె ♦ లొల్కఁ గా నొక్కొక్క
పలుకులు ముద్దుగాఁ ♦ బలుక నేర్చు
వర్ణాశ్రమంబుల ♦ వరుసఁ దప్పక యుండ
నిలిపెడనను భంగి ♦ నిలువ నేర్చు

గీ॥ బాలుఁడీరీతిఁ గ్రీడలఁ ♦ బ్రబలుచుండి
మోదమునఁ గూర్చు ముద్దుల ♦ మూటగాఁగ
దల్లిదండ్రులకనిశంబుఁ ♦ దనయుఁ డైన
సచ్చిదానందయువరాజు ♦ శాస్త్రితుండు. 149

చ॥ సుతుడును కూతులున్ వెలయ ♦ సూనృతచారణి నర్సమాంబస
మ్మతి నిజబంధువుల్ హితులు ♦ శాస్త్రవిశారధులైన సత్కవీ
తతియును పండితావళిస ♦ దాతనుఁ జేరి భజించుచుండ శ్రీ
పతికృపనారసింగనృప ♦ భాస్కరుకీర్తి వెలింగెనల్దిశల్ 150

సీ॥ తనవినిర్మలకీర్తి ♦ యనిశంబు భూపాల
నరులకుమిగుల సం ♦ బరముఁ గూర్పఁ

దననిరంతరమహా ♦ దార్యంబుసకలార్థి
జనులకుఁగల్పభూ ♦ జంబుగాఁగ
దనభుజాటోపంబు ♦ దర్పితరిపుప్రాణ
చయముకుఁగాలపా ♦ శంబుగాఁగఁ
దన దయారస దృష్టి ♦ ధారుణీజనముల
పాలిటముంగొంగు ♦ పసడిగాఁగ

గీ॥ వలరిజితమారురణవీరు ♦ ఘనవిదూరు
సరసగుణగణ్యునరసింగ ♦ క్ష్మాతలేంద్రుఁ
డాయురారోగ్యసిరులతో ♦ వలరివృద్ధిఁ
గీర్తిగాంచుత శ్రీహరి ♦ కృపను ధరను. 151

వ॥ అనియిట్లు తద్వంశావతరణంబ భివర్ణించియభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధియు నభీష్టఫలసిద్ధియుంగా నాశీర్వదించి నాయొనర్పంబూనిన శ్రీరుక్మిణీ కళ్యాణ కథాక్రమంబెట్టిదనిన.

శ్రీరస్తు.

కథాప్రారంభము.

క॥ శ్రీమహిమోన్నత శుభకర
నామాశ్రిత పారిజాత! ♦ నారదవినుతా!
భీమాసురభూభృత్సు
త్రామా! సుగుణాభిరామ! ♦ రవికులసోమా! 1

గీ॥ సూతు బహుపురాణ కథాస ♦ మేతు నిఖిల
భువనవిఖ్యాతుఁ బరిపూతు ♦ బుణ్యచరితుఁ
గాంచి మునిముఖ్యు లడిగిన ♦ కథల శుకుఁడు
పాండవాన్వయు తోనిట్లు ♦ బలుకఁ దొడఁగె. 2

ఉ॥ ధీరుఁడు రైవతుండుమును ♦ తేకువతోడ విరించియాజ్ఞచే
సారసగంధినిన్ సుగుణ ♦ సాంద్ర విశారదమైన రేవతిన్
మీఱినప్రేమ బంధులను♦మేలుసుపర్వులు మెచ్చ; హెచ్చుఁగా
సీరికినిచ్చి పెండిలిని ♦ జేసె బుధుల్ నుతిసేయ భూవరా! 3

క॥ మును నీకు నీకథాకృతి
వినుపించితిఁగాదె భూప! ♦ విస్మయమలరన్
వినినాఁడ విపుడుమాధవు
ఘనమగు కళ్యాణగాథ ♦ కరము వచింతున్ 4

మ॥ గరుడుండాసురనాథుఁగెల్చిసుధమున్ ♦ గైకొన్న మార్గంబు
ధరణీనాథులఁజైద్యసాల్వలభుజా ♦దర్పంబు వోనాడిశ్రీ [నన్
కరచంద్రాననఁ బద్మ భీష్మకసుతన్ ♦ కంజాక్షినిన్ రుక్మిణిన్
వరుసండై హరి తెచ్చె; వేల్పులుసుమా♦వర్షంబువర్షింపఁగన్. 5

క॥ అనవిని యర్జున పౌత్రుఁడు
మనమునఁదళుకొత్త ముదము, ♦ మానీంద్రునితో
వినయంబుఁగదుర నిట్లనుఁ
జనువును నొకకొంతగలిగి ♦ ధర్మావరుఁడవనిన్ 6

క॥ ఒక్కఁడె కృష్ణుం డెటువలె
జక్కడఁచెను బోరిమగధ ♦ చైద్యుల నవిలో
నక్కజముఁ దోఁచెనెమ్మది
నిక్కము వచియింపు మౌని ♦ నెమ్మి యనవుడున్ 7

క॥ సులభంబులు ముక్తికి. మద
కలభంబులు గాఁజేలోభ ♦ కంజములకు, దుః
ఖలయంబులు శమన మనో
చలనంబులు, కృష్ణనామ ♦ సంస్మరణంబుల్ 8

క॥ పరమేశు విమలచరితముఁ
బరమంబగు భక్తి వినిన ♦ భవహరమగునో
కరుణానిధి! బుధనుత ముని
వర! తెలుపంగదవయ్య! విన ♦ వాంఛింతు మదిన్, 9

వ॥ అనవిని శుకమునీంద్రుఁ డిట్లనియె. 10

మ॥ సకలాధీశుఁ డనంతుడవ్యయుఁడుసా • క్షాద్విష్ణుఁడీధాత్రిలో
నకళంకంబుగఁగృష్ణ రూపమున మా•యామానుషాకారియై
టకునౌ మూలములక్ష్మిభైష్మియయి బుట్టన్ హేతు వేదవ్యానో
సకలంబున్ వినిపింతునయ్య!వినుమా!•క్ష్మానాథ వంశోత్తమా!

చ॥ ఇలను విదర్భదేశమున • కెంతయు వన్నెనుఁ బెట్టి భవ్యమై
వెలయుచు రాణఁ జెంది నృప•వీరునికిన్ నిలయంబుగాఁగ శో
భిలుచును గుండినంబనెడి • పేరున వర్థిలుచుండె నీధరా
లలనకుభూషణంబనుక • ళన్ సిరులొప్పుచునుండునప్పురిన్ 12

క॥ అతులప్రాభవసుశ్రీ
యుతమై నల్దిశలఁగీర్తి • యొప్పుచుఁ దేజో
వితత శతఘ్నీ శతపరి
వృతమై యప్పురము వెల్గు • విశ్రుత భంగిన్ 13

గీ॥ చారుతర శిల్ప నైపుణీ • సర్వశస్త్ర
యంత్రసముదాయ రిపుభయ • తంత్రనిలయ
హాటకాంచిత సౌధక • వాటగోపు
రములతో నొప్పివెల్గునా • రాజధాని. 14

సీ॥ సూతమాగధ యోధులు • సురుచిరముగ
నిండికొలువుండఁ గన్నుల • పండువయ్యె

వార వనితల నృత్యోత్స ♦ వములతోడ
నలరుచుండును సురలోక ♦ మనఁగ భువిని. 15

క॥ కరి హరి రథ వైమానిక
పరివృతమై ఘనగభీర ♦ పరిఖావృతమై
పరులకు దుర్భేద్యంబై
కరమొప్పుచు నప్పురమ్ముఁ ♦ గ్రాలుచునుండెన్ 16

చ॥ అలరఁగ నప్పురోప వన ♦ మందున హంసలు రాజకీరముల్
సలలిత శారికా విహఁగ♦సంతతిఁ గూయఁగఁగోకిలంబులున్
జెలఁగి నినాదముల్ వరలఁ♦జేయఁగనావనలక్ష్మిసొంపు పెం
పలరఁగ నృత్యగాత్రముల ♦ నచ్చట నాడెడి రీతిఁదోచెడిన్.

వ॥ ఇట్లుభాసమాన తేజోవిరాజితంబగుచుండిననగరంబు నిఖిల సంపత్సముదాయసంచితంబైనయలకాపురంబుభాతి, పరబ్రహ్మవిచారణ తత్పరంబగుటచేత సత్యలోకంబుకైవడి, దివ్యమగు దేవభాషావైష్ణవాలంకార పరిశోభితంబగుకతంబునఁ బుండరీకాక్ష పాలితంబగు వైకుంఠంబులీల, దృఢతపస్సంపన్నసిద్ధ పరిశోభితంబగుటవలన ప్రమధగణసేవిత రుద్రపరిపాలితమగు కైలాసంబుపగిది, సకలజన మనోరథ సఫలీకృతంబగు కారణంబున భోగవతీ పురంబు తేవఁబవిత్రం శారదచంద్ర [illegible] స బకబలాకాది విరా

జితంబులగు సరోవరంబులను, సరసజనక్రీడా యోగ్యంబులగు నుద్యానవనంబులును, గజరథాశ్వములు విచ్చలవిడిగా నడయాడుటకు మేలగురజితచూర్ణ మిశ్రితమయంబై ధవళాకృతిని వెలింగెడి రాజమార్గంబులను, రాజమార్గంబుల కుభయపార్శ్వంబుల రసాలసాలంబులును, సాలంబుల కడ్డంబుగాఁ గట్టంబడిన విద్యుద్దీపికాతంతువులును, తంతుమధ్యాంతర్గతంబునఁ బ్రజ్వరిల్లెడి దీపికాగోళంబులుంగలిగి దేవేంద్రపురంబును ధిక్కరించెడిచందంబున మణిస్థగిత కనకహర్మ్య సముదయప్రకాశంబునుంగల్గి సకలసౌభాగ్యసాలంకృతంబై యొప్పెడి నప్పురంబున.

ఉ॥ అరయఁగ నప్పురద్విజులు ♦ నచ్యుత దివ్యపదారవింద సంస్మరణముఁజేసి వేదములు♦జక్కఁగ దాముబఠించి ధర్మమాచరణముఁజేసిపౌరులకుఁ♦శాస్త్రములన్నియు నేర్పినిచ్చలుఁ
సురలనుమించె భూసురులు ♦ సూనృతవృత్తిని నెల్లవేళలన్

సీ॥ స్నాన సంధ్యలు ధ్యానమ్ము ♦ జపము తపము
విధిగ నిత్యాగ్ని హోత్రంబు ♦ విడునకెపుడుఁ
దిరుగుచుందురె గాని జం ♦ దెములుఁదీసి
వంకెలను బెట్టరప్పురి ♦ బాపలెపుడు. 20

చ॥ అమరఁగ దేవదానవుల ♦ సంచిత బాహుబలంబుగేరి, భీ
విఘలయశః ప్రతాపముల♦విస్తరిలంగఁబరాక్రమంబునన్

దమకముతోడఁ బోరఁగల♦ధైర్యముఁ గల్గియు నర్థిరక్షణా
సుమతులువీరవర్యులుయు శోభనమూర్తులుక్షత్రియోత్తముల్

చ॥ ధనదుని నీసడించి విబు♦ధావళినిన్ దగనాదరించి స
జ్జననుతమైన ధర్మములఁ♦జక్కఁగ జేయుచు నెల్లప్రొద్దులం
బనివడి నీతిశాస్త్రముల♦పద్ధతిఁ గాంచియుఁ గూర్మిబీదలన్
గనికరమొప్పఁ బ్రోతురతి♦గౌరవనీయులు వైశ్యులప్పురిన్

గీ॥ అనఘ! నాల్గవ జాతివా ♦ రతులమైన
ఘనపరాక్రమ మావీర్య ♦ మున వెలింగి
కృషియు గోరక్షణంబునఁ ♦ గెరలుచుండి
ప్రబలి వర్ధిల్లుచుందు రా ♦ పట్టణమున. 23

ఉ॥ జారులు లేరు పేర్కొనఁగఁ♦జారు లసద్గుణరూపులే యనా
చారులు లేరు, తత్త్వసువి♦చారులు, శూరులె ఘోరతస్కరా
కారులు లేరు, నిచ్చలుప♦కారులుగాని తలంప నప్పురీ
పౌరులలోన నెచ్చటను♦పాపులు కోపులు లేరుచూడఁగన్.

ఉ॥ ఆపురి నేలుధాత్రివరుఁ♦ డంచిత భూరిభుజాబలంబు చేఁ
జాపముఁబూని వీరరిపు♦ శత్రులడంచుచుఁ గీర్తినల్దిశల్
వ్యాపితమొందఁగా సుజన♦వందితుఁడై యలరారుభీష్మకా
ఖ్యాపతి భీష్మకుండనెడి♦ భూపలలాముఁడు మేదినీశ్వరా!

వ॥ ఆమనుజేశ్వరుండు కొంతకాలంబునకు నిజకాంతయందు.

గీ॥ రుక్మి రుక్మరథుండును ♦ రుక్మబాహు
రుక్మకేశియు మీఁదట ♦ రుక్మనేత్రుఁ
డనెడి నేవురుపుత్రుల ♦ నంతగొంత
కాలమేఁగఁగ నొకసుతఁ ♦ గాంచె నతఁడు. 27

ఆ॥ పాల కడలి వోలెఁ ♦ బార్థివు గేహంబు
దనరఁ దొడఁగె నూతు ♦ తనకుఁ గలుగ
సిరినిఁబోల్పఁదగిన ♦ చిహ్నంబుతోఁబుట్టె
నంచుసంతసించె ♦ నధిపుఁడధిప! 28

చ॥ కరమపురూపమై చెలఁగు ♦ గౌరవమొప్పఁగ విప్రకోటికిన్
బరఁగనభీష్టమై వెలసి ♦ భాసిలు కాంచన రత్నహారముల్
పరమసుకీర్తితో నొసఁగి ♦ బంధుల మిత్రుల నెల్లవారి సం
భరితముదంబుఁగూర్చెనిజ♦పంక్తినివారికివిందొనర్చుచున్.

ఉ॥ అత్తరి హేమరత్నమయ ♦ హర్మ్యతలంబున సంతసంబునన్
జిత్త వికాసమౌ మణివి ♦ శేష సమంచిత రమ్యడోలికన్
బుత్తడి బొమ్మనాగ నృప♦పుత్రిక నూపుచు జోలపాటలన్
మత్తమ రాళగామినులు♦ మంజుగళంబుల బాడిరెంతయున్.

వ॥ అంత గొంతకాలంబున కాబాలిక కన్నప్రాశనంబుఁగావింప
మెసతక నాగడంబుసేయ దాసీజనంబులా శిశువునుఁ జాల

నిడుకొని సౌధాంతరంబున నిలువంబడి యాచిరుతనుబుజ్జ
గించు నుపాయంబుఁ గానకనాకసంబువంక నిందుచందురుని
వ్రేలఁజూపుచు నిట్లనిరి. 31

ఉ॥ అల్లదె తారకాధిపతి ♦ యాకసమందున నిన్నుఁజూచి రం
జిల్లుచు దుగ్ధముల్ మధువుఁ♦జిందెడియాకదళీఫలంబులుఀ
గొల్లలుగాఁగఁదెచ్చెనిది కూరిమిఁ గైకొనుమమ్మయంచురం
జిల్లఁగఁ జేతురాసతులు ♦ చిన్నితనూజగు రాజపుత్రికిఀ.

ఆ॥ రజిత పాత్రిమందు ♦ రాజిల్లు నన్నంబు
పసడిపాత్రియందు ♦ పాలుఁ బోసి
చందమామఁజూపి ♦ సంతోషమునఁ బువ్వ
దినఁగ జేతురధిప! ♦ తెలివ లపుడు. 33

వ॥ ఇట్లు దినదిన ప్రివర్ధమాన యగుచు ద్వాదశ వర్షంబులు
నిండిన యబ్బాలికామణి. 34

ఉ॥ అచ్చపు వజ్రిహారతతి ♦ నక్కునఁ దేజముసొంపునింపఁగా
నెచ్చెలు లందరిన్నొకట♦నెయ్యముతో జతఁగూర్చి యాడుచుఀ
ముచ్చటఁగూర్చుచుండె కడు♦ముద్దులమాటలఁ దల్లిదండ్రులఀ
హెచ్చుగ నాటపాటలను ♦ నింపుగరుక్మిణి శైశవంబునఀ. 35

సీ॥ చిగురుటాకులఁ బోలు ♦ చిన్ని చేతుల తోడ
బొంగరంబులు చిత్రి ♦ భంగియాడు

బాలికామణులతోఁ ♦ బఱువెత్తి యొకసారి
ప్రీతితో దాగురు ♦ మూతలాడు
కమలాక్షి యొకమారు ♦ కౌతూహలంబొప్పఁ
గ్రిమములో నచ్చన ♦ గాయలాడు
సంతసం బిగురొత్తఁ ♦ జపలాక్షి యొకవేళ
బూలబంతుల నాడ ♦ బూనుచుండు

గీ॥ గూర్మిఁ జెలరేగి యోమన ♦ గుంటలాడు
పిల్లలం జేరి చిరుతన ♦ బిల్లలాడుఁ
బ్రీతి రెట్టింప బొమ్మల ♦ పెండ్లి సేయుఁ
గోరి సఖులకు గుజ్జన ♦ గూళ్లు వెట్టు. 36

క॥ ఆలేతప్రాయమందున
బాలికలఁ గూడియాట ♦ పాటలఁగదురన్
బాలామణి రుక్మిణిఁగని
చాలఁగమది సంతసిలెను ♦ జననీజనకుల్. 37

సీ॥ ఆచిన్నపాప దా ♦ నభివృద్ధిఁ బొందుచు
స్వేచ్ఛగాఁ దిరుఁగాడ ♦ సిగ్గుఁగనియె
మగవారి యెదుటను ♦ మగువ నిల్వఁగ జంకె
తరుచుగా రాదయ్యెఁ ♦ దండ్రికడకు

వింతవింతలు మేన ♦ వెలఁది కాంచఁదొడంగె
దొలఁగనీయదు పైట ♦ నెలఁత యెపుడు
వాలుచూపులు వింత ♦ యొయ్యారములనేర్చి
పలుకులందునఁ దేనె ♦ లొలకఁజేసె

గీ॥ ప్రౌఢభామలు ఝషకేతు ♦ భావములను
కలుగుముచ్చట లాడెడి ♦ నెలవులందు
నుండగాఁబోదు సిగ్గున ♦ నుండునొకట
శైశవముఁబోయి యౌవన ♦ సంభవమున ౪౮

సీ॥ నిడుద పెన్నెరివేణి ♦ జడసోయ గమునింప
నెమ్మనంబునఁదేట ♦ నిండుకొనియెఁ
గనుఁదోయి లోసిగ్గుఁ ♦ గానుపింపఁగసాగెఁ
జెక్కులందున మెఱుపు ♦ లెక్కువయ్యె
కలదోలే దనురీతిఁ ♦ గలమధ్య మముతోడ
నందమైనట్టి నూ ♦ గారుఁదోచె
నూత్నయౌవనలక్ష్మి ♦ నోమినఫలమునా
గురునితంబప్రభా ♦ పరులుఁదోచె

గీ॥ నడకలందున హంసల ♦ దుడుకు మాన్పె
బలుకులందునఁ జిలుకల ♦ కలుకఁజేసె

నవ్వులందున మల్లిక ♦ శ్రీవర్ణించె
రమణి రుక్మిణి యవ్వనా ♦ రంభమందు. 39

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణికి ♦ నంచితమై చనుదోయయొప్పిన
త్యంతము మానసాబ్జమున ♦ నంగజభావములంకురించెమో
మెంతయుఁ దేజరిల్లె, సిరు ♦ లీనుచు నానళినాక్షిచూడ్కులున్
గంతునిమేలు బాణముల ♦ కైవడి దోచెమనోహరంబుగన్.

మ॥ తలుకార్మెల్మి పసండిబొమ్మకరణిన్ ♦ దట్టంపునెమ్మేనిచా
యలునల్దిక్కులఁగ్రమ్మిపర్వఁగవయ ♦ స్యాబృందముగూడితా
బలుసంతోషముతోడసుందరవనా ♦ వాసంబునన్ జూడఁగాఁ
గలకంఠీమణియేగెమానసమునం ♦ గౌతూహలంబొప్పఁగన్

వ॥ ఇట్లు సఖియలంగూడుకొని చతుర్వినోదంబునకై నిర్మించిన దర్శనవనంబునఁ బ్రవేశించియందుగల లోహపంజరాంతర్గతసింహశరభ శార్దూల శశిశల్య భల్లభల్లూక సారంగసాలావృక వరాహ మహిష మహోరగ మర్కటనిఖిల మృగావలోకనంబుఁజేసి, హర్షించి, శారికాకీర మయూర హంస కారండవకుక్కుటజలకుక్కుట బకబలాకవిహంగ కలకలరవంబుల నాకర్ణించుచు, చిత్రవిచిత్రభర్మ వినిర్మిత సాలభంజికలంగాంచి సంతోసించి, యావనమధ్యమంబున

మణివిభాసితంబైన కొండొకమందిరంబునఁ బ్రవేశించి
నృప నృపకుమారుల చిత్రపటంబులం బరిశీలించి యవ్వా
రలయన్వయ నామగోత్రంబులు నెచ్చెలినడుగ నాయిందు
నిభాస్య క్రమంబుననిట్లు వక్కాణింపఁదొడంగె. 42

చ॥ సరసిజనేత్రి! యీనృపుఁడు సంగరమందు విరోధివర్గముల్
ధరణిని మ్రగ్గఁజేసి నిజ దర్పిత ఖడ్గప్రతాపకీలలో
నరిబలమంత దొట్రువడ నంచిత బాహుబలుండు సజ్జనా
భరణుఁడు ధర్మవర్తనుఁడు భద్రతమాళవ నేలుసీతఁడే!

ఉ॥ వీరుఁడితండు మేటిరణ విక్రమ తేజుఁడు బేరుఁగన్న గం
భీరుఁడు భాగ్యవంతులఁగుబేరుఁడుఁ బోరున మేటి విక్రమా
కారుఁడుమారు గేరునర కాంతులతో వెలుఁగొందుసుందరా
కారుఁడుదుర్జనప్రకర కాలుఁడుధీరుఁడు చైద్యుఁజూడుమా!

మ॥ అతివా! యీతఁడు ద్రావిడాధిపతిపో రండంగ లేకెందరో
క్షితిలోనన్ గడుభీతిఁబాఱ ధృతియు క్షీణప్రతాపంబునన్
గుతుకంబొప్పఁగ మేదినీతలమునన్ గోదండ ముంబూనిదు
ర్గతులన్ బట్టఁగఁ జేయువాడు నృపులన్ గంభీరయుద్ధంబునన్

శా॥ ఏణీలోచన! యీమహీధవుఁడు ధా త్రీశావతంసుండు వే
పాణింజాపముఁబూనినంతట నెదిక్పాలుల్ భయంబొందియూ

క్షోణిం బాపియుఁ బృథ్వీశులెత్తుదురు శ్రీశూలిందగంగాల్చిదా
బ్రాణంబుల్ గలబాణముల్ వడసె భూపాలాన్వయుం జూడవే!

వ॥ అంత వేఱొక పార్శ్వంబునంగల పటంబుల నన్నియుం
జూపుచు. 47

సీ॥ సుదతి! చూచితె నృప ♦ సోముఁడీతఁడు పృథ్వి
పాలించు కొంకణ ♦ పతిభువితండు
నతివ! కాంచుము వీని ♦ యందమ్ము చందమ్ము
నేపాళదేశపు ♦ నృప వరుండు
పడతి! విలోకించు ♦ భాసురంబుగ లాట
దేశంబునేలు మ ♦ హీశుఁడితఁడు
కుటిలకుంతల! చూడు ♦ కుంభినీందు్రలలోన
నందమొప్పెడి పాండు ♦ నందనులను

గీ॥ అంబుజాతాక్షి! కాంచితే ♦ యమరవిభుని
సముఁడు దృతరాష్ట్ర నృపుపెద్ద ♦ కొమరుఁడితఁడు
నతఁడు కర్ణుండు వీరుఁడు ♦ నర్కతేజుఁ
డవనినాథులు వీరలు ♦ నరయుచెలియ! 48

వ॥ అనియిట్లు పటంబులన్నియుం జూపుచుఁ బిమ్మట దివ్య
మాలాలంకృతంబైన యొండొకపటంబు దెసకుంజనియిట్లభి
వర్ణింపఁదొడఁగె. 49

సీ॥ నీలరత్నచ్ఛాయ ♦ నెగడు కాయంబునఁ
గనకాంబరంబునుఁ ♦ గ్రాలుచుండ
బహువిశాలం బైన ♦ భాసిల్లువక్షంబు
శ్రీవత్స లాంఛన ♦ శ్రీలు వెలుఁగ
మస్తకంబున దివ్య ♦ మణికిరీటముఁ గర్ణ
కుండలంబులు కాంతి ♦ గండుమిగుల
జానులనంటుహ ♦ స్తముల శంఖముఁ జక్ర
మును ప్రకాశింపఁగ ♦ ముదముఁ దోప

గీ॥ ఫాలతలమున తిరురేఖ ♦ పరిఢవిల్ల
హారవితతులు నురమునం ♦ దతిశయింప
భళిర! యీరాజ కందర్పు ♦ చెలిమి నీకుఁ
గలుగవలదె! తొలిపుణ్య ♦ ఫలము కలిమి. 50

వ॥ దేవి! యీరాకుమారుని చరిత్రంబించుక నెఱింగించెద
వినుమని యిట్లు చెప్పందొడంగె. 51

చ॥ యదుకులవార్థిచంద్రుఁడుద ♦ యాగుణసాంద్రుఁడమందసుం
స్పదుఁడమలప్రతాపుఁడువి♦శాలయశోనిభమూర్తి సంతత [దరా
త్రిదశగణార్చితుండు వసు ♦ దేవతనూజుఁడు గోపికామనో
పదమలమానసాస్పదుఁడు ♦ చక్రిధరుండగు కృష్ణుఁడీతఁడే! 52

గీ॥ బాల్యమందున గోపికా ♦ వాటియందు
నాచరించిన లీలల! ♦ నభినుతింతు
వినుము వినినంత నీకు నీ ♦ వేల్పుతేరి
మీఁదచిత్తంబుఁ దగులకఁ ♦ బోదు తరుణి! 53

సీ॥ పాలుఁద్రాగెడి లేత ♦ ప్రాయంబు నందునే
బలితంపుపూతనఁ ♦ బొలియఁజేసె
మారుతాసురుఁ ద్రుంచె ♦ మద్దులఁ బెకలించి
బకనామ రాక్షసుఁ ♦ బట్టిఁజంపె
శంఖచూడునిఁ గూల్చెఁ ♦ జక్కాడె వృషదైత్యుఁ
గేశిరాక్షసు వ్యోము ♦ గీటణంచె
నఘరాక్షసునిఁ దేర్చె ♦ నతులకాళియునొంచె
దవశిఖిమ్రింగి గో ♦ త్రిముధరించె

గీ॥ బరగజాణూర కంస స ♦ ద్బలులఁ దునిమె
నలజరాసంధ మూర్ఖులౌ ♦ ఖలులఁ దఱిమె
నరయనిల్పెను ద్వారకా ♦ పురిని జలధి;
మనుజమాత్రుండె రుక్మిణీ! ♦ మాధవుండు. 54

ఉ॥ చెప్పెడిదేమి కృష్ణు యదు♦శేఖరు చక్కదనంబుఁగన్నులం
దప్పకజూచితేని యల ♦ దర్పక ఘోరశిలీ హతాత్మలై

యొప్పుల కుప్పలైన గరు ♦ డోరగ కిన్నెర నాగకన్నెలున్
ముప్పిరిఁగొన్న మోహమున♦ముద్దియ! బుద్ధిచలింపకుండు రే

శా॥ ఆపూత వ్రతయైన గోపవనితా ♦ యంకంబునందుండియా
గోపీమానస రాజహంసముదయా ♦కూపారుఁడై బాలుఁడై
వాపీపర్వత భూనభోంతరములన్ ♦ వర్థిల్లు రేపల్లియున్
జూపించెన్ దనమోమునందునమహా చోద్యంబుగాఁదల్లికిన్

శా॥ ఆదివ్యాత్మకుఁడైనమాధవుఁడు సత్యంబెంతయున్ బృథ్విలో
మోదంబొప్పఁగనిల్పిదుర్జనబలం♦బుల్ భస్మమొందింపఁగా
వైదర్భీ! భవదీయ రూపవిభవై ♦ శ్వరంబె మూలంబుగాఁ
జేదీ మాగధ గర్వచిత్తులఁ గదున్ ♦ ఛేదించుఁజక్రంబునన్.

వ॥ ఇట్లుమాయా మానుషక్రీడాలోలుండైన గోపాలమూర్తి విచిత్ర చరిత్రంబు నెచ్చెలిచే నెఱింగి, రుక్మిణీమణి యవ్వసుదేవనందను చిత్రపటంబునఁ గనుంగవనిల్పి యంజలిబద్ధయై తత్పదారవిందధ్యాన నిష్ఠాగరిష్ఠత్వంబున జలనంబులేని పుత్తడిబొమ్మవోలె నిలువంబడి యంతట మేల్కొని చేఁదోడు వాదోడుగా యున్న నిజసఖింగని. 58

చ॥ సకలబుధార్చనీయుఁడగు♦శౌరిగుణంబులఁ నెల్లప్రొద్దుమ
న్నికటముజేరిచెప్పెదర♦నేకులు నేనట మోదమొందుచున్

ప్రకటితమొప్పవిందుసుర♦వంద్యునిదివ్యచరిత్రమెంతయున్
సకియరో! చక్రిరూపమును♦చక్కఁగఁజూచితి నీపటంబునన్

మ॥ అని తానెచ్చెలితోడఁ జెప్పునవు♦డాయబ్జాస్యయున్ రుక్మిణీ
వనితారత్నముఁ గాంచితాననియె నో♦వైదగ్ధ్య! నిక్కంబునీ
జనయిత్రీజనకుల్ యదూద్భవుని మె♦చ్చం జేసియవ్వారు నీ
కనుకూలంబగురీతిమాధవునిఁజయ్యన్ గూర్పయత్నించెదన్

వ॥ అనియిట్లా నెచ్చెలి ముసిముసి నగవులతో ముచ్చటించిన భీష్మకనృపాల పుత్రిసంతసించి నిజసఖులంగూడి వనంబు వీడి నిజమందిరంబునకుం బోవుచు నిట్లనియె. 61

ఉ॥ ఓరమణీమణీ! తగని♦యూరటలేలకో సేయనెంతు వా
వారిజనేత్రునిన్ సుగుణ♦వంద్యునిఁగృష్ణుని నందసూనునిన్
జేరఁగనిచ్చునా చెనటి ♦ చేతలుఁ జేసెడి రుక్మి, శ్రీహరిన్
గోరఁగనిచ్చునా తెలియఁ♦గోరెద జెప్పుమ! కార్యతంత్రమున్

గీ॥ అనెడి రుక్మిణిఁ జూచియో ♦ యంబుజాక్షి
చింత నొందెద వేల నీ ♦ వింతలోనఁ
బంతమలరఁగ యదువంశ ♦ పావనునకు
సతివియయ్యెదు వెఱవకు ♦ సారసాక్షి! 63

క॥ నవలా! నీచిత్తం బభి
నవ లావణ్యంబు తెఱఁగు ♦ నలినాక్షునకుం

జెవిసోఁకఁ జేసియంతటఁ
దవిలి వెసన్ బిలువ సేతుఁ ♦ దాత్పర్యమునన్. 64

క॥ అను నెచ్చెలి మృదుసూక్తుల
విని తా హర్షంబునొంది ♦ వికసితముఖయై
తనరారు ప్రేమతోఁ గదు
వినయంబునఁ బల్కెనిటుల ♦ వేడ్కఁ దలిర్పన్. 65

ఉ॥ సారసనేత్రి! నీదు నెర ♦ జాణతనంబున మన్మనోరథం
బారయఁ దీరఁగా బరమ♦పావనమౌ హరిపాదయుగ్మమున్
గోరికలార నాకనుల ♦ కున్ గనిపించినయంత, దివ్యమౌ
హారములిచ్చు దానవిను♦మంబుజనేత్రిముదంబుమీరఁగన్.

వ॥ అనియిట్లా నిజసఖమనంబును సంతసింపఁజేసి. 67

సీ॥ జిలుగుఁ బైఠాణి కం ♦ చెల పిక్కటిల్లెడి
కులుకు జొబ్బిలు గబ్బి ♦ గుబ్బ లొప్ప
బిత్తరంపు బిసాళి ♦ బెళుకు, వాల్చూపు
లొయ్యారమున మోహ ♦ వైఖరలర
నిడుద పెన్నెరివేణి ♦ జడను కీల్గంటలు
హరిమధ్య కటిపైని ♦ నాడుచుండ
గమలాక్షి మృదుపాద ♦ కంజయుగ్మంబునఁ
గనకంపు టందియల్ ♦ ఘల్లనంగ

గీ॥ నగుమొగంబున వెన్నెల ♦ నాట్యమాడ
రాజహంసంబు మాడ్కియా ♦ రాజవదన
చేరెనింటికి మాధవు ♦ జిత్రపటము
కండ్ల మ్రోలను గట్టిన ♦ కరణిఁ దోప. 68

వ॥ ఇట్లాయిందునిభాస్య నెచ్చెలులంగూడుకొని యంతిపురంబునకుంజనియె, తదనంతరంబొక్క దినంబున భీష్మకభూపాలుండుఁ గూతునకుం బెండ్లిసేయ నిచ్చగల్గి ధనగుణరూపయౌవనకులశీలంబు లొప్పెడివరుని విచారింపఁదలంచి యాప్తవరులగు నిజపరివారముంగని యిట్లనియె. 69

చ॥ అరయసుశీల రుక్మిణి మ♦దాత్మజ కేనిటఁ గూర్మిఁబెండిలిన్
గరమరుదారఁ జేయఁగను కాంక్షమదింగలదయ్య! మీరుసం
భరితముదంబునన్ దెలియఁ♦బల్కుఁడుమీరునిరూపసంపదా
కరుని లసద్గుణాకరుని ♦ గౌరవనీయుని బుద్ధిపెంపునన్. 70

వ॥ అంత నచ్చటంగల మంత్రిసామంత పురోహిత బాంధవశ్రేణి యేకగ్రీవంబుగా "నీకూతునకు లోకనాయకుండైన శ్రీకృష్ణుండే తగువరుండని" నుడువఁదలంచి యువరాజును క్రూరచిత్తుండునగు రుక్మివాసుదేవుని యందుఁగిన్క వహించి సహోదరినిఁ జేదిదేశాధీశుండగు శిశుపాలుని కియ్యందలంచిన వాఁడని యెఱింగిన వారగుటచేతఁ దమ

తమమనోభిప్రాయంబులఁ దెలియంజేయ భీతిల్లి యుండు టంబట్టి, లోకరక్షకుండును సర్వభూతాంతర్యామియునగు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ నిజవిభూతియగు విష్ణుమాయనుంబనుప, నయ్యాదిసభ్యులందరికి నన్నివిధంబులఁ జిరపరిచితరాజకుమారుఁడునాఁ గనంబడి సభాముఖంబున నిలువంబడి నృపుండువిన, సభ్యులందరు నివ్వెరవడ, రుక్మిదౌర్జన్యమున కేమాత్రముంజూకక నిట్లనియె. 71

చ॥ ఘనుఁడు కలండుద్వారకన ♦ ఖండపరాక్రమశౌర్యమూర్తి స
న్మునిహృదయాబ్జముల్ సతత ♦ ముక్ నెలకొన్నపరాత్పరుండు స
జ్జనసుతుఁడైన కృష్ణునికి ♦ సారసగంధిని రుక్మిణీమణిన్
మనుజవరేణ్యా! యిచ్చియస ♦ మానసుకీర్తినిఁబొందు మెంతయున్

మ॥ భవదీయోజ్జ్వల గర్భరత్నమగు న ♦ ప్పంకేరుహాస్యార్థమై
ధవునింగూర్చి యదేలచింతిలెదవో ♦ ధాత్రీశ! లేరెవ్వరీ
భువనాధీశులలోనఁ జూడఁగను స ♦ ద్బుద్ధిన్ విచారింపమా
ధవుఁడా దేవకిపుత్రుఁడే, వరుఁడుత థ్యంబెంతయున్ జూడఁగన్

మ॥ అలగోవర్ధన పర్వతంబుఁ ద్రుటిలో ♦ నందంబుగాఁ ద్రేలునన్
నిలిపెన్ గానలమూలగోపవరులన్ ♦ నెమ్మిన్ దగన్ బ్రోచి వే
కలుషాకారుల దుష్టవర్తనులఁ జ ♦ క్కంబోరిలోఁదున్మి తా
విలసత్పూజ్యత నిల్పెధర్మచయమున్ ♦ విశ్వంభరాధీశుఁడై.

వ॥ అనవిని యిది యోగ్యసమయంబని. 75

ఉ॥ అంతబుధుల్ సుమంత్రులు స ♦ భాంతరమందుననిల్చి భూవరా
చింతిలనేల నీతఁడు వ ♦ చించిన మార్గము లెస్సబుద్ధి, ధీ
మంతుఁడు కృష్ణుఁడిమ్మహిని ♦ మానిని రుక్మిణినిచ్చి వేర య
భ్యంతరముల్ దలంపక వి ♦ వాహముఁ జేయుము కీర్తిఁ జేకురున్

క॥ అని పలుకు సభ్యులందరఁ
గని వారల సరకుఁ గొనక ♦ గర్వోన్నతుఁడై
కనలుచు రుక్మియుఁ బౌరుష
మునఁ బ్రేలుచుఁ బల్కె నిటుల ♦ మూర్ఖుఁడగుచున్. 77

ఉ॥ గొల్లలయిండ్లఁ బాల్పెరుగుఁ గొల్లలుగాఁ గడుపారఁ ద్రావి మ
త్తిల్లియరణ్యమందెపుడుఁ ద్రిమ్మరుచుండెడి గొల్లబోయినిన్
బల్లిదుఁడంచు వీరలిటుఁ ♦ బల్కఁగఁ గర్ణరసాయనంబుగా
నుల్లమునందుఁ గోరివిను ♦ టొప్పునె! త్వాదృశులైనవారికిన్.

చ॥ సరసత బుద్ధిహీనులగు ♦ సభ్యులమాటల విశ్వసించుచున్
వరసుకుమారియున్ సుగుణవైభవలక్ష్మియు మత్సహోదరిన్
బరమని కృష్ణుఁడౌ హరికి ♦ భార్యగ నిచ్చుటఁ జూడఁ బృథ్విలో
గురుతర వజ్రహారమొక ♦ క్రోఁతికి నిచ్చుటఁ గాదె! భూవరా!

సీ॥ అనుచు యౌవన బలమున ♦ నాడు రుక్మి
మాటఁ గాదన కపుడు భీ ♦ ష్మక నరేంద్రుఁ

దూరకుంఠకుటిఁ బొడఁగాంచి ♦ యుగ్రుఁ డగుచుఁ
కుపిత మతియైన యా రాజ ♦ కొమరుఁ జూచి. 80

ఉ॥ ఓ నృపసూన! శాంతమున ♦ నొప్పిదమా సుజనాళి వాక్యముల్
పూనివినంగ లేవ! మద ♦ పూరితవాక్కులఁ గ్రుళ్లఁబోకు, తే
జోనయశాలియైన మధుసూదనుఁ గృష్ణు మహత్వ మించుకన్
గానఁగ లేక మిట్టిపడి ♦ కానిదురూక్తుల నాడుటొప్పునే! 81

వ॥ వైకుంఠనాథుండైన నారాయణుండు భూభారనివారణార్థమై దేవకీగర్భంబున నవతరించి, పాపప్రవర్తనులైన తృణావర్త శంఖచూడ బకవృషభాసురుల బింకంబణంచి సాధు సజ్జనజనంబులకాహ్లాదంబొనరించినట్టి భగవంతుండగు వాసుదేవుని కపకారంబు నీబోటి యశఃకాములు దలంచుట యుచితంబుగాదు. మనోవాక్కాయ కర్మంబులాపరమేశ్వరుని యందుం బొందుపఱచి నెయ్యంబుగ నమ్మహాత్మునితో వియ్యంబంది, సద్గుణగరిష్ఠయగు భవత్సహోదరినొసంగి భాగవత జనోపాసకుండవై, పుణ్యజన సేవా సమాలబ్ధ యశోవిగత కల్మషుండవై. ధన్యుండవగు మనిన, రుక్మి యామాటల కియ్యకొనక యిట్లనియె 82

సీ॥ గొల్ల పిల్లలఁ గూడి గోవులఁ గాచిన
వాఁడ! నాసోదరీ వరుఁడు! చూడ

పాలీయ వచ్చిన ♦ పడతి ప్రాణముఁ దీయు
వాఁడ! నాసోదరీ ♦ వరుఁడు! చూడ
గొల్లకోంపల వెన్నఁ ♦ గొల్లఁ గొట్టిన ముచ్చు
వాఁడ! నాసోదరీ ♦ వరుఁడు! చూడ
మర్యాద లేకయే ♦ మామఁబట్టుకఁ జంపు
వాఁడ! నాసోదరీ ♦ వరుఁడు! చూడ

గీ॥ చాలుఁ జాలును మాటలు ♦ పాలుదింక
గొల్లకులజుని దొంగను ♦ గుణము లేని
తుచ్ఛు, వ్యభిచారి, నీచుని ♦ తులువ నిచట
బల్లిదుండంచు సభలోనఁ ♦ బలుకఁదగునె!! 83

ఉ॥ మారహతిన్ వ్రజాంగనలమానములన్ హరియించినందుచే
జారుఁడనంగఁ బేర్వడసి ♦ చౌర్యప్రవృత్తిని గొల్లలిండ్లలో
దూరుచు వెన్నదొంగిలెడు ♦ దుష్టచరిత్రుని మూర్ఖుగొల్లనిన్
శూరునిగాఁగ బల్కుటది ♦ చోద్యము! లోకులువిన్న నవ్వరే!

వ॥ అనిన విష్ణు మాయా విలాసుండగు రాజకుమారుఁడు
యువరాజగు రుక్మితోనిట్లనియె. 85

చ॥ పలుమరుఁ జెల్ప నేటికి నృ♦పాలతనూభవ! మాధవుండు దాఁ
జెలులనుఁగూడెనంచుఁ జెడు జింతలతో నిరసింపఁబూనుటల్

కలుషముఁగాని వేఱొకటి ♦ కాదని నీమదినమ్ము! కృష్ణుఁడా
నెలఁతలకిచ్చె సాధువులు ♦ నెమ్మదిఁగానని నిత్యసంపదల్.

క॥ పంకరుహాసన వాసవ
శంకరులుం బొందనట్టి ♦ సత్ఫల మిచ్చెన్
బంకజ నేత్రుల, కెంతయుఁ
బంకజనాభుండు వారి ♦ భక్తికిఁ బ్రీతిన్ 87

చ॥ హరిమది నెంచెనేనియిసు♦మంతయుఁ గష్టము లేక రుక్మిణిన్
గరమనురాగ మొంద నృప♦కాననమున్ నిజచక్రదీప్తి ని
ర్భరముగ మట్టఁజేసి నర♦పాలతనూభవ! నీసహోదరిన్
ధరణిసుకీర్తిఁ జేకొనును♦తథ్యము నియ్యది యెన్నిభంగులన్

ఉ॥ పన్నగవైరి వాహనుఁడు ♦ పద్మదళాక్షుఁడు చక్రహస్తుఁ డ
త్యున్నత శక్తిమంతుఁడు ర♦ణోద్ధతిమిమ్మిటువచ్చి దాకినన్
జెన్నుదొఱంగి నీవునిటు♦చేదివిభుండును బాఱుచుండఁగాఁ
గన్నులఁగాంచగాఁ గలవు ♦ కావర మేటికియిమ్మురుక్మిణిన్.

చ॥ నరసురయక్ష కింపురుష ♦ నాగనభశ్చర సిద్ధసాధ్య కి
న్నర గరుడాదులందరు ర ♦ ణంబున మీకుసహాయులైననా
గురుతర బాహువిక్రమ న ♦ కుంఠిత తేజుని వాసుదేవునిన్
బరగజయింప లేరునర♦పాలతనూభవ! నమ్ము మెంతయున్.

చ॥ గురుతర శౌర్యుఁడయ్యు రణకోవిదుఁడయ్యు సమర్థుఁడయ్యు ని
ర్జరులకజేయుఁడయ్యు బుధ♦సంఘమునున్ దగఁ బ్రోచిసద్గుణా

కరుఁడనుగీర్తిఁగొన్న హరిఁ ♦ గంసవిరోధినిఁ గూర్చి వైరముం
నరవర పుత్రి! పూనుటది ♦ నాశముఁ బొందుటగాక యన్యమే.

వ॥ అనవిని రుక్మి యిట్లనియె. 92

చ॥ క్రచ్చరమాధవుండు నిటఁగయ్యముఁ జేయఁగఁ బూని వచ్చినన్
హెచ్చగు నాదు విక్రమము ♦ నేర్పడఁ జూడక ఁబోఁడు యుద్ధతిన్
వ్రచ్చెద ఖడ్గధార మధు ♦ వైరిని వైరముతోడ నాజిలో;
నిచ్చెద గాక రుక్మిణిని ♦ నింపుఁదలిర్పఁగ చైద్యు కెంతయున్.

వ॥ అనిన విష్ణుమాయా విలాసుండైన రాజకుమారుండు కడుం
గడు కోపోద్దీపిత మానసుండై యిట్లనియె. 94

క॥ తగునిది తగదని మొదలో
నోగిఁ జింతన సేయకిట్లు ♦ నొప్పని నుడులన్
బగఁగల్గి పలుకనేలను
నిగమార్చితు తోడఁ జోరి ♦ నిలువం గలవే! 95

వ॥ అని యిట్లాతఁడు పెద్దయుం బ్రొద్దు దుష్టుండగు రుక్మితో
వితర్కించి కనలిరూక్ష వీక్షణంబున వానిం భస్మముఁ జేయం
దలంచి శ్రీకృష్ణాజ్ఞ లేని కారణంబున శాంతుండై విష్ణు
మాయా విలాసుండగు రాజకుమారుండా సభను వీడి
జనియె. 96

గీ॥ అనుచు సూతుఁడు శౌనికా ♦ ద్యఖిలమునులు
సంతసింపంగఁజెప్పిన ♦ సరణిశుకుఁడు
వరపరీక్షితుకారీతి ♦ వరుసఁజెప్ప
వినియు నవ్వేల కథఁజెప్పు ♦మనుచునడుగ. 97

క॥ తరుణార్క వంశవర్ధన!
ధరణీసుత హృదయలోల! ♦ దానవహరణా!
సురవంద్య! మేఘసన్నిభ
వర దేహా! విమలచరిత ♦ వారిజనాభా! 98

మాలినీవృత్తము.

సరసిజనిభ నేత్రా! ♦ చారుసీతాకళత్రా!
నిరుపమగుణశీలా! ♦ నిర్మలానందరూపా!
తరణికులవతంసా! ♦ దర్శితానందభూపా!
పరమసుజనపాలా! ♦ పాహిమాంరామచంద్రా! 99

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యమునఁ
ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

ద్వితీయాశ్వాసము.

జానకీ మనోహర
భూజనసురవంద్యవిమల ♦ పూతచరిత్రా!
రాజాది రాజనందిత!
రాజీవ దళాక్ష రామ! ♦ రామ నరేంద్రా! 1

వ॥ శౌనకాదిమహామునులకు సూతుండెఱింగించినట్లు వ్యాస
సుతుండగు శుకుండు పాండవాన్వయునితో నిట్లుచెప్పం
దొడంగె. 2

క॥ నరవర! విను భీష్మక భూ
వరుఁడెంతయు రుక్మిమాట ♦ వలదన లేకన్
ధర చైద్య నృపుని కంతటఁ
బరిణయ శుభలేక నిటులఁ ♦ బంపెను ప్రీతిన్. 3

ఉ॥ రమ్ము నరేంద్ర! కుండినపు♦రమ్మునకున్ సచివాప్త బంధుజా
లమ్ములఁ గూడినీకు సభ♦లమ్ముగఁ బ్రీతినొసంగువాఁడ భా
గ్యమ్మున పుత్రిన్ సరసి ♦ జాక్షిని సన్నుత రుక్మిణీ సతిన్
సమ్మతి నీవుగైకొనుచు♦సంతసిలంగనుఁజేయు భూవరా! 4

వ॥ అంతట నంతఃపురంబున రాజపుత్రి తన్నుం గూర్చి జనకుండు వివాహప్రసంగంబుఁ జేయుటయు, సహోదరుని మూర్ఖపుబట్టును వీడం జేయఁజాలక రాజు సమ్మతించుటయు, శిశుపాలునిఁ బిలువనంపుటయు మొదలుగాఁగల విషయంబుల నెఱింగి చింతాక్రాంత మానసురాలై తనలోఁ దానిట్లు వితర్కింపఁదొడంగె. 5

చ॥ సరసగుణాబ్ధిచంద్రుఁడగు ♦ చక్రిపదాంబుజ చింతనంబును
స్థిరముగ మానసాబ్జమునఁ ♦ జేరియు నుండఁగ వీడనొప్పునే
పరమముదంబునన్ గనక ♦ పద్మములన్ భుజియింపనెంచునా
సరసులనుండు హంసములు ♦ క్షారజలంబులనిచ్చఁ గోరునే?

చ॥ వనజదళాక్షుదివ్యపద ♦ పంకజయుగ్మము భక్తితోడ నేఁ
గనులనుజూచుపుణ్యమగు ♦ కాలమదెన్నఁడువచ్చునో! హరిం
గనిమధురోక్తులన్ హృదయకాంతునుదీరెడిభంగి నెమ్మదిన్
దనరుచు సంతసింపఁగల ♦ దాననా! నావిధి యెట్టులున్నదో!

సీ॥ తగశిరంబున శౌరి ♦ తలఁబ్రాలు పోయంగఁ
బుష్పరాశిని శంభుఁ ♦ బూజ సేతు
శ్రీవాసుదేవుండు ♦ చెట్టఁ బట్టినఁ బ్రీతి
ఫణిహారు నిరతంబుఁ ♦ బ్రణుతిఁ జేసుఁ

జక్రినాతోఁ గూడి ♦ జలకంబు లాడంగ
శివదేవు కమ్మ్రతాభి ♦ షేకమిత్తుఁ
బురుషోత్తముఁడు నాదు ♦ పొత్తునఁ గుడువంగ
నంగజారికి ధూప ♦ మమర నిడుదుఁ

సీ॥ గృష్ణుఁ డేతెంచ్చి చైద్యుని ♦ కీలడంచి
వైరి మూఁకలఁ దునుమాడి ♦ పోరగెలచి
కరుణఁ జూచుచుఁ జేఁబట్టి ♦ గారవింపఁ
బరమ భక్తిని పార్వతీ ♦ పతినిఁ గొల్తు. 8

క॥ అని యిత్తెఱఁగున హరిపైఁ
దనచిత్తము నిల్పి విమల ♦ తాపసి వోలెన్
మనమునఁ జింతిలు చుండఁగఁ
గనినెచ్చెలి యిటులఁ బల్కెఁ ♦ గాంతా మణితో. 9

సీ॥ విప్రవర్యుని శాస్త్రార్థ ♦ వేద విదుని
హితగుణాకరు మీపురో ♦ హితుని సుతునిఁ
బంపఁ గదవమ్మ ద్వారకా ♦ పట్టణంబుఁ
జేరి దోడ్కొని వచ్చుఁదా ♦ శ్రీనివాసు. 10

వ॥ అనియిట్లుఁ జెప్పిధరామరునిఁ దోడ్కొనివచ్చి నిల్చిన
రుక్మిణీమణి యావిప్రకులావతంసుని సముచితసత్కారం

బులఁ బూజించి పీఠంబొసంగి ముకుళిత కరకమలాంజలియై
యిట్లనియె. 11

చ॥ ధరణిసురేశ పావన సు ♦ ధానిధి! నన్గృప నాదరించి యి
త్తెఱినుపకార మొండొకటి ♦ దద్యముగానొనఁగూర్చ నెంచిదు
ర్భరమగు నామనోవ్యసన ♦ నహ్నికడుంగడు నార్పనీకృపా
కరమగు వృష్టినిం గురిపి ♦ కావఁగదే! బుధలోకవందితా!

గీ॥ అచును రుక్మిణి మరియు ని ♦ ట్లనుచుఁ బలికె
వరధరామర! చక్రికి ♦ వైరియగుచుఁ
బాపమతి రుక్మి నను శిశు ♦ పాల నృపుని
కొసఁగ నెంచెను తండ్రియు ♦ నొప్పుకొనెను. 13

ఉ॥ ఓవసుధాసుధాశనకు ♦ లోద్భవ! చిత్తమునందు నెప్పుడున్
బావనమైన కృష్ణపద ♦ పంకజయుగ్మపు సేవఁగోరుచున్
గేవలభక్తి భీష్మసుత ♦ కేరుచునున్న దటంచు నీవు నా
దేవకులావతంసు వసు ♦ దేవ కుమారుని తోడఁజెప్పుమా?

వ॥ అనురా కన్నియంగాంచి విప్రుండిట్లనియె. 15

ఉ॥ ఇందిరవీవు చూడఁ దర,♦ లేక్షణ! శ్రీహరి ధాత్రిలోన గో
విందుఁడనంగఁ బుట్టి యసు♦ రీరుల సంతస మొందఁ జేసె నా
నందముతోడఁ జక్రహతి♦ నాక విరోధులఁ గూల్చెనింక నా
సుందర మూర్తి నీసొబగుఁ♦ జూపెదఁ నేమననున్న శోకమున్

వ॥ అదియునుఁగాక. 17

ఉ॥ నీవు చరాచరంబులకు ♦ నేశవు, సత్త్వ తమః ప్రధానివై
పావనివై వెలుంగుదువు♦పంచమయాత్మకమైనతత్త్వముల్
నీవలనైన మువ్వురును ♦ నిన్నె నుతింతురు లోకపావనీ!
దేవి! శుభప్రదాయభవ♦దీయముగాదె సమస్తలోకముల్.

వ॥ అనియిట్లు విజ్ఞానమయంబగు మృదుమధుర వచనంబుల
స్తోత్రింబుసేయు నయ్యగ్రికులోద్భవుని భావనా నైపుణ్యా
తికు నెంతయు హృదయంబున మెచ్చుచు నిట్లనియె. 19

చ॥ అతఁడుపరాక్రమాఢ్యుఁడుమ♦హాగుణశీలుఁడుధర్మవత్సలుం
డతిహితకారికృష్ణుఁడుద♦యాళుఁడుఁగావున నీవుఁజెప్పఁగాఁ
జతురత నా తెఱంగు విని ♦ చైద్యునిఁబట్టి నిశాతమార్గణ
ప్రతతులనొంచిసోదరు డు♦రర్థ్యముఁ బాపక మిన్నకుండునే!

చ॥ అనవిని విప్రుఁడిట్లనియె ♦ వంబుజలోచన! నీదుకష్టమా
యనకునుఁ జెప్పియంతటను♦పాయము నేర్చినభంగి శ్రీహరిన్
వనజదళాయతాక్షునిటఁ ♦బంపియు నిన్ వరియింపఁ జేయ కే
వెనకకు బోతినేని విను ♦ విప్రపథంబునుఁదప్పు డెంతయున్,

గీ॥ చింతసేయకు నీదగు ♦ చిత్తమందు
బద్మనాభుండు నిటవచ్చి ♦ పద్మగంధి!

నిన్ను వరియించుఁ దప్పదు ♦ నిక్కువంబు
పఱుఁగులిడఁ జేయు శిశుపాల ♦ పాపమతుల. 22

వ॥ అంతసంతసించి రుక్మిణీమణి. 23

శా॥ అన్నా! కృష్ణుని భక్తవత్సలునిసు♦వ్యక్తప్రతాపాత్మునిన్
నన్నుంబ్రోవఁగ వేగరమ్మనుముఖ ♦ న్నత్వంబు చేఁగ్రాగి నే
విన్నన్ జెందినదెల్లియుం దెలిపి య ♦ వ్వీరున్ హరిన్ మాధవున్
గ్రన్నన్ వచ్చియునన్నుఁ జేకొనఁగవిప్రా! తెల్పుమా యెంతయున్

ఉ॥ ఎప్పుడువచ్చు గోపవిభుఁ♦డెప్పుడు దుర్మదుఁ జైద్యువంచి న
న్నెప్పుడుకోర్కెదీరఁబురి♦కెప్పుడుదోడ్కొని వేడ్కఁ బోవు, న
న్నెప్పుడుగారవించుఁదుదియెప్పుడుమద్వ్యసనాంబురాశికిన్
జెప్పఁగదయ్య విప్రకుల♦శేఖర! యుల్లము తల్లడిల్లెడిన్. 25

సీ॥ శ్రీకృష్ణ ముఖపద్మ ♦ సీమ జూడఁగలేని
నయనోత్పలంబులే ♦ నయముఁ గాంచు
యదువంశ రుచిర క ♦ రాలంబనములేక
హస్తాంబుజాతమే ♦ హాయిఁ గనును
మధుసూదనుని ప్రేమ ♦ మధుర వాహినిలేక
గాఢతాపాగ్ని యే ♦ కరణినడఁగు
కాళింగమథన సం ♦ గతిలేక నాకును
సౌఖ్యాబ్ధి నిండేలు ♦ సరణియెట్లు

గీ॥ భూసురోత్తమ! నీవేగి ♦ పురుష సింహు
భువనమోహను సురవంద్యుఁ ♦ బూతచరితు
నాత్మఁ దోపఁగ నేఁబడు ♦ నట్టిగతులు
విన్నవింపుము బుద్ధి సం ♦ పన్న! నీవు. 26

ఉ॥ మారుని గేరుచారు సుకు♦మారునిఁ గృష్ణుని వాసుదేవునిన్
గూరిమిమీఱఁ దెచ్చిమదిఁగుందెడినన్ బ్రతికింపుమయ్య! యీ
ఘోరమనోభవవ్యథల ♦ కున్ నిలయంబగు దుఃఖరాశియన్
నీరధి దాటఁ దెప్పగదె! ♦ నెమ్మిభవత్కరుణాను కూలమున్

వ॥ అదియునుంగాక. 28

చ॥ ధరణిసురేంద్ర! నామనవిఁ ♦ దప్పక శ్రీహరితోడనీవు నీ
తెఱఁగున "వాసుదేవ! భవ♦దీయపదాంబుజసేవయందును
స్థిరతర చిత్తయై కరముఁ ♦ జింతిలుచుండెడిదాసురాలిఁజె
చ్చెరఁగరుణించిబ్రోవయదుశేఖర! రమ్మని" చెప్పనత్వరన్

వ॥ అనియిట్లు చింతా సాగరనిమగ్నయైన భీష్మక రాజపుత్రిం
గాంచి విప్రుండిట్లనియె. 30

శా॥ తల్లీ! యేలవిచారమొందెదవు నీ♦తత్త్వంబుఁ దథ్యంబుగా
ఫుల్లాంభోరుహపత్రనేత్రునకు సం♦పూర్ణంబుగాఁజెప్పియు

ద్యల్లీలా చతురత్వ వాగ్విభవ సం ♦ ధానుండ వైభక్తి మై
యుల్లాసంబునఁదోడి తెచ్చెదనుకృ ♦ ష్ణుఁ బ్రీతిరెట్టింపఁగన్

ఉ॥ ఒచ్చెముఁ గల్గి గోపవిభుఁ ♦ డొండుఁదలంచినవాఁడుగాఁడు నీ
విచ్చట నిట్టులుంట నతఁ ♦ డెన్నఁడుఁగాని యెఱుంగఁడమ్మ! నే
నచ్చటకేగి నీదు విధ ♦ మంతయుఁ జెప్పిన తత్క్షణంబె; తా
వచ్చు ననేకవీర వరి ♦ వారముతో ఘనసైన్య యుక్తుఁడై.

క॥ వచ్చి విరోధులఁ బోరిఁగొని
చెచ్చెర నిజకీర్తి నిలుపఁ ♦ జేయుచు ననిలోఁ
గ్రిచ్చర శిశుపాలాదుల
వ్రిచ్చియు విజయంబుఁ గొనును ♦ వారిజనేత్రీ! 33

క॥ నినుఁగొని పోవఁగ గృష్ణుఁడు
జనుదెంచినఁ జూచిసుర ని ♦ శాచరులైనన్
మనసిజ రిపుఁడేనియు ధృతి
ననిఁ జొచ్చిన నిలువఁగలఁడె! ♦ హరి ధీరతకున్. 34

ఉ॥ మానిని! యేలజింతిలెదు ♦ మాధవుతో నటనీమతంబు నే
జానుగఁజెప్పి గోపసుతు ♦ సత్వర మొప్పఁగ రేపటింతలో
భూనుత విక్రమం బలరఁ ♦ బొందుగఁ దెచ్చెద నిన్ వరింపనం
చానలినాక్షి కిందెలిపి ♦ యానతిఁ గైకొని యేగెనంతటన్.

గీ॥ పంపెనేగాని భూసురుఁ ♦ బడతి యెదను
దిగులునుంగల్గి మోమున ♦ దీనతయును
గనుల నశ్రులుఁ గాల్వలై ♦ కారుచుండఁ
జెలులఁ జీరియు నీరీతిఁ జెప్పఁ దొడఁగె. 36

సీ॥ చెలులార! బ్రాహ్మణ ♦ శ్రేష్ఠుండు ద్వారకా
పురికి నేగతినిఁ దా ♦ నరుఁగఁ గలఁడు
అరిగె పో యన్యులుఁ ♦ జొరరాని శుద్ధాంత
మందిరంబునకు నే ♦ మాడ్కిఁ బోవుఁ
బోవఁగాఁ గలఁడేని ♦ బురుషోత్తమునితోడ
నాయుదంతము నెట్లు ♦ నచ్చఁజెప్పు
జెప్పెఁబో కృష్ణుండు ♦ చిత్తమందున జాలిఁ
గొనినన్ను భార్యఁగాఁ ♦ గోరుటగునె!

గీ॥ కోరెనేనియు నీపురిఁ ♦ జేరు టెట్లు
చేరి దుష్టులఁ దునుమాడి ♦ మీరి నన్ను,
దీసుకొని బోవు నావంత ♦ గాసివడక!
కర్మమేరీతి నున్నదో ♦ కాను తెలియ. 37

చ। అని నుతించి మర్మముల ♦ నంతకు సన్నిధి కంపనెంచునో!
మనకటఁబోవ నేల!గణ ♦ మార్గము ద్రొక్కఁగఁ గావటంబుఁ దా

మనమునఁ జింతఁ జేసి హరి ♦ మానునో! రానుతలంపుఁ జేయఁడో
వనజభవుండు నెన్నొసట ♦ వ్రాసిన కర్మమ దెట్టు లున్నదో!

మ॥ హరి యేరాక యుపేక్షఁ జేయు నెడ గర్వాంధుండు చైద్యుండు వే
ధరణీనాథుల తోడఁ గూడి మిగులన్ ♦ దర్పంబుఁ జూపెట్టి స
న్వరియింపన్ సమకట్టు; సోదరుఁడు న ♦ వ్వానిం గడున్ మెచ్చి స
త్వరమా చైద్యునికిచ్చి నన్ను నిక వై ♦ వాహంబుఁ గావింపఁడే!

గీ॥ ఎన్నఁడా హరివచ్చి నా ♦ యెదను గల్గు
కోర్కెలిగురెత్తఁ జేసి యా ♦ కుమతి రుక్మి
గర్వభంగంబుఁ గావించి ♦ కదనమందుఁ
జైద్యుఁ బాఱంగఁ దరుమును ♦ సకియఁ జూడ! 40

వ॥ మఱియుఁ దనలో నిట్లు వితర్కింపఁ దొడంగె. 41

ఉ॥ మక్కువతోడ మాధవుఁడు ♦ మాన్యతనన్ దరిఁ జేర్చి కౌఁగిటన్
జిక్కఁగఁ జేసి ముద్దులిడి ♦ చెచ్చెర నాకళ లంటఁ బొంగి నేఁ
జొక్కి సుధారసంబుఁ బ్రతి ♦ చుంబనలన్ జవిసూపి నెమ్మదిన్
దక్కఁగ జేసుకోఁగలనో! ♦ తామరసాక్షుని చిత్త మెంతయున్

గీ॥ అనుచు మదినెంచి మోహంబు ♦ నతిశయిల్ల
మానినీమణి సోదరు ♦ నహాక్ష్యమునసుఁ

గొంత జింతించి హృదయంబు ♦ గొందలమునఁ
బొర్లి పొర్లాడ నిలుకడఁ ♦ బొందలేక. 43

గీ॥ కురులు దిద్దదు గొవ్వున ♦ విరుల నిడదు
సరులు చిక్కులు పడుఁ గుచ ♦ గిరులమీఁద
వీడదీయఁగ నెంచదా ♦ విద్రుమోష్ఠి
ముద్దు మోమునుఁ జూడదు ♦ ముకురమందు. 44

గీ॥ అందమైనట్టి పళ్లెర ♦ మందు రుచిర
భోజనంబునుఁ దెచ్చినఁ ♦ బొలఁతి మసలి
మెసవ నెంచదు విసగుచు ♦ నుస్సురంచుఁ
గసరి కసరియు నొకగొంత ♦ మెసఁగి లేచు. 45

ఉ॥ ఆకుమడుంగులిచ్చు నెడ ♦ నాయమ యెల్లొపకాకునుండి యా
యాకులనుల్మి వేయు మరి ♦ యట్టులె పచ్చనిపూలనీయఁ జీ
కాకున వీడెమంచది వి ♦ కారతఁ దావిడీయంబుసేయు ద
ర్వీకర వేణి కృష్ణపద ♦ వీక్షణ దీక్షవహించి యుండుటన్.

ఉ॥ మానిని కృష్ణునిందలఁచి ♦ మాన్యతనాతనివంకఁ జూడ్కులన్
బూనియె నుండుఁగాని నిజ ♦ బుద్ధి బయల్పడఁ జెప్ప దేరికిన్
జానుగఁ దల్లిదండ్రులను ♦ చంద్రనిభానన జూడఁబోదు దా
మేన ధరింప బుద్ధిడ ద ♦ మేయ విభూషణ తార హారముల్.

సీ॥ ఇత్తెఱంగున నాయింతి ♦ చిత్తవృత్తి
మాధవాయత్తమయ్యెను ♦ మగువ కంత
భక్తి పెంపొంద నోరుల సం ♦ భాషణములు
వినకఁ జూడక యుండఁగా ♦ విసిగి చెలులు. 48

చ॥ పడతిరొ! యేలకో యిటుల ♦ భావమునన్ వ్యథఁజెంది ఖిన్నవై
తడఁబడియుండుటల్ తగదు తామరసాక్షుఁడునిన్నుఁగూర్చి తా
వడినిట వచ్చుఁదథ్యమిది ♦ పౌరులు సంతసమొంద, దుష్టులౌ
పుడమిపతుల్ పరాభవముఁ ♦ బొందుచునిండ్లనుదూరి దాగఁగన్

క॥ ఆహారముడిగి నీవిట
నాహా! యిటులుండఁ దగునె ♦ యంబుజ నేత్రీ!
సాహసుఁడు చక్రి నిను సం
దేహము లేకుండఁ గొనును ♦ దీనత విడుమా! 50

చ॥ చలమిది యేలకో తెలియఁ ♦ జాలము మున్నిల రాజపుత్రులన్
వలచిన వారు లేరె! నిను ♦ వంటి నృపాలక పుత్రి నెచ్చటన్
వెలయఁగ చూడలేదు మది ♦ వీడని మోహవికార చేష్టలన్
గులుకుమిటారి లక్షణముఁ ♦ గోమలి! లోకులు విన్నవవ్వరే!

క॥ చీటికి మాటికి మమ్ములఁ
బాటింపక తూలనాడి ♦ పరికించెదవో

బోటిరో! జనని జనకుల
మాటేనియుఁ దలఁపవైతి ♦ మర్యాదె చెలీ! 52

సీ॥ చలువ పన్నీటిలో ♦ స్నానంబుఁ జేయవు
గంధంబుఁ బూయవు ♦ గడుసు దనమె!
భూషణంబుల మేన ♦ భూషింప నొల్లవు
తిలకంబు దిద్దని ♦ యలుక తగునె
ముద్దుమోమునుఁ జూడ ♦ ముకురంబుఁ గనఁబోవు
పుష్పహారము లేల ♦ ముట్టవమ్మ!
పాటించి పెన్నెరుల్ ♦ పడతి! దువ్వఁగ బోవు
భోజనం బొల్లని ♦ యోజ తగునె!

గీ॥ రమణ రుక్మిణి భయమేల ♦ రాగలండు
నందసూనుండు, మరి రేపె ♦ నమ్ము మమ్మ!
సంశయమువీడి నీప్రాణ ♦ సములమైన
మమ్ము నిటఁజూచి భాషించు ♦ మంజువాణి! 53

చ॥ పలుకులు వేయినేల మురి♦పంబునఁ జంద్రశిలాంతికంబునన్
గులుకుచు రత్నతల్పమున♦గోపవిభుండును నీవుఁగూడి పూ
విలుతుని క్రీడలందగిలి ♦ వింతగుచూపులఁ జొక్కు వేళలన్
దలఁపున కెక్కువారము బె!♦తామరసానన! నీకునయ్యెడన్.

గీ॥ అనుగు చెలులంద రీరీతి ♦ ననుచునుంట
రమణి రుక్మిణి లజ్జాభ ♦ రంబు తోడ
వినయ వినమిత ముఖయయ్యె ♦ మనమునందు
నూఱటం జెందె నొకకొంత ♦ నువిద యప్పుడు. 55

వ॥ అంత రుక్మిణీమణి నెచ్చెలులంగూడుకొని సరస సంభాష ణంబుల గొంతప్రొద్దుఁ బుచ్చుతరి లోకలోచనుండా రాజ కన్యావలోకనంబునఁ బడుతరి. 56

గీ॥ భైష్మి కుచసీమ రత్నాల ♦ ఫలకమువ్వె
రక్తిమాకార మొందిన ♦ రహిని తపను
దీప్తి దిశలెల్లఁ బాండుర ♦ దీక్ష వీడి
అరుణముం జెందెఁ బద్మాప్తుఁ ♦ డపర దిశను 57

చ॥ కనులకుఁ బండువై వెలుఁగు ♦ కల్వలతేనికి లోకపాలనా
ఘనతవహింపఁజేయఁగను కౌతుక మొందుచువార్ధితో యముక్
పనివడి దెచ్చునాయపర ♦ భామిని చేఁగల హేమపాత్రనా
దినమణిదోచి యస్తగిరి ♦ దిగ్వనరాశి మునింగె నంతటన్. 58

ఉ॥ జారులుచోరు లెంతయును♦సంతస మొందఁగజక్రవాకముల్
బారులుఁ దీసిపాఱ గుహ ♦ పట్టుల వీడిదివాంధమూక సం

చారముఁజేయ నల్లనగు ♦ సందుక నింపిన కాటుకోయనన్
ధారుణినిండె నంతటను ♦ దట్టపుఁ జీకటి బెట్టిదంబుగన్ 59

ఉ॥ నాలుగుదిక్కులన్ దమి ఘ♦నంబుగనిండుచుఁబర్వ యీజగ
ద్గోళము నంతయున్ వెసన♦గోచరమై గనుపించుచుండఁగాఁ
నీలపటంబుపై నెగడి ♦ నెమ్మివిరాజిలు ముత్తియంబులన్
బోలివెలింగె తారలున♦భోవలయంబునఁ దళ్కుదళ్కనన్.

సీ॥ బ్రాహ్మి నంతసమొంది ♦ పద్మాక్షునింగూర్చి
పంపిన రత్నాల ♦ ఫలకమనఁగ
నందునిసతి మహా ♦ నందంబుతోఁ గృష్ణ
మూర్తికై యిడురత్న ♦ ముకుట మనఁగఁ
బాలోమి రుక్మిణీ ♦ భామలలామకుఁ
బంపిన చెంగల్వ ♦ బంతియనఁగ
మారుండు రుక్మిణీ ♦ మాధవు పై వేయఁ
బూనిన కెందమ్మి ♦ పూవనంగఁ

గీ॥ గాలరూపుండు ప్రాక్సతీ ♦ కాంతకొరకుఁ
బంపినటువంటి పగడాల ♦ భరణి యనఁగ
జెలువు మీఱిన యోంగీద్రి ♦ చిత్రమట్ల
చంద్రబింబంబుఁ బొడసూపె ♦ చల్లగాను 61

గీ॥ అంతఁ గమలారి తనరక్త ♦ కాంతి విడిచి
సరవి గ్రోలనున హంసంబు ♦ కరణి దివిని
యల్ల నల్లన మెల్లగ ♦ తెల్లనయ్యె
ధరణి జనముల కామోద ♦ కరముగాఁగ. 62

వ॥ అంత శ్రీకృష్ణవిరహవేదనాతప్త మానసయై కడుంగడు గృశించిన రుక్మిణీమణికా శీతలచంద్రకిరణంబులత్యంతంబు దాపంబురెట్టింప భరింపజాలక యుండుటఁగని పెట్టి నెచ్చెలులా రాజపుత్రికనుఁ దోడ్కొనిపోయి చిగురుటాకుల తల్పంబునఁజేర్చి శిశిరకృత్యంబులు సేయందత్సమయంబున.

సీ॥ కుచయుగంబులఁగల ♦ కుట్మలహారముల్
పొడి పొడియై భూమిఁ ♦ బడఁగఁజొచ్చె
కర్ణమూలంబుల ♦ గలువలుఁ గన్నీటి
కాల్వలచే వాడు ♦ గతినిఁ బట్టె
నురమున గంధంబు ♦ నుడుకుఁ బట్టియుఁబోఁగి
నటులఁ దోఁచెను మంట ♦ లగుచు జెలికి
కచభరంబునఁ జుట్ట ♦ గాబడ్డ విరులును
గంధహీనములయి ♦ కాంతిఁ దప్పె

గీ॥ జిగిని దనరారు గ్రొమ్మావి ♦ చిగురుఁ బఱుపు
పెట్టి నట్టుల వేడిమి ♦ నట్టకట్టె

నగ్ని కార్యంబు నిడుకేతి ♦ నబల కపుడు
చెలుగు విరహాగ్నికై సేయు ♦ శీతకృతులు. 64

గీ॥ తరుణి విరహాగ్నిచేఁబడు ♦ తాపమునకుఁ
బదతలంబున బూసిన ♦ ప్రసవ రజము
తప్తమై రాలి వేడిమిఁ ♦ దగులు కతన
పొక్కులెక్కెను చేతులఁ ♦ బొలతులకును. 65

క॥ ఎంతెంత శిశిరకృతులకు
నంతంతయు వేదనాగ్ని ♦ నధికము గాఁగన్
గాంతామణి రుక్మిణి నిజ
కాంతావళిఁ జూచిమిగుల గన్నీరొలుకన్. 66

వ॥ దుఃఖించుచు ఖిన్నులఁబొడమిన చంద్రసతీక్షణంబున
వీక్షించుచు. 67

సీ॥ పాలసంద్రపు ముద్దు ♦ పట్టి వగుటయె గాక
సిరితోడుఁ బుట్టువై ♦ చెలఁగు వాఁడ
మురదాన వారికి ♦ ముద్దుమరందివై
శిపుజటాటవి వెల్గు ♦ శీత కిరణ
కువలయప్రియుఁడవై ♦ కోరి లోకాళికి
సంతసంబునుఁ గూర్చు ♦ చలువ తేప

కుసుమబాణునకును ♦ గోమరారు మామవై
జతిగలోకాప్తుని ♦ సఖుఁడవయ్యె

గీ॥ నిట్టి కఠినంబుఁ బూని బల్ ♦ రట్టుఁజేసి
తేపతేపకు నల్లుని ♦ ప్రాపుఁ జేరి
యబలలగు మమ్ము వ్యథఁ గూర్ప ♦ నగునె నీకు
శీతలాకార రోహిణీ ♦ చిత్తచోర! 68

చ॥ గురువరుభార్యనుంగవిసి♦కూడినద్రోహివటంచెఱింగియున్
ధరణిని లింగధారివగు ♦ తత్త్వమునుం దలపోసికాదె శ్రీ
హరుఁడును నెత్తిఁబెట్టుకొనె♦హానిదలంపక చంద్ర! యెట్టిదు
శ్చరితులనైనఁ బ్రోచుఁగదశంకరుఁడున్ దనుఁగొల్చువారలన్

గీ॥ శ్రీకిఁ దోఁబుట్టువీవని ♦ చెలఁగి జనులు
నిన్నుశ్లాఘింతు రేకాని ♦ నీదు నైచ్య
మరయఁగాలేరు విషమున ♦ నట్టెపుట్టి
తుచుము నొందెదవంచని ♦ చంద్ర. నిన్ను. 70

క॥ హరునకుఁ దలమట్టియు శ్రీ
గురుతరుణిం బట్టితీవు ♦ కూళతనమ్మున్
ధరఁగల తమ్ములు వగవఁగఁ
జరియించెడి దుండగీడ! ♦ చలువల ఱేడా! 71

పరివారచతురంగబలసమేతుఁడై విదర్భదేశమునకుం జోవ
సమకట్టుతరి. 98

సీ॥ సరిగమ పదనిస ♦ స్వరసంజ్ఞలనుఁబర్వ
పాణిసీమను వీణ ♦ ప్రబలుచుండ
భాగీరథీ పయః ♦ పరిపూర్ణ మగుహేమ
కలశంబుఁ జేతిలోఁ ♦ గ్రాలుచుండ
సమరనృత్యంబున ♦ సందడిఁగొనఁగేశ
బంధంబుశిరమునఁ ♦ బర్వుచుండఁ
బ్రణవమంత్రాంకుర ♦ పఠనీయ స్ఫటికాక్ష
వలయంబు గంఠమం ♦ దలరుచుండ
గీ॥ ధరణి కరుదెంచి శిశుపాల ♦ ధరణినాథ
పాలితంబగు చేది నా ♦ బరఁగుపురికి
సత్వరముఁజేరి నృపుఁడుండు ♦ సౌధమునకు
నరిగె నారద మౌనీంద్రుఁ ♦ డమిత ప్రీతి. 99

క॥ ఎదురేగి మౌనిఁగోడ్కొని
ముదమొప్పఁగ హేమపీఠ ♦ మున నిల్పుచుఁ దాఁ
గుదురుగఁ బూజించియు వే
మృదుసూక్తుల నిట్టులనియె ♦ మించినభక్తిన్. 100

వ॥ అట్లు పూజించి జ్ఞానదమగు భగవద్గుణానుభవంబుపదే
శించి నన్నుం ధన్యుం జేయుమనిన. 101

చ॥ అనఘుఁడుమానిచంద్రుఁడతి♦హర్షముతోనటజైద్యుఁజూచి
జనవరనీవుమున్నుహరిసన్నిధినిన్ హరిలోకమందునన్ (యో
దనరెడిదివ్యమూర్తివయి తత్త్వరహస్యములన్నియున్ సదా
మనమునఁగాంతువిప్పుడొకమానవమాత్రుఁడవైతిభూవరా

గీ॥ అడుగ నెంచితి, శ్రీహరి ♦ నాత్మఁ దలఁచి
చెప్పువాఁడను వినుమయ్య! ♦ చేదిభూప!
మనుజ జన్మంబు నెత్తిన ♦ మానవులకు
వలయుజ్ఞానంబు జన్మ సా ♦ ఫల్యమునకు. 103

వ॥ ఎట్లంటేని 104

సీ॥ ఫలసంగ రహితమా ♦ పరమ విజ్ఞానంబు
నియమింపు నీమది ♦ నిష్ఠతోడ
ఫలమబ్బినప్పుడు ♦ ఫలమబ్బనప్పుడు
సమబుద్ధిచేఁ గర్మ ♦ సరణిఁ జేయు
మనఘ! యోగంబెట్టి ♦ దనియంటి వేనియు
కర్మ్ము సేయంగఁ ♦ గలుగు ఫలము
సిద్ధిబొందియు మరి ♦ సిద్ధిబొందని వేళ
సమచిత్తమే యోగ ♦ సమ్మతమ్ము

గీ॥ ఈఫలంబెల్ల దేవుని ♦ కేర్పరించి
బుద్ధియోగంబుతోఁ జేయఁ ♦ బూనుకర్మ
మధిక మాఁడున సత్యంబు ♦ నరయఁ గాంచి
కనుము శిశుపాల! పరమ సు ♦ జ్ఞానమతిని. 105

చ॥ అనఘ! మహానుభావులు ని ♦ జాత్మల కర్మజమహాఫలంబు లం
దనుమతిమాని భేదముల ♦ నందక సంతతమోక్షతుల్యమై
దనరెడి నవ్యయంబుననుఁ ♦ దార్కొనఁ బూనుదురట్లుగాన నీ
వనిశము కర్మమూల ఫల ♦ మాశయొనర్పక నుండుభూవరా!

శా॥ సందేహింపక నాదుబుద్ధివిని యీ ♦ సత్సాంఖ్య కర్మంబులా
నందస్ఫూర్తిని యాచరించి మదిలో ♦ నంగాంశువర్జించి యిం
పొందంగాఁదగ యోగివై మెలఁగుమ ♦ యోగ్యాగంబుచే జ్ఞానమున్
జెందంగాఁగలవయ్య! చైద్యనృప! నీ ♦ చిత్తస్థితిన్ జూడుమా!

ఉ॥ దేవునిఁజూడలేక నిజ ♦ దేహ సుఖంబులు మానినంతనే
బోవఁగ నేరదాస, విను ♦ బుద్ధిఁ బవిత్రితఁ జేసి సాధువై
దేవునిఁగూర్చి కర్మమును ♦ ధీరత నర్పణజేయ వాంఛలున్
బోవునుఁగాని వేరువిధిఁ ♦ బోవఁగ నేరవు చైద్య భూవరా.

సీ॥ ధీరోక్తిఁ దనకుఁ దా ♦ దెలివిలోఁ గానకఁ
దనబుద్ధి విషయముల్ ♦ తగిలెనేని

యా కోర్కెతోసంగ ♦ మతనికి భాసిల్లు
సంగముచేఁ గోర్కె ♦ సంభవించుఁ
గోరికవల్లను ♦ క్రోధంబుఁ జేకూరు
క్రోధంబుచేఁ జాల ♦ కుటిలమైన
యజ్ఞానమంతట ♦ నావరించియునుండు
నజ్ఞానబలమున ♦ నాత్మలోనఁ
గీ॥ దొల్లిదొరకొన్న సుజ్ఞాన ♦ మెల్ల మఱచు
నందువల్లను సద్బుద్ధి ♦ యణఁగిపోవు
బుద్ధి యడఁగినఁ బెనుదుఃఖ ♦ ములనుఁగల్గి
యార్తి సంసారజలధిని ♦ నతఁడు కూలు. 109

చ॥ అటువలెనాచరింపక మ♦హామహిమన్ హరినాశ్రయించి నీ
చటులభవాబ్ధిపోతమగు♦సన్నిహితంబగు నింద్రియంబులన్
బటుతరమైన కోరికల ♦ పట్టునఁ జిక్కక సర్వకాలమున్
నటమటలేకమానసము నందుహరిన్ భజియింపుమెప్పుడున్

ఆ॥ మనసు వశ్యమగుట ♦ మరి ప్రకృతింగల
దుఃఖపుంజమెల్లఁ ♦ దొలఁగి పోవు
శ్రీయుతంబుగవాఁడు ♦ శేముషి నెప్పుడు
పరమునాశ్రయించు ♦ భవ్యమతిని 111

చ॥ అకటశరీరధారులకు ♦ నాత్మప్రకాశముఁగాదు, యామినిన్
సకలమెఱుంగలేకఁ గడు ♦ శంకలఁ జీకటిఁదోఁచుపోలికన్
బ్రకటితమొప్పనాత్మఁగనుప్రాజ్ఞునికాత్మప్రకాశమట్లు, దివిన్
వికలమొకింతలేకఁ దగ♦విశ్వముఁ గానఁగ వచ్చుపోలికన్.

క॥ భువి సంసార సుఖంబులఁ
జవిఁగొని వర్తించుజనుల ♦ జాగ్రతలెల్లన్
రవిలేని దివముతెరఁగున
నవివారల కెటులఁదోఁచు ♦ నయ్య! నరేంద్రా! 113

వ॥ కావున నీవు రజస్తమో గుణంబులవిడనాడి సాత్వికంబున జగదంతర్యామియైన శ్రీమన్నారాయణ పాదారవిందభజనానందంబున నిరతిశయానంద రూపుండవై బ్రహ్మానందంబునుంబొందుమని చెప్పి యానరేంద్రునింగాంచి; నృపాలా! నీవుతొల్లి వైకుంఠంబున సర్వమంగళాకరమైన తద్ద్వారంబున వెలెంగెడి ద్వారపాలకుఁడగుజయుండవు, బ్రహ్మమానసపుత్రుల నవమానించుటచేత నమ్మహాత్ముల శాపంబున నిరుజన్మంబుల నిశాచర వంశంబునంబుట్టి హరిచేమడసితివి. ఇది యేకడసారిజన్మంబు. ఈజన్మంబున భగవంతుండగు వాసుదేవునిచేఁ బరాజితుండవై కర్మభూయిష్ఠంబగు నీశరీరంబు విడనాడి మహాయోగీంద్రులకైనను

నందరానియపవర్గంబు నధిష్ఠింపఁగలవనిన నారాజన్యుఁడు
ముకుళిత కర కమలాంజలుఁడై. 114

చ॥ ఎఱుఁగుదువాసుదేవుఁడుర ♦ మేశుఁడుచక్రధరుండునాఁట, నే
నెఱుఁగుదు రుక్మిణీమణి య ♦ హీశునిపుత్రిక లక్ష్మిగాఁగ, నే
నెఱుఁగుదు నాకు నాయదుకు ♦ లేశ్వరుజేతి వధ క్రియంబు, ని
శ్చైఱిఁగియుభైష్మిఁబెండ్లిఁగొ ననేగెదఁగృష్ణుఁడుగిన్న వొందఁగ॥

వ॥ అని నిజమనోగతంబైన రహస్యంబు లన్నియు నమ్మునీంద్రు
నికి విన్నవించి రుక్మిణీ కరగ్రహణాభిమతుండై చెలంగెడి
తెఱంగున లోకంబున కెఱుంగం జేయునమకట్టి, భేరీమృదంగ
కాహళధ్వనులుఁ బోరుగొల్ప వందిమాగధులు కైవారంబు
సేయ చతురంగబలసమేతుండై కుండిన నగరంబునకుం
జనియెనని. 116

సీ॥ ఎఱుఁగఁజేసెను సూతవరా ♦ నీందుఁడలరి
శౌనకాదుల కారీతి ♦ తన్మావరేణ్యుఁ
డైన భరతకులాధీశు ♦ కటుల శుకుఁడుఁ
దెలుప నవ్వలికథ రాజు ♦ తెలుపఁగోరె. 117

చ॥ హరనుతదివ్యలీల విత ♦ తాంబుజమిత్రకులీన! ధీర! సుం
దర దరహాస! మేరుగిరి♦ధైర్య! విశారద! దేవదేవ! భూ

తరుణిసు తాసమేత! పర ♦ తత్త్వవిచారణ: మానిసన్నుతా
భరణ! వినీలగాత్రి! సుర♦వందిత! రాఘవ! రామభూవరా!

మాలినీవృత్తము

పరమకరుణశీలా ♦ భక్తసందోహపాలా!
సురమునిపరిపాలా ♦ సూరిసంస్తుత్యలోలా!
తరణికులవిశాలా ♦ ధారుణీజాతలోలా?
భరితగుణసముద్రా ♦ పాహిమాం రామచంద్రా! 119

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ
ద్వితీయాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

తృతీయాశ్వాసము.

సీతామహిళాహృది
కాసారవిహారహంస ♦ కౌస్తుభభరణా!
వాసవ శివ సురహిత
దాసార్చిత పారిజాత ♦ దశరథరామా! 1

వ॥ అట్లు సూతుండు శౌనకాది మహామునులకుఁ జెప్పినట్లు శుకుండు పాండవాన్వయ కులాభరణుండగు పరీక్షిన్నరేంద్రునితోఁ జెప్పెడి కథావిధానం బెట్టులన. 2

చ॥ పలు తెఱఁగుల్ ప్రయాసబడి ♦ భైష్మిని యా శిశుపాల భూపు కే
కలఁతయు లేకఁ గూర్పఁదగు ♦ కాంక్షమదిన్ గలవారలయ్యుని
స్తులచతురంగ సైన్యమునుఁ దోడ్కొని పౌండ్రకదంతవక్త్రులున్
జలమున సాళ్వుఁడున్ జరని ♦ శాచరపుత్రుఁడు వచ్చిరెంతయున్.

వ॥ శిశుపాలుఁడు చతురంగబలసమేతుండై కుండిన నగరంబునకుఁ జనుదెంచిన వార్త నెఱింగి రుక్మిణీమణి తనమనంబున నిట్లు వితర్కింపఁదొడంగె. 4

ఉ॥ అక్కట సోదరుం డిటుల ♦ నాఱడిఁ బెట్టఁదొడంగెఁ దండ్రియున్
మక్కువఁ జూపి యాకుటిల ♦ మార్గము నే ననుఁ జైద్యుచేతికిం

దక్కఁగఁజేయ నెంచెను, ♦ దైవముఁగూడ నువారితోడ నై
చిక్కువడంగఁజేయు విధి ♦ చేత లెఱుంగ తరంబె! యేరికిన్.

వ॥ అనియిట్లు పరిపరి విధంబుల నాలోచనమాన మానసయై ముఖంబున విన్నదనంబుఁదోప మందగమనంబున నాసుంరాంగి యొంటరిగా నిజాంతికంబునుంబాసి కేళీవనంబునుంజేరి. 6

గీ॥ కూరిమినివీడి తుమ్మెద ♦ కొదమ కదుపు
రాయిడిని పీడిరేకులు ♦ రాలి నట్టి
ప్రిసవదళములు పఱునని ♦ పఱుపుగాఁగ
వెలఁది రుక్మిణి యచ్చోట ♦ విశ్రమించి. 7

ఉ॥ అక్కమలాక్షి యప్డు దను ♦ జారిపదంబులు చిత్తమందునన్
దక్కఁగఁజేసి నిశ్చలపు ♦ తత్త్వనిరూఢినిఁ జొక్కియుండఁగా
నక్కజమయ్యె దేవతల ♦ కందఁగరాని మహావిభూతిచేఁ
జొక్కడి రుక్మిణీసుదతి ♦ మూడ్కులచంచలమై వెలుంగఁగన్

మ॥ లలితాంభోరుహనేత్రుగోపరమణీ ♦ లావణ్యపాత్రున్ సము
జ్జ్వలమై వెల్గెడి నీలగాత్రుఁ గబరాం ♦ చత్పింఛలీలు న్వని
శ్చలవేదాంతరహస్యతత్త్వనిలయున్ ♦ జర్చించిపూజించిహృ
న్నిలయంబందున నిల్పగాఁదొడఁగె నా ♦ నీరేజపత్రేక్షణన్

వ॥ అనంతరమా రాచకన్నియ శ్రీకృష్ణస్తోత్రంబుఁ జేయు
లెటుంగ్లిదన. 10

శా॥ బృందారణ్య తరుప్రదేశముల గో♦విందుండు సానందుఁడై
యందంబొప్పఁగ గోపికామణుల కా♦హ్లాదంబు సంధించి యా
నందబ్రహ్మము నందఁజేసి మురళీ♦నాదాను కూలంబునన్
విందుల్ గూర్చినమాధవాంఘ్రియుగముల్♦వీక్షింపఁగానేర్తునే·

మ॥ భగవంతున్ వసుదేవసూనుని హరిన్♦బద్మాక్షులోకేశ్వరున్
సుగుణభ్రాజితు భక్తరక్షకుఁ బరం♦జ్యోతిన్ బ్రభున్ మాధవున్
జగదానంద పదార్థమూల నిలయున్ ♦ సద్భక్తిమై మ్రొక్కి నే
ఖగరాడ్వాహుని నిత్యముం ఘనుతుల్ ♦ గావింతు శశ్వద్గతిన్.

శా॥ భూనాథుండును రుక్మి చైద్యుఁ బిలువం బోనంపె నవ్వాఁడు నన్
సేనల్ దోడ్కొని వచ్చెఁ బెండిలికి, నా♦చిత్తంబునన్ భీతిచే
నానావస్థలఁ బొందుచున్నయది, మ♦న్నాథుండు కృష్ణుండు సై
న్యానీకంబులఁ గూడి వచ్చినఁగదా ♦ నా కోర్కె లీడేరెడిన్

రగడ॥
దేవకీనందన— దేవాశ్రితపద । పావననుతగుణ — భక్తజనావన*
నిరుపమకరుణా—న్వితగుణభూషణ । ధరచక్రాంకిత — దానవ
మర్దన*గోవిందాచ్యుత — గోపరిపాలన । భావాతీతశు—భంకర
వర్తన*నారదసనకస—నందనవందిత । సారససంభవ — సన్నుత

చరితా*నిగమములెన్నఁడు – నిపుఁగనఁజాలవు । పగతులునిను
గన–భస్మమయ్యెదరు*కలుషరహితనీ । ఘనమహిమంబును ।
తెలియఁగఁజాలరు । దేవతాళిమది*నద్భుతంబునీ । యఖిలజగం
బులు।నుద్భవవృద్ధిల । యోపాయంబులు*నరయఁగనీచే । నగు
నిశ్చయముగ । చిరకాలమును । స్థిరుఁడవుజూడఁగ*నంతటికినినీ
వంతర్యామివి । శాంతిరూపుఁడవు । శాస్త్రనుతుండవు*నీవేయ
నిగద । నినుఁబూజింతురు । దేవదేవ! మది । దేవతలెప్పుడుఁ*
బ్రాణులకెల్లను । ప్రాణసముండవు । రాణఁజెందినుర । రాజ
రాజువట*అజరుద్రాదుల । కన్ని వేళలను।భజనీయంబగు । పర
మమూర్తివట*సత్యసంధుఁడవు । సర్వోత్తముఁడవు । నిత్యుఁడ
వజుఁడవు । నిరుపద్రవుఁడవు* వేదమయుండవు । విశ్వాతీతుఁడ।
వాదియునంత్యము । లమరఁగగానని*యక్షరరూపుఁడ।వభవని
రంజన । పక్షీంద్రధ్వజ । భవభయభంజన * మాధవకృష్ణా ।
మధుసూదనహరి । సాధుజనార్చిత । సన్నుతిఁజేతును*కన్నతం
డ్రియును । ఖలుఁడుసోదరుఁడు । పన్నగశయనుశిశు । పాలమూ
ర్ఖునికి*నీయఁదలంచిరి । నీతిఁదప్పినన్నుఁ । గాయజరూపా । కాల
హరణముఁ*జేయ నెంచకుము । శ్రీహరిప్రొముక్కెదఁ । బాయని
ప్రేమను । బాలించుమునను*సన్నుతిఁజేసెదఁ । జయ్యనరావే।
ఖిన్నురాలహరి! కేశవ! దయతో*మన్నించుమునను । మరిమరి

వేడెద । కన్నులుగానని । గర్వోన్మత్తుల*ననిఁదునుమాడియు ।
హరి! ననుఁజేకొన । మనమునఁజింతులు । మంజులభాషా!*
త్రాహిత్రాహియని । తల్లడిల్లినిను । పాహిపాహియని । ప్రణు
తిఁజేసెదను * దిక్కులేమినీ । దిక్కనజేరితి । మ్రొక్కెదనీపద ।
ములకును దేవా! * పక్షివాహనా । పరమదయాళూ । రక్షరక్ష
జగ । ద్రక్షక వేడెద*వలసితినీసే । వలనుజేయఁగను । తెలియ
లేవయీ । దీనురాలిమొర*హరిసర్వోత్తము ।డంచునిన్నుమది
పరిపరివిధముల । ప్రార్థనఁజేసెద. 14

చ॥ నిరతము తానకీయ పద ♦ నీరజయుగ్మపు సేవనంబు సు
స్థిరతర నామకీర్తనము ♦ జేసెడి భక్తులకిందిరాయంబులీ
శ్వర! భవదర్పితంబులయి♦సాత్విక నిశ్చల మోక్షమార్గమం
దురువడిఁజేరికృష్ణ!మహి♦మోన్నతిఁజెందునుగాదె మేదినిన్

వ॥ అని యనేకప్రకారంబుల వాసుదేవస్తవంబునుంజేయుచు
నారాచమిన్న యోగనిద్రిందగిలిన మహాయోగినివోలెఁ
గనుంగవమూయుసమయంబున. 16

సీ॥ విరులపానుపుఁజేరి ♦ హరినిజింతులుచుండ
వరదుఁడై కృష్ణుండు ♦ వచ్చినట్లు
వచ్చిన నాథుని ♦ వదన పద్మముఁజూచి
ప్రాణేశు పదములఁ ♦ బడిన యట్లు

పదములకెఱఁగిన ♦ పడఁతిమెల్లన నెత్తి
గుచ్చికౌఁగిటఁ జేర్చు ♦ కొన్నయట్లు
గ్రుచ్చికౌఁగిటఁ జేర్చి ♦ కోరిరుక్మిణిమోము
ముద్దాడిచికురముల్ ♦ దిద్దినట్లు
గీ॥ దిద్దినాథుండు గడుఁబ్రేమఁ ♦ దిగిచి తేరుఁ
దన్నుఁ జేర్చుక పురి కేగు ♦ చున్నయట్లు
నిదురయందున రుక్మిణీ ♦ నీరజాక్షి
మేలుకలఁగాంచి యంతట ♦ మేలుకొనియె. 17

క॥ ఇది శుభమగు కల యని వడి
మదిలోఁ దలపోయుఁ బ్రియుఁడు ♦ మాధవుఁడకటా
యదియేల రాఁడొకోయను
సదమలుఁడో విప్రవరుని ♦ జాడఁదలంచున్ 18

చ॥ అతిమరితక్రియాభిరతుఁ ♦ డైన మదీయసహోదరుండు న
న్మతిచెడి చేదిపాలునకు ♦ మానినిగా నొసఁగూర్పనెంచి యా
క్షితిపతిఁ బిల్వనంపె నికఁ ♦ జేయువిధంబది యెట్టులొనో మ
ద్గతిపతియైన కృష్ణపద ♦ కంజయుగంబునుఁ జూడనబ్బునో!
ఉ॥ ఎన్నఁడుచూడఁగాంతుదర లేక్షణుమాధవుముద్దుమోము; న
న్నెన్నఁడు పెండ్లియాడు, మన ♦ మింపుఁదలిర్పఁగ సంతసిల్లి నా

వెన్నుని మస్తకంబున న ♦ పీనములౌ తెలిముత్తియంపుఁ బ్రా
లెన్నఁడునింతుభక్తి హృద♦యేశ్వర!యంచని ముచ్చటింతునో!

వ॥ అనియనేక ప్రకారంబులఁ దలంచుచు నమ్మించుఁబోఁడి
యించుకఁదలవంచి తలవనితలంపుగా కృష్ణసందర్శనాతు
రత మనంబున నగ్గలంబుఁజేయ. 21

సీ॥ నిట్టూర్పు లెంతయో ♦ నిబిడమై జనియింప
హామాధవా! కృష్ణ! ♦ యంచుఁబొరలు
మోహాగ్నిచేఁ గ్రాగి ♦ ముదిత విక్కిలినొచ్చి
హాపద్మదళనేత్ర! ♦ యంచుఁబొక్క
దనువల్లి కెంతయుఁ ♦ దాప మగ్గలమైన
వడవడఁ గృశియించి ♦ వనటఁ గుందు
ఘర్మాంబువులతోడఁ ♦ గాయంబు నిండిన
నళినాక్షుపైఁ గీర్త ♦ నములఁబాడు
గీ॥ హరినిఁ బతిఁజేయఁ బార్వతి ♦ నాత్మనెంచు
బద్మనాభుండు తనపాలి ♦ భాగ్యమనుచు
సంతసించును నంతలోఁ ♦ జైద్య నృపుఁడు
దలఁపునిల్పిన భీతిచేఁ ♦ దత్తరిల్లు. 22

సీ॥ భృంగంబు లన్నియు ♦ సింగమ్ములై దోచె
గాలిబాలకు నుగ్ర ♦ కీలయయ్యెఁ

బికములన్నియుఁ గూడి ♦ యేకమై కనుపించెఁ
జూతపల్లవములు ♦ భీతిఁ గొలిపెఁ
బన్నీరు గాల్వలు ♦ మున్నీరు గాఁదోచెఁ
గలువలు చెలియకుఁ ♦ జిలువలయ్యె
శారికంబుల పిండు ♦ మారిగాఁ గనుపించెఁ
దామర తూడులు ♦ త్రాచులయ్యె

గీ॥ నేమి సెప్పఁగవచ్చు రా ♦ కేందు ముఖికిఁ
దనోనఁగూర్చు నవియన్ని ♦ భీతిఁగదుపఁ
దాళఁగాలేక హృదయంబుఁ ♦ దల్లడిల్లె
భాసురాంగికి శ్రీకృష్ణు ♦ ప్రణయమందు. 23

వ॥ అంతనంతఃపురంబున రాకన్నియ లేనికారణంబున నెచ్చె
లులు తత్తరపడి.

ఉ॥ బాలికయింటలేదు మరు ♦ బాణపుఁ దాకునకోర్వలేక యా
జ్వాలల మేనుఁగంది వన ♦ వాటికి నేగెనో యెందుబోయెనో
వైళము జూడనేగెదము ♦ వావిరి వచ్చెద రమ్మయంచు న
బ్బాలిక నెచ్చెలుల్ చనిరి ♦ వారిజనేత్రి విహారసీమకుఁ.

వ॥ అట్లుజని వనంబున రుక్మిణీమణి నన్వేషింపదొడంగి. 26

సీ॥ ఈత్రోవనే యేగె ♦ నిందీవరేక్షణ
చరణాంచలంబుల ♦ జాడఁ గనుఁడి

లేమావి ఛాయల ♦ లేమ విశ్రమమొంది
తేజిగుల్లునఁ జిక్కె. ♦ లీలఁ దోఁచె
రాజిల్లు జాబిల్లి. ♦ రాతిన్నెపైఁ గొమ్మ
కూరుచుండఁగఁ దోఁచెఁ ♦ గోరికలర
నీమహీజముచెంత ♦ నించుక తడవుఁదా
సేదదేరఁగఁదోఁచెఁ ♦ జెలియ! కనుము

గీ॥ ఈనిగారపు సూనము ♦ లింతిచేత
పద్మదళనేత్రిఁ కర్పింపఁ ♦ బడిన యటుల
గానఁగావచ్చె నొకప్రోలఁ ♦ గాంచనములు
పొగడ మల్లెలు విరజాజి ♦ ప్రోగు వడుట. 27

సీ॥ అక్కజంబుగ పాన్పు ♦ నెక్కఁ జేరని బాల
యీకప్పురపుఁదిప్ప ♦ నెటుల నెక్కె
విరిదీగె సోఁకిన ♦ వెరపు నొందెడి కన్య
మీరి యీ పొదరిండ్ల ♦ దూరెనెటుల
వీణవాయింపంగ ♦ వినలేని సుకుమారి
శుక పిక రవములే ♦ చొప్పువినెనొ
వింజామరము వీవ ♦ విసుగునొందెడి లేమ
యేరీతి సుడిగాడ్పు ♦ కెదురనిలచె

గీ॥ పిల్ల లాటలఁ ద్రవ్విన ♦ పిల్ల కాల్వ
దాట వెరగొందు చుండెడి ♦ తలిరుబోణి
మేటిగొజ్జంగి పూనీటి ♦ యేటికాల్వ
దాటనోపెను చిత్రంబు ♦ బోటులార! 28

వ॥ ఇట్లు వెదకుచు రుక్మిణీదేవినిడాయంజన నత్తలోదరి. 29

గీ॥ హరహరీయంచు గృష్ణుని ♦ నాత్మఁ దలఁచు
భ్రమరములు జేయుధ్వనులకు ♦ భయము నొందు
చిలుక పలుకల కొకయింత ♦ యులికి పడును
మదనవేదన కతమున ♦ మగువ యపుడు 30

వ॥ అంత నెచ్చెలులు వైదర్భినింగాంచి. 31

ఉ॥ కొమ్మరొ! మోహముం దగిలి ♦ గుందుచు నిల్లెడఁ బాసి యిమ్మె
మమ్మటుఁజేసి యొంటరిగ ♦ మానిని వచ్చుట పాడిగాదు నె [యిక
త్తమ్ములగేరు నీమృదుప ♦ దంబులుఁ గుందెఁగదమ్మ! దిట్టవా
దమ్మ! తలంపరాని పను ♦ లక్కట చేయఁగవచ్చునే చెలీ! 32

ఉ॥ చెంతకుఁజేరి యూడిగపు ♦ చేడెలు రుక్మిణిఁగాంచి ప్రేమతో
నెంతయుమక్కువన్ బెనచి ♦ యిడ్డమయూరమరాళ శారికా
సంతతిఁగాంచి భీతిలుచు ♦ సారెకు వాటినదచ్చెదేల శ్రీ
కాంతుని మోహముల్ దగిలి ♦ కామిని! నిర్దయఁజూపనొప్పునే!

చ॥ మదనసమానమూర్తి యగుమాధవుపాదసరోజయుగ్మముల్

మదిఁదలపోసి యిట్లుపలు ♦ మారు స్మరించి కృశింపనేల స
మ్ముదమునసీమనోహరుఁడు పూజ్యుఁడుతప్పకవచ్చునింతలో
మదకలహంసయాన!వినుమా ♦ యనుమాన మదేలరుక్మిణీ!

చ॥ చెదిరినముంగురుల్ మిగుల ♦ జెమ్మట చేతనునిండుచెక్కులున్
వదలినవేణిబంధమును ♦ వాసిదొఱంగెడి మేనుదీవయున్
బదములదొట్రువాటుఁగల ♦ భామినిరుక్మిణిఁగాంచి నెచ్చెలుల్
పదిలమునొందఁజేసిమృదు ♦ వాక్యులధైర్యముఁగొల్పి రెంతయున్

గీ॥ విరహవేదన పీడిన ♦ వేణిఁజుట్టి
చికురముల్ దిద్ది హారముల్ ♦ చిక్కువిప్పి
కామబాణాగ్నిఁగుందిన ♦ మోముఁదుడిచి
తిలకముంబెట్టిరాసతీ ♦ తిలకమునకు 36

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణిని ♦ నంతిపురంబునఁజేర్చి మోహమా
క్రాంతముగాఁగ చిత్తమునఁ ♦ గ్రాగెడియా సరసీరుహాక్షినిన్
మంతనమందుఁజేరి, చెలి! ♦ మానుమసంశయమచ్యుతుండు న
త్యంతముదంబునన్ బురము ♦ నందునబారులుజూడవచ్చెడిన్

వ॥ ఇట్లుభీష్మకరాజపుత్రికి మృదూక్తుల శ్రీకృష్ణాగమన ధై
ర్యంబునిచ్చుచు వాసుదేవుం డెప్పుడువచ్చునోయని తదేక
దీక్షగానంతిపురాంగనలుండిరచ్చట రుక్మిణీదేవివలన నను
పంబడిన భూసురోత్తముం డతిత్వరితంబుగాఁజని. 38

మ॥ చనివిప్రోత్తముఁడంతఁగొంతవఱకున్ సాంద్రద్రుమాకీర్ణకా
ననముల్ గొన్నిటిఁదాటి గోపవనితా ♦ నందంబుదనన్ వెల్గు హా
ర్మ్యనికాయంబులఁగల్గు ద్వారవతిన్ ♦ రంజిల్లుచుంజొచ్చి శ్రీ
వనజాక్షుండు వసించునంతిపుర స ♦ ద్ద్వారంబునుం జేరియున్.

వ॥ తన రాక రాజభటులచే నెఱింగింప. 40

చ॥ వినిముదమొందికృష్ణుఁడరవిందభవాన్వయుఁదోడితెండటం
చని తగువారలంబనుప ♦ జయ్యన వారలమేయ భక్తితోఁ
జని హరియాజ్ఞ విప్రునకు ♦ సౌమ్యతఁదెల్పుచు మ్రొక్కి ప్రేమ న
వ్వనజదళాయతనేత్రు సుర ♦ వంద్యుని వద్దకు దెచ్చిరంతయున్.

వ॥ ఇట్లువచ్చిన విప్రోత్తముని కెదురుగా శ్రీహరిచని తోడ్కొని వచ్చి పరిరంభణ మాచరించి దైవభక్తి స్ఫురణంబున నమ్మహాత్ముని కుచితాసనంబొసంగి పూజించి; మహాత్మా! భవదీయదర్శనంబున ధన్యుండ నైతినని నగ్నిద్యోతనుండు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునికిఁ బ్రతివందన మాచరించి యిట్లనియె

సీ॥ స్వస్త్యస్తునీకు నో ♦ జలధిపన్నగతల్ప!
శ్రీరస్తు! యదువంశ ♦ శ్రీవిలాస!
దీర్ఘాయురస్తు! పృ ♦ థ్వీశ సన్నుతకళా!
కళ్యాణమస్తువి ♦ క్రమవిశాల!

ఐశ్వర్యమస్తు! దైత్యారి! ♦ మాధవ! హరీ!
విశ్వసన్నుతిరస్తు ♦ వేదవినుత!
సౌభాగ్యమస్తు! స ♦ జ్జన పాలనాధ్యక్ష!
భూరిసుకీర్త్యస్తు ♦ పుణ్య చరిత!

గీ॥ నిగమ లోకవిహార వి ♦ నీలగాత్ర!
లలిత శ్రీవత్స లక్షణ ♦ లక్షితాంగ!
హారవనమాలభాసిత ♦ చారువక్ష!
అవ్యయానంద! పరమేశ! ♦ యాదిపురుష! 43

సీ॥ వందనంబొనరింతు ♦ వంశగానవిలోల
యంజలి యొనరింతు ♦ నాదిమూర్తి
జోహారు గావింతు ♦ సుత్రామ వందిత!
దండంబు లిడుదు నే ♦ దైత్యహరణ!
ప్రణుతి జేసెదనీకు ♦ ఫాలాక్ష నుతలీల
కైమోడ్పు విరచింతు ♦ కంస దమన!
సాష్టాంగము ఘటింతు ♦ సర్వాఘ సంహార
సన్నుతి సేసెద ♦ సారసాక్ష!

గీ॥ దాస్యమొనరింతునీకునో ♦ దానవారి
శరణుజొచ్చెద లోకైక ♦ శరణనీకు

ధన్యుఁడనైతిని భవదీయ ♦ దర్శనమున
నిగమసంచార శ్రీకృష్ణ ♦ నీరజాక్ష! 44

చ॥ సరస మునీంద్రవంద్య! బుధ ♦ సంఘ సుసేవిత లీల, దేవకీ
తరుణితపఃఫలంబ! నిజ ♦ దాసమనోహర! గోపకామినీ
వరద! యశోద బాల! సుర ♦ వందితపుణ్యసుశీల! సుప్రభా
కర! కరుణాలవాల! హరి ♦ కంసవిదారణ! లోకపాలనా!

దండకము.

శ్రీమన్మహాదేవ దేవోత్తమా! సార్వభౌమా! రమా మానినీ మానసాంభోజసారంగ! రంగద్విశిత్పద్మనేత్రా! మహా మాయ! లీలావతారా! యుమానాథవంద్యా! లసద్దివ్యరూపా! జగద్వ్యాపకా! భక్తబృందావనాకంది! గంభీర! ధీరా! దయారూప! గోవింద నారాయణా! సర్వకల్పాంత కాలంబునం దీవు సద్యోగ నిద్రావశత్వంబుచేఁగొంత కాలంబుఁబోనిచ్చి యాపైనినీచిత్త మందీవు నీలోకనిర్మాణముం జేయ సంకల్ప ముఁ బూన నీనాభిమధ్యంబునందొక్క బంగారుపద్మంబు నుత్పన్నమయ్యెఁ గదా, దానిలో శారదాజానియుంబుట్టియాపద్మనాళంబునుంజొచ్చి యందుఁ విలోకించి నీలీలఁ జూ గానఁగాలేక యాపద్మముంజేరి దీనాత్ముఁడై నీదుపాదారవిందంబు లందం బుగాచిత్త మందుఁ దగఁ నిల్పి వేయేండ్లుధ్యానింప నీవుఁ బ్రె

సన్నుండవై సృష్టినిర్మాణముం జేయు శక్తిన్ ప్రసాదించియా
బ్రహ్మరూపంబునన్ లోకసృష్టిన్ బ్రకాశింపఁగాఁ జేయఁగా నంత
విష్ణ్వాఖ్యచేఁ బాలనాధిక్యతం గాంచి యీశానురూపంబునన్
సృష్టినిన్ బాపితీరీతి నీలీల లెంతేని గూఢంబుగా నుండ నేకాకివై
నామ రూపంబులున్ లేక లోకాళి నీకుక్షిలోఁ జేర్చి సానంద
బ్రహ్మంబవై రూపనామంబులుం గల్గి రూపించు నిన్ గానఁగా
లేకఁ జిత్తంబునన్ నెందరెన్నేనిమార్గాలనూహించినన్ దోయ
కుంభాంతరాళంబు నందొక్కసూర్యుండు పెక్కండ్రుగాఁ
దోచుభంగిన్ దలంపంగ బంగారమున్ బెక్కురూపంబులన్
సొమ్ములైదోచు చందంబునన్ నీవు నానాప్రకారంబులన్ దోచి
నన్ గాని సోటుల్ తుదిన్ సింధువున్ జేరురీతిన్ **రమానాథ**
నీకున్న దేభేద మజ్ఞాను లూహింపఁగా లేక నానావిధుల్ సేతు
రో దేవ నీదివ్య లీలావతారంబు లీభూమిపై నెత్తి ధర్మాత్ములన్
బ్రోచి దుష్టస్వభావాత్ములన్ ద్రుంపవే! కృష్ణ! గోవింద! నీ
దివ్యశ్రీపాదపద్మంబులం గంటి నాజన్మసాఫల్యముం జెందె నీలీల
లా దేవదేవుల్ స్మరింపంగ లేరన్న; నే నెంతవాఁడన్ నరుండన్
జడుండన్ కృతార్థుండనైతిన్ నినున్ జూడఁగంటిన్ ననున్ లెస్స
రక్షింపు మో దేవదేవా! హరీ! వాసుదేవా! నమస్తే నమస్తే
నమస్తే నమః. 46

క॥ అంచితముగ హరినిట్లు ను
తించుచుఁగొనియాడు విప్ర ♦ తిలకుఁగని విశే
షించియు ముదమున హరితా
నెంచుచు నీవిధిని నడుగ ♦ నెంచెను భూపా! 47

చ॥ వననిధిదాటఁగల్గి సుర ♦ వర్యులకుᳲ జొరరాని దీవికిᳲ
మనుజకులావతంస! బుధ♦మాన్యుఁడ! యెట్టులవచ్చితయ్య! యే
జనవరుపట్టణంబునను ♦ సాధులుమీరలునుందురయ్య! యా
మనుజవరేణ్యుఁడెంతయును ♦ మాన్యుఁడుఁబూజ్యుఁడు మాకుఁ
[జూడఁగᳲ.

గీ॥ అనిన విప్రుండు గేల్మోడ్చి ♦ యనియె నిటుల
బరమపావనచరిత గో♦పాలకృష్ణ!
వినుము నాయున్కి భీష్మక ♦ జనవరేణ్యు
పాలితంబైన కుండిన ♦ పట్టణంబు. 49

క॥ ఆనరనాథునిపుత్రిక
గానఁగ భవదీయసేవఁ ♦ గాక్షించిమదిᳲ
దీనావన! శుభవార్తను
మానుగఁబంపించె వినుము ♦ మాధవ! ప్రీతిᳲ. 50

క॥ నీకంటె నొండెఉంగదు
నీకంటెం బరులఁజూడ ♦ నేరదుకనులᳲ

నీకళ్యాణ చరితమనయము
లోకస్తుత! చదువు లోల ♦ లోచనభక్తిన్. 51

వ॥ పురుషోత్తమ! రుక్మిణీమణి భవత్పాదారవిందములకు వంద
నములాచరించి నాచేఁబుత్తెంచిన పార్థనంబెద్దియన. 52

క॥ హరికీజన్మంబున నే
కోరగామిని యాదు నేని ♦ కుంభినిలోనన్
మరుజన్మమెత్తి శ్రీహరి
వరియించెదఁగాని పరుల ♦ వరియించెద నే! 53

గీ॥ అంతి పురమున నేనుండ ♦ నచటిబంధు
వర్గముంజంపి తెచ్చుట ♦ పాడిగాద
టంచుఁ బల్కిన మరి యుపా ♦ యంబుఁగలదు
విన్నవించెద వినుము సం ♦ పన్న మతిని. 54

గీ॥ పరిణయమునకు ముందు నన్ ♦ భవునిరాణి
యాలయమ్మకు మావార ♦ లధిప! పూజ
సేయఁబంతురు నీవునా ♦ చెలువ మెఱిఁగి
వేగఁ గొనిపొమ్ము నీవెను ♦ వెంట కృష్ణ! 55

వ॥ అదియుచుంగాక, 56

సీ॥ విమల మానస సరో ♦ విహారణంబులఁగోరు
మదహంస చేరునే ♦ మడుగులకును!
ఘనమేఘముల నీరుఁ ♦ గాంక్షించు చాతకం
బరుగునే తూరమా ♦ వారిఁ గోరి!
నరవింద మకరంద ♦ మాసించు రోలంబ
మిక్షురసంబుపై ♦ నిచ్ఛఁగోనునె!
మాకందఫలముల ♦ మాధుర్యముంజొక్కు
రాచిల్క పెనువేప ♦ రసముఁగోనునె!

గీ॥ పద్మదళనేత్ర! భవదీయ ♦ పాదపద్మ
చింతనమునందుఁ జొక్కెడి ♦ చిత్తమన్యుఁ
జేరనెంచునె నిత్యాసు ♦ స్థిరతనొంది
భక్తమందార! గోవింద! ♦ పరమపురుష! 57

వ॥ అనియిట్లు రుక్మిణీదేవి ప్రార్థనం బెఱింగించి. 58

క॥ ఆసతికి నీవె నీకిల
నాసతియే తగును చూడ ♦ నంబుజనాభా!
వాసిగ మీఁగలకును శుభ
వాసరమునఁ బెండ్లియాను ♦ వాసవవినుతా! 59

మ॥ హారిణంబా కమలాక్షి నేత్రముల సా♦మ్యంబందఁగా లేక దు
ష్కరమై వెల్లువనప్రదేశముల ని♦చ్ఛారీతిగాఁ జొచ్చియుఁ
దిరుగం జాలక యా సుధాకరుని భాం♦దేఁ గాని లేకున్న నా
హారిణం బెక్కడ చంద్రుఁడెక్కడ తదీయాంకుండు వాఁడెట్లగుఁ

క॥ ఆకలికి మధురవాక్కుల
కా! కలియుఁగ లేక చిలుక ♦ గమి గర్వంబుఁ
జీకాకయి ఫలములఁదిని
వ్యాకులతఁ సంచరించె ♦ వనముల నెపుడుఁ. 61

ఉ॥ సారసవైరి యీ యబల♦చారుముఖద్యుతిఁ బోలు తేజముఁ
గోరి తపంబొనర్ప శివుఁ ♦ గోరి శిరంబున నెక్కెఁగాని, కా
మారియు నట్టిసత్కళను ♦ దంచితరీతి నొసంగ కుంట, నీ
తీరు కళంకుఁడై నిశలఁ ♦ దెంపరియై తిరుఁగాడ జొచ్చెడిఁ.

క॥ కుందములందములగునే!
బృందావనలోల! భ్రమర ♦ బృందము ఘనమే!
యిందీవరలోచన పలు
చందమునకు మరియు కురుల ♦ చందంబునకుఁ. 63

ఉ॥ కమ్మనిదావియుం గలిగి ♦ కాంత తనుద్యుతినొంద జాత రూ
పమ్మని శమ్ము తప్తమయి ♦ పచ్చనదై వెలఁజిక్కెఁ దాని సా

మ్యమ్మునకందకన్ మణిస♦హాయమ్ముఁగోరి యనేకరీతులన్
సొమ్ములుగాఁదదంగమును జొచ్చెనుగాఁదులఁగాక మాధవా

సీ॥ భువినుండఁగాసిగ్గుఁ ♦ బొందఁగావలెనంచు
జదలఁబ్రాకెఁ దొడంగె ♦ జంద్రుఁ డకట
పట్టణంబులనున్న ♦ పరువు దక్కదటంచు
సింగముల్ గుహలలోఁ ♦ జేరుకొనియె
దడవున్న నను రిత్తై ♦ తగవుఁ దించెదరంచు
నురుమేఘముల మాటు ♦ కరిగె మెరుపు
చనుచున్న మనసువం ♦ చనమంచు నెంచి రా
యంచలు నీట నీ ♦ దాడఁదొడఁగె

గీ॥ ననగఁ గనుపెట్టె ముఖకాంతి ♦ యబ్జనేత్రి
మధ్యమంబును తనులతా ♦ మహిత దివ్య
కళల నానాతి గమన సం♦ గతులు జూడ
సమము లేవెవ్వి పృథ్విలోఁ ♦ జర్చసేయ. 65

క॥ అనవిని హరిముదమున
వినయంబున విప్రుతోడ ♦ వివరించె నిటుల్
అనఘా! వినుమా భీష్మక
జననాయకుఁ బురికివచ్చి ♦ సతిఁజేకొనెదన్. 66

ఉ॥ మానినిమీఁద నాతలఁపుమగ్నము నొందుటచేత నెమ్మదిన్
బూవను సౌఖ్యచింతనము ♦ భోగము లెవ్వియుఁగోరనొల్ల నే
భూనుతమైన భోజసుత ♦ భూసుర! నేనిటఁదెచ్చి రుక్మినిన్
మానవనాథులై వెలయు ♦ మాగధ చైద్యులఁ గూల్తు నెంత

వ॥ అనియిట్లు జెప్పి వాసుదేవభూసురవరులిరువురు [యున్,

గీ॥ గరుడకేతన రథమునఁ ♦ గట్టఁజేసి
సైన్య సుగ్రీవ మేఘపు ♦ ష్పక వలాహ
కంబులను నశ్వములను వి ♦ ఖ్యాతి వెలుఁగు
నరథమందున నెక్కిరి ♦ హరియు ద్విజుఁడు. 69

చ॥ అరదపు రథ్యముల్ మణిగ ♦ ణాంచిత భూషణ భాసితంబులై
వరలెడి వాసుదేవుని వి ♦ వాహమహోత్సవ దర్శనార్థమై
నరిఁగెడిరీతిఁ దారకుని ♦ హస్తపు సంజ్ఞ లెఱింగి తీవ్రతన్
బఱుఁగిడి జేరెకుండినపుఁ ♦ బౌరులుసంతస మొందిజూడఁగన్.

వ॥ ఇట్లు శ్రీకృష్ణుండేకాకియై విరోధులగు సాళ్వజరాసంధ
పౌండ్రక శిశుపాలురఁగూడియున్న ప్రదేశంబునకుం బోయె
నని తెలసిబలరాముండు చతురంగబల సమేతుండై కుండిన
నగరంబునకువచ్చి వాసుదేవునిం గలిసెనని. 71

క॥ ఘనుఁడగు సూతుఁడు మునులకు
వినిపించినగతిని శుకుఁడు ♦ వివరించి పరీక్షి

జ్జనపతికిఁదెల్పి భూపతి
విని యవ్వలకథను భక్తి ♦ వినఁగోరుటయుః. 72

క॥ ఇనవంశజలధి హిమకర
ఘనవారధిసేతురచన ♦ కల్మషహరణా!
మునిలోకవినుత రాఘవ!
జనకాత్మజ హృదయలోల! ♦ జానకిరామా! 73

మాలిని

శరనిధి గభీరా♦శత్రువన్యాగ్నిరూపా!
గిరివర సమధైర్యా♦ కేవలానందభూపా!
ఖరదనుజ విరామా ♦కామితార్థప్రదీపా!
సురుచిరమృదుభాషా♦క్షోణిజాచిత్తవాసా! 74

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ వంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ
తృతీయాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

చతుర్థాశ్వాసము.

మద్రాజకులాంబుధి
సోమా! రఘురామచంద్ర ♦ సూరివరేణ్యా!
భీమాసుర భంజన రఘు
రామా! భూజాతహృదయ ♦ రాఘవ రామా!

వ॥ అట్లుసూతుండు శౌనకాదిమునీంద్రులకు జెప్పెడితెరంగున వ్యాసపుత్రుండర్జును పౌత్రునితోనిట్లను రుక్మిణీమణి హరిభూసురులజాడందెలియక నిజమనంబున నిట్లువితర్కింపందొడంగె. 2

గీ॥ లగ్నమాసన్నమయ్యెను ♦ రాడు హరియు
బ్రాహ్మణుండును ద్వారకా ♦ పట్టణంబుఁ
జేరెనో లేదొ! కృష్ణుండు ♦ చిత్తమందు
వినియుఁ దప్పఁగఁదలఁచెనో ♦ విధియెఱుంగ. 3

గీ॥ ఇటులఁజింతించుచుండెడి ♦ యింతికడకు
ధరణి సురవర్యుఁడరుదెంచి ♦ సురుచిరాంగిఁ

గాంచినంతోషహృదయ సం ♦ కలితుఁడగుచుఁ
బలికె నిట్లని రుక్మిణీ ♦ భామఁ జూచి 4

మ॥ సనకాదుల్ కనలేనిమాధవుహరిన్ ♦ జక్రిన్ ఘనున్ దుర్లభున్
వనితా! తెచ్చితిమెచ్చెనాతఁడునినున్ ♦ వారిన్ జరాచైద్యులన్
ఘనుఁడై యుద్ధతిఁబోరిరాక్షస లస ♦ త్కళ్యాణయుక్తి న్నినున్
వనజాక్షుండువరించిచేకొనుసుభ ♦ వ్యంబయ్యెనీజన్మమున్ 5

గీ॥ పూస గుచ్చిన కైవడి ♦ పొలఁతి నీదు
చరితమంతయుఁ జెప్పితిఁ ♦ జక్రిధరుఁడు
తరుణి! నినుఁబోలి నీపైనిఁ ♦ దగిలియున్న
చిత్తముంగల్గి యున్నాఁడు ♦ చెలువ వినుము! 6

సీ॥ ఇంద్రనీలపుకాంతు ♦ లెనయు దేహంబునఁ
బీతాంబరద్యుతి ♦ పిక్కటిల్ల
మేఘంబుతోనుండు ♦ మెఱపుఁ దీగెనుఁబోలి
వక్షస్థలిని కౌస్తు ♦ భము వెలుంగఁ
గమలాప్తకోటి సం ♦ కాశమై జెలఁగుచు
ఘనకిరీటపుకాంతి ♦ గ్రిందు కొనఁగ
నఖిల లోకంబుల ♦ కానంద మొనఁగూర్చు
కరుణాకటాక్షంబుఁ ♦ గాౘుచుండ

గీ॥ చారు కేయూర మణిమయ ♦ సారహీర
హారకుండల కాంతుల ♦ నతిశయింప
బర్హి బర్హావతంసుఁడై ♦ పరిబలు కృష్ణు
నరిది పొగడంగ నెవ్వారి ♦ కైనఁదరుణి! 7

మ॥ జగతిజ్జైద్యనృపాలపౌండ్రకజరాసంధాదిమందాత్ములన్.
జగతీశుండగుకృష్ణభూవిభుఁడనిన్ ♦ జక్కాడినిన్ గొంచుఁబో
వఁగనీయన్నయఁదండ్రియున్ వగచుచున్ వైవర్ణ్యముంబొందిమా
ర్మొగముల్ పెట్టరె!ధీరతన్ విడువరే! ♦ మోదంబునుందప్పరే

వ॥ అనవిని రుక్మిణీమణి. 9

ఉ॥ తల్లియుఁదండ్రియున్గుతువు♦ దైవముభ్రాతయుజుట్టమీవెనా
కెల్లవిధంబులన్ ద్విజకు ♦ లేశ్వర! యీవిపదబ్ధిఁదాటి నీ
వల్లనుఁగాదె నేమగుడఁ ♦ బ్రాణములందగనిల్పుకొంటినా
వల్లభుఁజూడఁగంటి నిక♦భవ్యతనీబుణమెట్లు దీర్చెదన్ 10

మ॥ సరసీజోద్భవంశ!నీమహిమనున్ ♦ సంస్తుత్యముంజేయనె
వ్వారిసాధ్యంబుమహాత్మ!గోపవిభునిన్ ♦ వర్ధిష్ణునిన్ మాధవున్
బరమాత్మున్ జనితోడి తెచ్చితివి మ♦త్ప్రాణంబుఁగాపాడి నన్
గరమొప్పన్ బ్రతికించునీకిదె నమ ♦ స్కారంబుఁగావించెదన్.

వ॥ అని యిట్లావిప్రసత్త్యుండు జేసినమహోప కారంబునకురుక్మిణీ
దేవి మనస్ఫూర్తిఁగా పునఃపునర్వందనంబు లాచరించి

వలయుపసదనంబులొసంగి పంపుసమయంబున బలరామ కృష్ణు లరుదెంచిరనువార్త విని భీష్మకుండెదురేగి పూజించి తోడ్కొని వచ్చుతఱిగోవింద సందర్శన కుతూహలంబునఁ బౌరసుందరులు గృహకృత్యంబుల వర్జించి మహాభక్తిని వస్త్రాభరణమాల్యాను లేపనంబు లమ్మహాత్మునికి నర్పింపఁ గైకొనివచ్చి మంగళహారతులు నివాళులిచ్చుచు నిట్లుము చ్చటించిరి. 12

సీ॥ పసిబాలుఁడై యుండి ♦ బండిరాకాసుని
నీడ్చితన్నిన నాతఁ ♦ డితఁడు కాఁడె!
కాళీయఫణిఁ గాలఁ ♦ గజ్జలందెలు మ్రోయ
నృత్యమాడిన యాతఁ ♦ డితఁడు కాఁడె!
వ్రేతలఁ జిత్తముల్ ♦ ప్రీతితో హరియించి
నేనుగానను నాతఁ ♦ డితఁడు కాఁడె!
గో గోప కులఁబ్రోవ ♦ గోవర్ధనము వ్రేల
నెత్తిన మహనీయుఁ ♦ డితఁడు కాఁడె!
గీ॥ బ్రహ్మవిద్యకు నితఁడు పో ♦ పట్టుఁ గొమ్మ
నిఖిల పురుషార్థ హేతువై ♦ నెగడు నితని
మగనిఁ గాఁగోరు రుక్మిణీ ♦ మగువ నోము
ఫలము వర్ణింపఁ దరమౌనె ♦ బ్రహ్మకైన. 13

వ॥ అని తదీయ రూపరేఖా విలాస విభ్రమంబులఁ బ్రసంగించు
చుఁ బురంధ్రీమణులు సంతసింపుచుండెడి సమయంబున
భీష్మకుండు నిజాంతికంబునుం జేరి రుక్మిణీమణి నలంకృతిఁ
జేయ నంతఃపురవాసులకాజ్ఞ నొసంగనవ్వారలు. 14

చ॥ సరసిజనేత్రలంత మది ♦ సంతసమొందుచు రత్నకంకణా
భరణ, వినీలగాత్రనవ ♦ పద్మదళాక్షిని రుక్మిణీమణిన్
సురుచిర పీఠమందుఁ గడు ♦ సొంపుఁదలిర్పగ నుండఁజేసిరా
దరమునమంగళాకర మృ ♦ దంగ నినాదములుప్పతిల్లగన్.

మ॥ లలనారత్నములంత మోదమలరన్ ♦ లావణ్యతన్ బాడఁగాఁ
దొలుకార్మేలు పసిండిపళ్లెరమునన్ ♦ దోరంపు రాగిన్నెలోఁ
జెలఁగన్ సంపగినూనె దెచ్చి యొకరా ♦ జీవాక్షియా లేమకున్
దలయంటన్ గరకంకణంబులఝణ ♦ త్కారంబులింపారఁగన్

మ॥ అలివేణుల్ దగరుక్మిణీమణికి నె ♦ య్యంబార పీఠంబుపై
నలుగుం బెట్టియు మేలుగందముల యా ♦ నారీశిరోరత్నమున్
జలకంబార్చిరి హేమపాత్రమున భా ♦ స్వత్పుణ్యతీర్థంబులన్
విలసన్మూర్తులు భూసురోత్తము లటన్ వేద ♦ స్మృతుల్
(సేయఁగన్. 17

సీ॥ మణిమయంబులునగు ♦ మంజీరములు పాద
కంజాతములఁ గూర్చి ♦ గరిత యొర్తు

హారిమధ్య మధ్యమ ♦ మందురత్నపు మేఖ
లమును బంధనఁ జేసె ♦ లలనయొూర్చు
గంఠస్థలిని ముౌక్తి ♦ కముల హారంబులఁ
బరిఢ విల్లఁగ నేసె ♦ భామ యొూర్తు
గరములందున రత్న ♦ కంకణంబులఁ గూర్చె
భాసురంబుగ మృదు ♦ పాణి యొూర్తు

గీ॥ గర్ణయుగమున వజ్రంపు ♦ కమ్మలలర
నాసికంబున ముత్యంబు ♦ భాసిలంగ
విరి సరంబులఁ బెన్నెటి ♦ వేణిఁ జుట్టి
కాంత యొూర్తురాసుత కలం ♦ కారమేర్చె. 18

వ॥ ఇట్లన్నివిధంబుల రుక్మిణీమణి నలంకరించి పెండ్లికుమార్తె నుంజేసి భీష్మకునికిందెలుప నారాజేంద్రుఁడు భవానీపూజంజేయఁ గూతునుంబంప నారాకన్నియ బంధుజనయుతంబుగా దేవీమందిరంబునకుంజని శర్వాణినింబూజించి ప్రణమిల్లి. 19

ఉ॥ పార్వతి! లోకమాత! నవ ♦ పద్మదళాయతనేత్ర! గౌరి! శ్రీ
సర్వజగన్నియామకవి ♦ శారద! శాశ్వత! సర్వలోకముల్
పర్వఁగఁజేయునేత! శివ ♦ భార్గవి! మేటిపురాణి! దుర్గ! శ్రీ
పర్వతరాజపుత్రి! మృదు ♦ భాషిణి! కాళిక! భద్ర! శాంభవీ!

శా॥ అంబా! మాయిల వేల్పువీవనచు నె♦య్యంబార నీపాదయు
గ్మంబుఁ గొల్చెడిదీనురాల; విలస ♦ త్కారుణ్యముంజూపి న
న్నుంబాలించియదూద్భవుఁ బతిగసంతోషంబునంగూర్చుమా
ర్గంబున్నీవ తలంపఁగా వలయునో ♦ గౌరీ! దయాంభోనిధీ! 21

వ॥ అనియిట్లు దేవీస్తోత్రంబునుం జేసి యారాచకన్నియ దుర్గా
మందిరంబువీడి వచ్చుసమయంబున. 22

క॥ హరిఁజూడఁ ద్వరిత మెందెడి
తరుణి పయిఁ జేసలిడిరి ♦ తరుణేందుముఖుల్
పరమంబగు రూపంబునఁ
దరుణీమణి వెలుఁగఁ దొడఁగె ♦ ధాత్రీవరేణ్యా! 23

క॥ రాజీవాక్షినిఁ జూచిరి
రాజిలి చైద్యాది నృపులు ♦ రమణీయముగన్
రాజీవాక్షి కనుంగొనె
రాజులఁ గడకంటిచూడ్కి ♦ రాజవరేణ్యా! 24

వ॥ అంత నొకదెస. 25

చ॥ కనియెను రుక్మిణీసుదతి ♦ కాంచనచేలుని నీలదేహునిన్
ఘనుని యదూద్వహుని ♦ గంజదళాక్షుని మందహాస ముం
దనిపెడి మౌళిపింఛుని సు♦ధామధురోక్తునికృష్ణుమాధవున్
మనమలరార భక్తజన ♦ మానసవాసుని నందసూనునిన్

వ॥ అంతనిఖిలలోకనాయకుండగు గోవిందుఁడరణ్యంబున జంతు
హృదయాందోళనంబొనర్చు సింహంబు పగిదియుచ్చటఁ
గల నృపమండలంబంతయు నివ్వెరఁబడుచుండ రుక్మిణీ
మణినిఁ జేరంజని. 27

చ॥ హరి రభసంబునుంగలిగి ♦ యంబుజనేత్రనుగ్రుచ్చియెత్తి తా
నరదమునందుఁజేర్చెనృపు ♦ లందరు నివ్వెరవోయి చూడ స
చ్చరితుఁడు రాముఁడగ్గునిజ ♦ సైన్యముతో నటవచ్చితోడ్పడెఁ
హరితన పాంచజన్యమును ♦ నద్భుత మొప్పఁగనూదె భూవరా!

వ॥ అనియిట్లు. 29

గీ॥ సంతసంబున సూతుండు ♦ సకలమునుల
కెఱుఁగఁ జేసినరీతి నా ♦ క్షితివరునకుఁ
దెలియఁ బరచెను శుకుఁడును ♦ దెలిసి నృపుఁడు
నవల కథఁగోరె వినఁగ తా ♦ నమితభక్తి 30

క॥ వాసవవందితపద, ప
ద్మాసన వినుతచరిత! ♦ యఖిలేశ యశో
వాస! పరాత్పర రఘువర
దాసావనపారిజాత! ♦ దశరథరామా! 31

మాలిని.

నయసుగుణ విభూషా ♦ నాకలోకేశపోషా!
నియతిసుకృతకృత్యా ♦ నిర్వికారా! బుధేశా!
జయజయనుతరూపా ♦ జానకీచిత్తచోరా!
భయజనధృతిరక్షా! ♦ పాహిమాంరామచంద్రా! 32

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ
చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీరామచన్ద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ రుక్మిణీ కల్యాణము

పంచమాశ్వాసము.

జానకీశ పురహర
పూజిత సద్గుణవిశాల ♦ పురుషోత్తమ! భూ
రాజాధిరాజ రఘుపతి
రాజాన్వయ పారిజాత ♦ రామ నరేంద్రా. 1

వ॥ అట్లు సూతుండు నైమిశారణ్యమున శౌనకాది మునీంద్రులకు జెప్పెడిగతి శుకమునీంద్రుండు పార్థపౌత్రునితో నిట్లనియె. 2

చ॥ అనవుడు పౌండ్రకాదులును ♦ రారిజయంబునకోర్వలేకఁ జే
ధనువులఁ బూనిఘోటకర ♦ థంబులుమత్తకరీంద్రయుక్తులై
జనపతులెందరోతమకు ♦ సాయమొనర్పగఁ బోరఁ జొచ్చి రా
వనజదళాయతాక్ష బల ♦ భద్రులు సాత్యకితోడ నుద్ధతిన్.

క॥ అని సైన్యంబులుఁ గ్రమ్మగ
గనుఁగొని నేత్రముల నగ్ని ♦ కణములు రాలన్
ఘనమద గజముల మీఁదకుఁ
జను సింగములనఁగ బలుఁడుఁ ♦ జక్రియుఁ దాకెన్. 4

వ॥ ఇవ్విధంబున శ్రీకృష్ణుండు శిశుపాలుని, హలాయుధుండు జరాసంధుని, సాత్యకి పౌండ్రక దంతవక్త్రసాల్వాదులం దాకి ప్రళయకాలానల విజృంభమాణ పరాక్రమాభీల తేజులై పవనజవంబుఁగల రథరథ్యంబుల నుగ్గునూచం జేయుచు మహారుద్రుల చందంబున నెదిరించి మత్తకుంజరంబుల గండస్థలంబులరక్తంబుఁ జొనుపుచు గజారోహకుల విదళించుచుఁ బరిఘాయుధంబులు భస్మంబుసేయుచుఁ గుఠారంబుల ఖండించుచుఁ దోమరంబులఁ దూలించుచుఁ బ్రాసంబులఁ బట్టుచు మహారభసంబున దేవాసుర సంగ్రామ సన్నాహంబుమాడ్కిఁ దోచుచున్న సమయంబున వివిధ భేరీరవంబులుఁ జెలంగఁ దెగినమస్తకంబులును విరిగిన యూరుదేశంబులును బగిలన ఫాలంబులును విచ్ఛిన్నంబులైన నాసికంబులును విసంధులైన శరీరంబులును నలిగిన జానుదేశంబులును బ్రవస్సిన యురంబులును విరథులైన రథికులునుఁ బాఱెడి రక్తప్రవాహంబునఁ దెగిపడి బొబ్బలిడు మస్తకంబులును సాంద్రంబుగామహార్ణవంబేకార్ణవంబుగా వర్షించుగతి శరంబులఁ గురియుచు మహాభయంకర సంకుల సమరంబున.

చ॥ తనువులుఁదూలనేయుచునుదగ్ధయుసైన్యముమీఁది కేఁగుచున్
గనులను విస్ఫులింగములు ♦ గ్రక్కునరాలఁగ నట్టహాసముల్
బెనుగొన బాణముల్ వడిగ ♦ వేయుచుసాత్యకి కోపదీప్తుఁడై
యనినటుఁబౌండ్రకున్ గదసియద్భుతమొప్పరణంబుఁ జేయఁగన్

చ॥ తగు కవచంబుఁ జించి యుర ♦ దంబునుగూలఁగనేసియుద్ధతిన్
ఖగపతి సర్పమున్ గదిసి ♦ గర్వముఁ బాపియుఁ జంపురీతినిన్
దెగిపడు నట్టులాస్నృపతి ♦ దేహముఛిద్రములొందఁ జేయఁగా
దిగులునఁబోరుటల్విడిచి తేకువఁదప్పియువాఁడుఁబాఱఁగన్

చ॥ మఱియుజరాసుతుండుజనమాన్యుఁడునౌబలభద్రుతోడసం
గరమునుఁజేయఁగావిపుల ♦ కార్ముకమున్ ధరియించిబాణముల్
వరలఁగఁజేయ, రాముఁడును ♦ వాని విదల్చి హలంబుఁబూని త
చ్ఛిరమునవేయసొమ్మసిలి ♦ చెచ్చెరఁబఱ్వెడెఁ బాఱెభీతిచేన్.

వ॥ అంతకృష్ణుండు శిశుపాలుదెస రథంబుఁబోవనిచ్చి. 9

చ॥ నిలునిలు చైద్య! నీబిగువు ♦ నీవును నీదగుసైన్యమెంత! నే
గెలుతునుమూఁడులోకముల, ♦ క్రిందికిఁద్రొక్కెదభూతలంబునున్
జలనిధి నింకఁజేసెదను, ♦ సత్వరమా కనకాద్రి వ్రేలుపై
నిలుపుదు, నన్నుగెల్వఁగను ♦ నిర్జరు లోపఁగలేరు దుర్మతీ!!

వ॥ అనినవిని. 11

చ॥ పకపక నవ్విచేదిపతి ♦ బాహుమదంబున నోయదూద్వహా!
సుకరముగాదు నీకు; రణ ♦ శూరుఁడ ఖడ్గశరాసనాది సా
ధక నిపుణుండ నైన నను♦దార్కొన లేరిల నెవ్వరేనియున్
వికలము నొందుటల్విడిచి♦వ్రేతలఁ జేరుముపొమ్ముగోపకా!

క॥ అనియిటుల తూలనాడుచు
సునిశిత మార్గణము లేయు ♦ శూరతఁగని యా
మనుజాధిపుతో హరి యి
ట్లనియెన్ జిరునగవు మోము ♦ నందలరారన్. 13

మ॥ వినరా చైద్యనరేంద్ర! నేనిటనిదే ♦ విల్లంది యున్నాఁడ నీ
ఘనసామర్థ్యముఁ జూపరాయని నినున్ ♦ ఖండించి భూతాళికిన్
మనమింపొందఁగవిందుఁగూర్చెదనునీమాత్సర్యమున్ సాగునా?
మనఁగా లేవికఁగాలమున్ సమసె ర♦మ్మా! చావఁగా నెంచినన్.

వ॥ అనియిట్లు. 15

మ॥ తనవుల్నెత్తురుఁగారఁగా నిరువురు ♦ ద్యద్దీప్త బాణంబులన్
బెనగన్ వేయుచు దీయుచున్ జెలఁగుచున్ ♦ భేదించి కోదండముల్
ధ్వనిమార్విన్ గలుగంగఁ జేసి శరముల్ ♦ సంధించి పోరాడఁగన్
జననాథోత్తమ! రామ రావణ మహా♦సంగ్రామమై దోఁచెడిన్

చ॥ బలముల నెన్నుచున్ నిశిత ♦ బాణము లేయుచు దృష్టిఁ జక్కఁగా
నిలువుచు నిల్వునిల్వుమని ♦ నిర్భరవృత్తిని సింహగర్జనల్

జలుపుచుఁజక్రిచైద్యుఁడును♦సంగరరంగమునందు రుద్రులై
నిలుచుచుఁబోరఁగాదొడఁగె♦నిర్జర లోకము తల్లడిల్లఁగన్.

క॥ ఇరువురు సమబలవిక్రమ
వరులై పోరాడి విశిఖ ♦ వర్షముఁ గురియన్
జరిపిరి, వారల నేర్పున
కరుదొందుచుఁ జూడఁదొడఁగె ♦ నమరులు మింటన్. 18

క॥ విలసిల్లు వైష్ణవాస్త్రము
బలభద్రుని సోదరుండుఁ ♦ బౌరుషమతుఁడై
దలపడి యేయఁగ జైద్యుఁడు
బలముడిగియుఁ జాపఁదొడఁగెఁ ♦ బార్థివముఖ్యా! 19

వ॥ ఇట్లు శ్రీకృష్ణపరమాత్మునిచే విడువంబడిన వైష్ణవాస్త్రం
బున వెడలిన మహాగ్నిజ్వాలలకు నిలువంజాలక రణస్థలిని
విడిచి నిఖిలభూపతులు చేదిపతిసహితంబుగా హతశేష
మగు తమ తమసైన్యంబులఁదోడ్కొని నిజ నివాసంబుల
కుంజనిరి. పిమ్మట రుక్మి ప్రచండుడై వాసుదేవుని రథంబున
కెదురుగాఁ దనరథంబునుం బోవనిచ్చి. 20

చ॥ కలవరమొందుసైన్యములగన్గొని ధైర్యముగొల్పియంతటన్
నిలునిలుమాధవా!యిదుగో ♦ నేఁజనుదెంచితిరమ్ము మద్భుజా

బలమది యెట్టిదో తెలియ ♦ వచ్చును దుర్బలకోటిమీద నీ
చలమును జూప నెంచితివె! ♦ సాగునె! రుక్మినెదిర్చి పోరఁగన్

ఉ॥ ఆకులు కాయలన్ దినుచు♦నద్రులయందు చరించుగొల్లవై
భీకరమూర్తి వోలె నిట♦భీష్మకు రాజ్యముఁ జొచ్చి రుక్మిణిన్
దేకువఁ దప్పి తీసుకొని ♦ తెంపరివై యెటుబోవ నెంచెదో
పోకిరి! రుక్మిణిన్ విడిచి♦పొమ్ము మదస్త్రము చేతఁ జావకన్.

క॥ చతురంగ బలముతోడను
జతురత వచ్చితిని రణము ♦ సల్పఁగ నీతో
మతి బాలుఁడనుచు నన్నవ
మతిఁ జేయకఁ బోరరమ్ము ♦ మాధవ! కినుకన్. 23

ఉ॥ గొల్లలయింటఁ బుట్టితివి ♦ కూళతనంబున సిగ్గుమాలి మా
పల్లవపాణి రుక్మిణిని ♦ పౌరుషహీనుఁడవై హరించుటల్
చెల్లునె! నీకు నీకుటిల ♦ చేష్టలమాన్పెద! యుద్ధమందు నిం
ద్రెల్లఁగ సేయువాఁడ నని ♦ తీవ్రశరంబుల నేయనెంచినన్

గీ॥ అంత మాధవుఁడా రుక్మి ♦ నట్టెఁ జూచి
బాలుఁడవు నీవు నాతోడ ♦ బవరమాని
నిలువఁగాలేవు నీవేల ♦ నిర్జరాది
మేటిబలులైనఁ జోరాడి ♦ మించఁ గలరె! 25

వ॥ అదియునుంగాక నీతోడిసహచరులగు సాల్వ జరాసంధ పౌండ్రిక శిశుపాల నృపులును, తత్సైన్యంబులును మచ్ఛ రాహతి కోర్వఁజాలక విముక్తకేశులగుచు బరాజితులైరి. ఇదియెఱింగి సమరంబునకు రాఁదగునె! సంగ్రామంబున కర్హుండవుగావు కావున నీయందు నాకువైరంబులేదు. సమరక్రియ లెఱుంగని కర్జ్ఞుఁడవు, సుఖంబుగఁ దలిదం డ్రుల డాఁడనుండుపొమ్ము శీఘ్రంబన. 26

క॥ అనిపలికిన హరిపలుకులు
మనమునఁ జర్చింపక మిత ♦ మదమత్సరుఁడై
కనలుచు హరిదెస రథమును
జనఁజేసియు నిటులఁబలికె ♦ రుక్మానాథవరా! 27

క॥ హరి నీవు నీదుమాయనుఁ
బరికింపఁగ నాదుమోల ♦ బరపకు వినుమా!
దురమందు నీదుబలములఁ
బఱుఁగెత్తఁగఁ జేయువాఁడ ♦ బంకజనాభా! 28

వ॥ అని కోదండపాణుండై ఘనాఘన గర్జితంబులట్ల జ్యాఘో షంబులొనర్చుచు రుక్మి క్రోధారుణ వీక్షణుండగుచు శర పరంపరల రోదసీకుహరమండలంబున జెల్లుంగప్పిన వాసు దేవుండవియన్నియు నివారించి యొక్కబాణంబున నారా

కుమారుని శరాసనంబుఖండించిన నంతవాఁడా భగ్నంబగు చాపంబువిడిచి వేరొండుధనువుంగొని నిశితంపుటంపగముల నిగుడించిన. 29

గీ॥ వానినెల్లను ఖండించి ♦ వాసుదేవుఁ
డతని రథము రథ్యంబుల ♦ నంతమొందు
మార్గణంబులనేసిన ♦ మండివాఁడు
వేఱురథమునుఁ గైకొని ♦ పోరుచుండ 30

క॥ హరినాగాస్త్రము గేలం
బరగఁగొని వైవనదియు ♦ భాస్కరులీలఁ
ధర విషమునుఁ గ్రక్కుచునని
కరచరణములొడసిగట్టై ♦ గదలక రుక్మిఁ 31

వ॥ ఇట్లు సర్వశత్రుబంధనంబగు పన్నగాస్త్రముచేతఁ గట్టువడి రుక్మిని శ్చేష్టుఁడై యుండ, శ్రీహరి రుక్మిణీప్రార్థనంబంగీకరించి వానింజంపక గడ్డంబును మీసంబును దలయునుం గొఱిగి విరూపుంజేసి యిక నీపురితో వంబట్టి పొమ్మనిన, బలభద్రుండు జాలింగొని త్వరితంబుగ నారుక్మిరథంబునం జేరి యవ్వానిని బంధవిముక్తుంజేసి విడిచిపుచ్చి శ్రీహరి నింగనియిట్లనియె. 32

క॥ చుట్టంబుల దలమూతుల
కట్టా గొఱుగంగఁ దగునె ♦ కమలాక్ష! ధరన్
బట్టియు జంపుటకన్నను
జెట్టగదా వానినటులఁ ♦ జేయుట కృష్ణా! 33

క॥ పగ చెలిమియు నీకిలలో
నగధర! సమమయ్యునిటుల ♦ న్యాయమెనీకున్
దగురీతి రుక్మినను పక
వగపొందఁగ జేయదగునె ♦ వారిజనాభా! 34

వ॥ అనియిట్లు బలభద్రుండు శ్రీకృష్ణునితర్జించుచు రుక్మిణీదేవినింగాంచి, తల్లీ! భవత్సహోదరు భంగంబునుం గూర్చి వగచెదవేల; సమస్త ప్రాణులకు సుఖదుఃఖంబులవశ్యభోక్తవ్యంబులు నీయగ్రజుఁడు పరమకల్యాణ గుణాభరణుండగు గోవిందునిచేత విగత కల్మషుండయ్యెనని దుఃఖోప శమనంబుఁజేసి పిమ్మట. 35

చ॥ అనుజులు బంధువుల్సచివు♦లాప్తులుమిత్రులు సంతసింప మేదిని నవపుష్ప వర్షములు ♦ దేవతలుం గురియింప దుందుభిస్వనముచెలంగ భూసురులు♦స్వస్తివచః పఠనంబు సేయఁగా దనుజహరుండు శ్రీహరిము♦దంబునఁ జేరెను ద్వారకాపురిన్.

వ॥ ఇట్లుచనుదెంచి తలిదండ్రిలకును నిఖిలబంధు గురుపురో
హిత పండితప్రవరులకు వందనంబులనాచరించి యొకశుభ
ముహూర్తమునందు. 37

సీ॥ భూసురాశీర్వాద ♦ ములు జేయుచుండంగ
వందిమాగధులు కై ♦ వారమొసఁగ
గర్గాది మునులెల్ల ♦ గౌతుకంబునఁ జూడ
సామంత రాజులు ♦ సన్నుతింప
బంగాళ నేపాళ ♦ పాంచాళ నృపవర్యు
లాంధ్రి దేశాధిశు ♦ లభినుతింపఁ
బుణ్యాంగనామణు ♦ లొప్పసగ నారతులీయ
బంధువర్గంబెల్ల ♦ బలసికొలువ

గీ॥ కనకనిర్మితరత్న వి ♦ రాజమాన్య
మహిమఁ జెన్నొందు కళ్యాణ ♦ మంటపమునఁ
శేరి కృష్ణుండు భూసురు ♦ చిత్తమరసి
ప్రీతిఁ గూర్చుండె లగ్నంపు ♦ పీఠమందు. 38

సీ॥ భవ్యరాణి సారస ♦ భవురాణియుంగూడి
మంగళహారతుల్ ♦ మరినొసంగ
శివుఁడు దెచ్చియునిచ్చె ♦ శివ శివాంకితమైన
రుద్రాక్షమాల ని ♦ రూఢిమోయ

నజుఁడొసంగెను భక్తి ♦ నమర పూజితమైన
మణికంకణంబులు ♦ మాధవునకు
వరుణుండు నొసఁగెను ♦ సురలకలభ్యమౌ
రత్నహారము రమా ♦ రమణునకును
గీ॥ సురలు నరులును నొకరీతి ♦ హరికిఁ గాను
కర్పణముఁజేసి రా వేళ ♦ నద్భుతముగ
వెలఁగి కృష్ణుండు నయ్యవి ♦ స్వీకరించి
సంతసిల్లుచునుండె నా ♦ సమయమందు. 39

ఉ॥ అంతట రుక్మిణీమణిని ♦ నంచితపుష్ప సుగంధ దేహినిన్
వింత విభూష ణావళుల ♦ వేడుక మీఱ నలంకరించి య
త్యంతముదంబునుంగొలువు ♦ నట్టిమృదంగపు కాహళధ్వనుల్
కాంతలు వెంట రాఁగఁగుతు♦కంబునఁదోడ్కొనివచ్చి రెంతయున్

సీ॥ నీలవర్ణంబున ♦ నిగుడు పెన్నెరవేణి
కాంత నెన్నడుమునఁ ♦ గ్రాలుచుండఁ
గర్ణయుగ్మంబునఁ ♦ గాంతిలు వజ్రాల
తళుకు కమ్మల దీప్తి ♦ దనరుచుండ
గబ్బి గుబ్బలఁగుల్కు ♦ కంగుల రవికపై
రత్నాలహారముల్ ♦ రాణఁ జెంద

రంగారు బంగారు ♦ చెంగావి నునుఁజీర
కుచ్చెళ్లు మీఁగాళ్లఁ ♦ గూర్మి నెనయ

గీ॥ కనక మంజీరములు పాద ♦ కమలములకు
వన్నె నొకకొంతఁ గొలుప నా ♦ వనజనేత్రి
సిగ్గు దళుకొత్తు చూపుల ♦ సిరులు గులుక
నబల కళ్యాణవేదిక ♦ కరుగుదెంచె. 41

క॥ తెరఁబట్టిరపుడు శ్రీహరి
వర రుక్మిణి నడుమ నంత ♦ వారిజనేత్రుల్
ధరణీ దేవత లప్పుడు
పరమంబగు ప్రీతి వేద ♦ పఠనము జేయన్. 42

క॥ సిరులలరెడి చిరునగవునఁ
దరుణీమణి శిరమువంచె ♦ దగుగతి సిగ్గున్
భరమయ్యెనో యనంగను
ధరణిపయిన్ జూడ్కినిలిపె ♦ తత్సమయమునన్ 43

ఉ॥ తల్లియుఁదండ్రియున్ హితులు ♦ దగ్గర జేరియుఁ బెండ్లిపీఠమం
దుల్లము మోద మొందుచును ♦ నుండెడి మాధవు భోజకన్యపైఁ
జల్లిరి సేసలున్ గుసుమ ♦ సంతతి, కృష్ణుఁడుఁ గట్టె రుక్మిణీ
పల్లవపాణి కంఠమున ♦ భాసిల మంగళసూత్ర మంతయున్.

మ॥ చెలువొందన్నిజపాదనూపురములున్ జెల్వొందుచుండన్ ధ్వ
బలుమారుం గని రుక్మిణీమణి మదిన్ ♦ భావింపలజ్జన్, ద్వరన్ న్రుల్
నళినీనేత్రుఁడు, పాయఁజేయఁగను నా ♦ నారీ పదాబ్జంబు ప
జ్జలజాతంబునఁ గప్పెఁ జక్రిపద ని ♦ ష్ఠన్ బెండ్లికాలంబునన్.
చ॥ మనమలరార మాధవుని ♦ మానిత రుక్మిణి లోలనేత్రినిన్
ఘనులగు భూసురోత్తములు ♦ గానఁగ దోడ్కొనిపోయి మిన్నులం
దనరెడి యాయరుంధతి ము ♦ దంబునఁ జూపిరి చూపి పిమ్మటన్
ఘనముగ మ్రొక్కఁజేసిరట ♦ గంజదళాక్షుని తల్లి దండ్రికిన్.
గీ॥ లెక్కలేనట్టి దేవుళ్ల ♦ మ్రొక్కి మ్రొక్కి
విసుగుఁ జెందిరి కాని యా ♦ విప్రవరులు
విసుగుఁ జెందరు దక్షిణా ♦ వేశులగుచు
మ్రొక్కఁజేతురు నడుములు ♦ మోరుఁగట్ట. 47
ఉ॥ అంతట నైదునాళ్లును మ ♦ హావిభవంబుగ బంధులందర
త్యంతముఁ బ్రీతితోడఁ దని ♦ వారఁగ భోజన భాజనంబులన్
సంతసమొంద, గంకణ వి ♦ సర్జనఁ జేయఁగ జేసి రుక్మిణీ
కాంత నలంకరించిరట ♦ కాంచన రత్నసుభూషణంబులన్.
వ॥ ఇట్లలంకరించుచుండెడితరి. 49
మ॥ తళుకుం బంగరు మేడలోపలను ని ♦ ద్దావ్రజముల్ గల్గి డం
బుల మేల్దంతపుఁ బట్టెలుం గలిగి సొం ♦ పుల్ మీరి రాజిల్లు రా

చిలుకల్ గూర్చినకోర్కె యందమలరన్ • జెల్వొందుమంచంబుపైఁ
జెలువొప్పారెడి పాన్పునన్ హరివసిం • చెన్ బ్రేమ రెట్టింపఁగన్

గీ॥ అంత రుక్మిణిఁ దోడ్కొని • యనుగు చెలులు
భాసురంబుగ గేళికా • భవనమునకుఁ
జేరి రంతట హరికిని • జిత్తమందు
నిముస నిముసంబు యుగమునై • నెగడుచుండ. 51

వ॥ అంత నెచ్చెలులు రుక్మిణీదేవినింగాంచి 52

క॥ ఎలనాగ! నీవుకోరిన
చెలువుఁడు నీకబ్బెనింకఁ • జిత్తమునన్ బె
గ్గిలియుండకు మదనకళా
కలితంబగు లక్షణములఁ • గలయుము కృష్ణున్ 53

సీ॥ శ్రీహరి కేల్వట్టి • సెజ్జకు దిగిచిన
బెనగాడగారాదు • బిసరుహాక్షి!
కప్పురంపు వీడెముల్ • కలికి! కాంతుఁడొసంగ
మొగముఁ ద్రిప్పఁగరాదు • మోహనాంగి!
కస్తూరి గంధముల్ • గాంత! నీచనుదోయి
నలదనెంచిన గృష్ణుఁ • డలగకమ్మా!
ప్రియుఁడు నీ నెరికొప్పు • ప్రేమవిరుల్ నింపఁ
గరలఁగాఁ దప్పది • కీరవాణి

గీ॥ మనసుఁ గనిపెట్టి మగనితో ♦ మరలు కొనఁగ
వలయుఁగావున విసికింప ♦ వలదుసుమ్మ!
పతియె దైవంబు సతులకుఁ ♦ బద్మనేత్రి!
తెలుపఁ గలవన్ని నీతోడఁ ♦ దెలిపినాము. 54

ఉ॥ అంటిమిగాని మాధవుని♦యందలి నీయనురాగ మంతయుం
గంటిమికాదె మున్ను! బుధ♦గణ్యుని నీవటఁబిల్వనంపు బ
ల్దంటవుగావె! సూనశర ♦ ధాటికిఁ జిక్కఁగనీకఁ గృష్ణుఁ; వా
ల్గంటిరొ! నేలుమాయిపుడు♦ కాముకు కేళినిఁ దేల్చి కామినీ.

ఉ॥ కన్నియ! నీవు రాజకుల ♦ కాంతవు చిన్నతెఱుంగ నేర్తు! మా
వెన్నుఁడు మంకుగొల్లపృథి♦వీ మరియాద తెఱుంగలేడు నీ
వన్నెలకుఁ సమానము గు ♦ వన్నెలు నేర్వని పింఛధారి, నే
మన్నను నోర్చుకోవలయు ♦ నమ్మ! మానంబున రుక్మిణీమణీ.

కం॥ సూటిగఁదా బరిహాసపు
మాటల నాడంగ వేరు ♦ మానిని యపుడా
బోటినిఁగని యెంతటి
చేటివె! నీనేర్పుఁ జూడఁ ♦ జిత్రముఁ దోచెన్ 57

కం॥ పదియారు వేలగోపిక
మదవతులన్ దగులుకొన్న ♦ మాధవు నెంతో

ముదమునఁ దెలియనివానిఁగ
జనువంగాదగునె! రతివి ♦ శారదుఁడరయన్. 58

గీ॥ సిగ్గుచేనిండి తలవాల్చి ♦ బెగ్గడిలెడి
భోజకన్నియఁ దోడ్కొని ♦ భుజగశయనుఁ
జేర్చి చిరునవ్వు లలరుచుఁ ♦ జేటి యొకతె
యింపుదళకొత్త హాళితోడ ♦ నిట్టులనియె. 59

గీ॥ చల్ల లమ్మెడి ప్రేతల ♦ సరణి నీవు
రాచకన్నియ రుక్మిణీ ♦ రాజ వదనఁ
బోల జూడకు మీాలేమ ♦ పుష్పగంధి
మాట మర్యాదఁగని పెట్టి ♦ మరులుఁగొలుపు. 60

చ॥ అనియిటునచ్చ జెప్పియును♦రాఁిపదంబుల ప్రొక్కఁ జేసివే
డ్కను హాళిప్రాల సెజ్జకడఁ♦గామిని నుంచియుఁ గృష్ణ! రుక్మిణీ
వనజదళాయతాక్షిని న ♦ వారిత ప్రేమను నేలుకొమ్ము కొ
మ్మని తగనప్పగించి పని♦యన్ మిమఁజూపి తొలంగిఱందరున్.

క॥ మెల్లఁగ బాన్పున రుక్మిణి
పల్లవదళపాణిదిగిచి ♦ భాసురమ్మృదు ధ
మ్మిల్లంబును నిమిరియు రం
జిల్లుచుఁ బలుకందొడంగె ♦ శ్రీహరి ప్రేమన్. 62

సీ॥ గజనిమ్మ పండ్లునాఁ ♦ గానవచ్చెడి నీదు
కుచము లంటఁగనిమ్ము ♦ కుసుమగంధి!
యలవిద్రుమములునా ♦ యనఁగఁ దోఁచెడినీదు
పెదవి ముట్టఁగనిమ్ము ♦ బిసరుహాక్షి!
మృదులతాదులఁబోలు ♦ మృదువొప్పచుండు నీ
కరములఁ బెనయవే ♦ కంబుకంఠి!
నీలోత్పలంబుల ♦ నెనరుఁజూపెడినీదు
కనులఁ దేలింపవే ♦ కమలపాణి!

గీ॥ యనుచు దరహాస వదనుఁడై ♦ యబ్జనేత్రుఁ
డలరి యానాతికుచముల ♦ నలరు మోవి
గలికి చెక్కిలి పిరుదులు ♦ గనులు బొమలుఁ
గేల నిమురుచు మరుకేళి ♦ బాలఁగూడె. 63

చ॥ మనసిజబారిఁజిక్కితిని ♦ మానిని! ధర్మమె! రమ్ముప్రీతిమై
బెనగొని మోవిపానకము ♦ ప్రీతివహిల్లఁగ నిచ్చియంతటన్
జనులనుబట్టనిమ్ము వెసఁ ♦ జౌసితి రీతులసొక్కి దంతము
ల్మొనయఁగనొక్కి హాయిగనుముచ్చటలాడెదరావెకోమలీ!

క॥ అనిబుజ్జగించి నేర్పున
వనజాక్షుఁడుదరికిదిగిచి ♦ వనురహ నేత్రి

మనములరారఁగనంతటఁ
వనజాస్త్రుని కేళిఁ దేల ♦ భాసిలు మతుఁడై. 65

గీ॥ తళుకు జెక్కుల ముద్దిడి ♦ ధవళనేత్రి
నీవి సడలించి రతిశాస్త్ర ♦ నియతి యధర
సుధలఁ గ్రోలుచుఁ గుచముల ♦ జొక్కి పట్టి
యతుల రతులను గరగించె ♦ నబ్జముఖిని. 66

ఉ॥ అంతర తాంతమందున ము ♦ రారియునంకమునందు రుక్మిణిన్
సంతసమొందనిల్పి విరి ♦ జాజులు వేణిరచించి క్రొమ్మెఱున్
వింతగు మేలుచందనము ♦ విప్పగు చన్నులనద్ది మేలిమా
మంతనమందు నాసుదతి ♦ మానసమున్ గరగించె నేర్పునన్!

ఉ॥ అంతట నంబుజాక్షుఁడు ప్రి ♦ యాంగన రుక్మిణి నొక్కనాఁడు దా
మంతన మందుఁ జేరి కుసు ♦ మంబులఁ గీల్జడఁ జుట్టి, మానినీ
వింతలఁ గొల్పు దేశముల ♦ వేడ్కఁ దలిర్పఁగఁ జూపువాఁడ నా
గాంతకు నెక్కి వచ్చెద వె ♦ యన్న మదిన్ ముద మొందె నంతయున్.

క॥ హరియును భోజాత్మజయును
మురిపంబున నెక్కి గరుడు ♦ మూఁపురమంతన్
గరువలితీవ్రత కన్నను
త్వరితంబున మింటకెగసెఁ ♦ దార్క్ష్యుఁడు వడితోన్. 69

సీ॥ నందసుతు తోడ శార్ఙ్గంబు ♦ నందకమ్ము
గదయుఁ జక్రంబు శంఖంబు ♦ కౌతుకమున
వెంటఁ బోవఁగ మింటను ♦ వేల్పులంత
కృష్ణ! తుభ్యంనమో యంచుఁ ♦ గేలుమోడ్చి. 70

క॥ హరిసురల వినతికెంతయు
దరహాసముఁ జూపి మింటఁ ♦ దరుణీమణితో
మురిపంబు గదుర నిట్లను
సరసంబగు వచనరచన ♦ చాతురి మెరయన్. 71

ఉ॥ అంబుజనేత్రి! చూడుమట ♦ నద్రివరేణ్యము మేరుశైలమున్
సాంబునిఁ గొల్చు సిద్ధులును ♦ శక్రపురంబున నుండువారు మో
దంబున శృంగ భాగముల ♦ దక్షవిరోధి సుగీత జాలమే
చందముఁ బాడఁగాఁ దొడఁగె ♦ శైలములం గరుగంగఁ జేయుచున్

సీ॥ అమరధేనువు పాలు తా ♦ మారగించి
కల్పవృక్షమ్ము ఛాయలఁ ♦ గాంత! నిలచి
సిద్ధులేరీతి రజతాద్రిఁ ♦ జేరనేగు
చున్నవారలో, కనుఁగొంటె ♦ సుదతిమిన్న! 73

సీ॥ వీరె విద్యాధరుల్ చూడు ♦ విద్రుమోష్ఠి
కలిత మాణిక్య కుండల ♦ ములనుఁ దాల్చి

వెలయుచున్నారు సంగీత ♦ విద్యలందు
బేరుగాంచిన మేటిప్రి ♦ వీఁకలరయ. 74

మ॥ కనుఁగొంటేవిమ తేందురాజముఖియిూగంధర్వబృందంబులా
ఘనపద్మాసనుమీద గీతరచనా ♦ కావ్యప్రసంగంబులం
దున పాత్రీవిజ్ఞల, మందహాసులహరి♦స్తోత్రాత్ముల్కర్ నిర్జరీ
జనితానందసునృత్యకోవిదులయ ♦ తుగాత్రమవాస్తవ్యులక్.

సీ॥ యక్షులగంటివె ♦ యతివ! వీరలునురే
శ్వరుసభాస్థలిఁ జూడు ♦ వారలెప్పుడు
గుహ్యకుల్వీరలో ♦ కోమలి! భృంగిశు
నర్మసఖుల్ చూడు ♦ నాతిమిన్న!
గరుడులు వీరలో ♦ కమలాక్షి! నాగారి
పరమమిత్రులు మహా ♦ బలులుచూడ
చారణుల్వీరలో ♦ సతి! విచిత్రపుగాధ
లరయఁజెప్పఁగనేర్తు ♦ రమరపురిని

గీ॥ సరసమతులయ్యు నిందుప్రి ♦ సభను నెప్పుడు
బరమకళ్యాణముంగూర్చు ♦ భవ్యమతులు
వీర లేసుమ్ము మనలను ♦ వేడ్కమీరి
చూచుచున్నారు కంటివే ♦ సుందరాంగి! 76

ఉ॥ అచ్చరలేమలన్ గనుమ ♦ యంబుజనేత్రిరో! వారెనీకు బ
ల్మచ్చట గూర్పనాదివిజ ♦ పూజ్యతనొప్పెడి పారిజాతముల్
మెచ్చుచుఁ దెచ్చుచుండిరదె ♦ మేలుముదంబున వేల్పుటావు దా
వచ్చెనుక్షీర మీయఁగను ♦ భామిని గైకొనిగారవించుమా. 77

చ॥ కనక మహీధరేంద్రమునఁ ♦ గానఁగ వచ్చెడి పట్టణంబదే
యనిమిషరాజధానియట ♦ నధ్వరమేల్చిన యాజకోత్తముల్
అనిమొనఁ ద్రెళ్లువారలును ♦ నాపురిసౌఖ్యము లెల్లఁ బొందుచున్
దనరుచు నుందురెప్పుడును ♦ దవ్వులఁ జూడుమ వారె! రుక్మిణీ!

గీ॥ కమలనాభుండు రుక్మిణీ ♦ కమలనేత్రి
గరుడవాహనమెక్కియు ♦ గగనమార్గ
మునను చనుదేర జంభారి ♦ ముదముఁ దోప
జనియుఁ దోడ్తెచ్చె రంభాది ♦ సతులుఁ గొల్వ. 79

వ॥ అట్లు సురేంద్రుండు నూత్నవధూవరులగు శ్రీరుక్మిణీవాసు
దేవుల సత్కరించి పిదప. 80

ఉ॥ సంతసమొందికృష్ణపద ♦ సారసయుగ్మము మీఁదవ్రాలిజం
భాంతకుఁ డుండగాహరిసు ♦ రాధిపుఁ గౌగిటఁ జేర్చి, యింద్ర! నీ
చెంతవసించు దేవతలు ♦ చేరియు నిన్ భజియింతురే! దిశా
కాంతులు మేనకాదిగణి ♦ కానివహంబులు నిన్నుఁ గొల్తురే!

సీ॥ అనుచు బ్రశ్నింప నింద్రుండు ♦ నాత్మనలరి
యంబుజోదర! నీదయ ♦ యమరియుంట
లోపమున్నదెనాకునో ♦ లోకరక్ష
భక్తమందార! గోవింద! ♦ ప్రణవరూప! ౪౨

ఉ॥ ఈశ! చరాచరప్రతతి ♦ కెల్లిసముద్భవ నాశసస్థితుల్
చేసెడియాదిమూర్తి, నిను ♦ శ్రీగళపద్మభవాది నిర్జరుల్
భాసిలిమెల్లప్రొద్దులను ♦ భక్తినుతింతురుగాదె కృష్ణ! నీ
తోసమమెవ్వరీజగతి ♦ తోయనివాస! పరేశ! మాధవా!

మ॥ జయలక్ష్మీధవ! నీవొసంగిన వెమ ♦ త్సామ్రాజ్యభోగంబుల
న్నియు, నీపోషణఁగాదె నేమనుటయుఙ్ ♦ నీరేజపత్రాయతా
క్ష! యదూత్తంస! మునీంద్రమానసనివాసా! కృష్ణ! గోపాలశ్రీ
జయవారాన్నిధి! భక్తపోషణభవద్దాస్యార్థుఁడఙ్ మాధవా!

వ॥ అని యిట్లింద్రుండు సిద్ధచారణ గరుడగంధర్వ విద్యాధర నిఖిలదేవాదులంగూడి శ్రీరుక్మిణీ వాసుదేవులకు బునఃపునః ప్రణామంబులాచరించిన, గోవిందుండుకరుణాకటాక్షంబున వీక్షించి, ప్రభులక్షణ లక్షితంబులగుగంభీరవచోగుంభనంబుల, ఇంద్రా! నీభక్తికినెంతయుమెచ్చితిని. అనవరతమభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా వర్థిల్లి సురపురంబును పాలించుమని సురేంద్రుండొసంగిన గాన్కల గౌరవించి

గరుడవాహనారూఢుండై రుక్మిణీసహితంబుగా ద్వారకా నగరంబునకుఁజని క్రమక్రమంబున అష్టభార్యా కరగ్రహణుండయి పదియారువేల గోపికలకు నిజలీలావైభవంబున బ్రహ్మానందంబొసంగుచు, ధరాతలంబున ధర్మసంస్థాపనార్థమై పెక్కండ్రుకుమతులనుక్కడంచుచు పోద్ధశాస్త్రబంధుజనసహితుండై శ్రీకృష్ణుండు సత్యసద్గుణశీలుండై మాయాసమన్విత లీలామానుష విగ్రహవిలాస తారక బ్రహ్మనామాన్విత తేజోమయుండై, రక్త నీల పీత విశాగ విషయాతీత నిర్గుణ పరిపూర్ణుఁడై ప్రకాశించుచుఁ బ్రజలంగాపాడుచు ద్వారకావాసుండై సంతత భక్తజనవరదుండై శుభంబుననుండెను. 85

క॥ అనుదినము భక్తిశ్రద్ధల
జనులెవ్వరయిన దీని ♦ జదివిన వినినన్.
వనజాక్షుఁడొసఁగు వారికి
ఘనమగు నిహసుఖము తుదినిఁ ♦ గైవల్యమునన్. 86

క॥ అనియిటులశుకుఁడుపరీక్షి
జ్జనపతికిన్ దెలుప, భక్తి ♦ జ్ఞానపతిశ్రద్ధన్
విని శాశ్వతకైవల్యముఁ
గనియెన్ నిర్జరులుమదినిఁ ♦ గాననివథమ్మున్. 87

క॥ భవధనుఃకార్ముక విదళన శ్రీ
ధవ! హరి! సుత్రామవినుత! ♦ దానవవైరీ
శివజపిత మంత్రతారక!
భువిశ్రిత మందార! రామ! ♦ భూపలలామా! 88

భుజంగప్రయాతము.

సురానేక సంరక్ష ♦ సూక్ష్మస్వరూపా!
ధరాజాతచిత్తాబ్జ ♦ ధామా! రమేశా!
పరాదేవదేవా! శి ♦ వస్తోత్రపాత్రా!
మురారీ! హరీ రామ! ♦ మోక్షప్రదాయా!

ఇది శ్రీహనుమద్దేవ దయారస లసత్కటాక్ష
కవితాధురీణ పంతము గోపనార్య పుత్ర
ఆంజనేయకవి కృత శ్రీ రుక్మిణీ
కళ్యాణమను కావ్యంబునఁ
పంచమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.
శ్రీసీతారామ చంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీ రుక్మిణీ కళ్యాణాంతర్గత

—: తత్త్వార్థ ప్రకాశిక :—

శ్లో॥ కృష్ణేతి మంగళంనామ యస్యవాచప్రవర్తతే
భస్మీభవంతు రాజేంద్ర మహాపాతకకోటయః॥

శ్లో॥ సంసార సర్పసందష్ట చేష్టైక భేషజమ్
కృష్ణేతివైష్ణవం మంత్రంశ్రుత్వాముక్తో భవేన్నరః॥

శ్లో॥ సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వం । నిస్సంగత్వే నిర్మోహత్వం
నిర్మోహత్వే నిశ్చలతత్త్వం ।నిశ్చలతత్త్వే జీవన్ముక్తిః॥

అనెడి ఆచార్యోక్తిచేత సత్పురుషసాంగత్యమున నుత్తమగుణములచే నలంకరింపబడి విజ్ఞానమునుఁగాంచినబుధులు రాగద్వేష నిర్ముక్తులగుదురు.

ఋషిప్రోక్తములగు నిఖిలపురాణేతిహాసములలో నాత్మానాత్మవిచారణ గూఢముగాజెప్పబడియున్నది. అయ్యది గమనించక కొందరుపురాణముల గలనయ్యాయి కథాఘట్టములు కేవలకల్పితములని ధిక్కారముజేయుచు నిరభిమానముగలవారలై యున్నవారలు.

విద్యలెన్నినేర్చినను బ్రహ్మవిద్యతో సమానముకావు గావున శ్లో॥ అన్యవిద్యాపరిజ్ఞానం, అవశ్యంనశ్వరంభవేత్ । బ్రహ్మవిద్యాపరిజ్ఞానం, బ్రహ్మప్రాప్తికరంపరం॥ అనెడినార్యోక్తిననుసరించి కించిజ్ఞుఁడనైననేను నాస్వల్పవిద్యాపరిశ్రమమున, బుద్ధిమంతులగు పెద్దలసేవఁజేసి, వారియుపదేశములయొద్ధభిమానవరుండనై పడసిన విజ్ఞానబలమున నాచేరచియింపఁబడిన శ్రీరుక్మిణీకళ్యాణమునఁగల నంతరార్థమునా నేర్పుకొలది వ్రాయదొడంగితిని. అయ్యది పరతత్త్వజిజ్ఞాసుల కుపకరించఁగలదని నాఅభిమతము.

కథాప్రారంభము

పవిత్రమైన మనుష్యదేహమనెడి విదర్భదేశమును వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసములు బహుముఖములుగ బ్రహ్మత్వమును ప్రతిపాదించుచుండ, చలనమును పొందక నయ్యవి సమన్వయముసు జేసుకొని, శ్లో॥ వేదైశ్చసర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేదవిదేవచాహం॥ అను భగవద్గీతప్రమాణముచేత స్వస్వరూపజ్ఞానముఁగల్గి బ్రహ్మము నేనే యని స్థిరపఱచుకొని హృదయమనెడి కుండిన పురంబున నివసించి, అజ్ఞానావరణవిక్షేపాదులకెల్ల భయంకరుఁడును, వానినన్నిటిని నశింపఁజేయఁగల సమర్థుఁడునైన భీష్మకుఁడను బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠుండగు నృపుండు పరిపాలించుచుండెను.

2. ఆబ్రహ్మవిద్వరిష్ఠుండగు భీష్మకునకేంబ్రివకు పంచమలములనెడి యేవురుపుత్రులును జ్ఞానమనఁబడు రుక్మిణియనెడి కూతురుంగల్గెను. రుక్మిణీయనగా, రుక్మమస్యాస్తీతి రుక్మిణీ=సువర్ణమనియర్థము. శ్రుతి॥ తత్సువర్ణగం హిరణ్యమభవత్, తత్సువర్ణస్య హిరణస్యబ్రహ్మేతి॥ అను శ్రుతిప్రమాణానుసరణి. హిరణ్యమనఁగా పరబ్రహ్మము ఆపరబ్రహ్మము దెలియజేయునది బ్రహ్మవిద్య గనుక రుక్మిణి యనఁగా బ్రహ్మవిద్యలేక ముక్తికాంత.

3. స్వాతిరిక్తవస్తు సత్యజ్ఞానవృత్తిని వర్ధిల్లఁజేయునట్టి అజ్ఞానమును, స్వాతిరిక్తసత్యజ్ఞాన శూన్యమైన బ్రహ్మజ్ఞానమును మనస్సునందే పుట్టుటవలన అజ్ఞానమునకు బ్రహ్మజ్ఞానముతోఁబుట్టువనంబఱగు ఆయజ్ఞానరూపకములగు పంచమలములే బ్రహ్మజ్ఞానమగు రుక్మిణీదేవికి అయిదుగురుదోఁబుట్టువులయిరి. మరియు అజ్ఞానము తొలతబుట్టి సద్గురుబోధవలన బ్రహ్మజ్ఞానము వెనుకగల్గెను కావున అజ్ఞానరూపకుఁడగు రుక్మి అన్న యనియు బ్రహ్మజ్ఞానరూపిణియగు రుక్మిణీదేవి చెల్లెలనియు నెఱుఁగనగును.

4. ఆణవ, కార్మిక, మాయిక, మాయేయ, తిరోధానములనునవియే పంచమలములు. ఆణవమనగా నేను బ్రహ్మమనెడి విజ్ఞానమప్పుడప్పుడు తటస్థించగానయ్యది మఱుగుపఱచి వ్యాతిరిక్త వస్తు సత్యజ్ఞానమును కల్గజేయునది. కార్మికమలమనగా వేదాంతమహావాక్యార్థములు సద్గురువులుబోధించఁగా వశ్రద్ధవహింపఁజేయునది. మాయికమనగా బ్రహ్మజ్ఞానవాసన నుదయింపనీయనది. మాయేకమనగా పాపపుణ్యములు చేయుటయందు మనస్సును ప్రవేశింపజేయునది. తిరోధానమనగా నిర్మలపరిపూర్ణ సచ్చిదానందపరబ్రహ్మమందు అనిత్యబుద్ధి నిబుట్టించి పరబ్రహ్మమునకంటె నితరములగు దేవతలు, మంత్రములు, క్రియలు, మతములు సాధనములు నిజమని బోధించి, జననజరా మరణముల గలిగించి అధోగతిపాలు చేయునదియని యెఱుంగఁదగు.

ఈ బ్రహ్మవేత్తలందరు పూర్ణానంద పరబ్రహ్మమగు కృష్ణునకు, నిద్రావస్థాంత్యమున బొడమిన సూక్ష్మప్రజ్ఞాస్వరూపిణియయ్యు, బ్రహ్మవిద్యయగు రుక్మిణీదేవిని నిర్వికల్పసమాధిలోనిచ్చెదమని వేదాంతమహావాక్యార్థ విచారణ సేయుచుండఁగా, జీవాహంకారుఁడగు రుక్మి: అనానుభవుఁడును, అజ్ఞానభూమి కలుగు జేదిదేశము బాలించినట్టి శిశుపాలుండను నిత్యానిత్యవస్తు వివేకహీనుండును బ్రహ్మజ్ఞానమును వెలితుసను మాడజాలని దివాంధమునకు నీయఁదలంచెను. (దివాంధునిలక్షణములు పూర్వము నాచే రచియింపఁబడినది వాంధమన గ్రంథము రొుక్క ప్రథమ ద్వితీయభాగములలో విపులముగా దెలుపబడెను.)

6. బ్రహ్మవిద్యారూపిణియగు రుక్మిణీదేవిని విజ్ఞాన సమాధియందు స్థిరమై బ్రహ్మవిద్యాభిమానమున నవిద్యాసంఘముక్తంబగు బుద్ధియనువిప్రవర్యుని,యోగమార్గమున భ్రూమధ్యమనెడి ద్వారకాపురమునకుబంపి తత్పరిపాలనాధీశుండగు పూర్ణానందపరబ్రహ్మమగు శ్రీకృష్ణునికి విషయ ముక్తాపరిజ్ఞాన

మున నెఱుఁగఁబఱచెను. అట్లు బ్రహ్మానందరూపిణియగు రుక్మిణీదేవి, నిదిధ్యాస సమాధియందున బుద్ధియగు బ్రాహ్మణోత్తమునచేఁబంపఁబడినసందేశ మెద్దియన

7. పూర్ణానంద పరబ్రహ్మమయుఁడవై, రాగద్వేష కామక్రోధలోభ మదమత్సరాది దుర్గుణములకుదూరుండవై. అంతఃకరణేంద్రియములనంబఱగు స్త్రీలచిత్తములనపహరించుసమర్థతఁగలజీవజ్ఞానాకరుఁడవగుకృష్ణపరబ్రహ్మమా! త్రికాలములయందు నశింపనిమోక్షరూపవస్తువును బొందజేయు (అనగాదుఃఖ రహితమును బొందఁజేయునగు) నీచరణసేవయందు ప్రొద్దుగడపినన్ను (చరణముపాదము) పాదోస్యవిశ్వభూతాని, త్రిపాదస్యామృతందివి "అనుశ్రుతి ప్రమాణముచొప్పున పాదమనగా సకలజీవసమూహముగనుక, యద్యత్పశ్యతి చక్షుర్భ్యాం-తత్తదాత్మేతి విచారయేత్" అనునట్లు జీవసమూహమెల్ల నీకంటెనన్యముకాదని, నిరంతరమనుసంధానముజేయుచున్న దాసను, క్షరము, అక్షరము, పరమనెడివన్నియు నొక్కటిగాభావించి, చతుర్దశేంద్రియమయములైన చతుర్దశభువనములకంటె నధికుండవగునిన్నుఁబొంది అహంబ్రహ్మాస్మి యను విజ్ఞానమునుఁ బొందఁగలను.

8. అదియునుంగాక పూర్ణానందపరబ్రహ్మమగు ఓకృష్ణా! త్రికూటమనెడిస్థలమందలి సప్తభూమికలలోఁగడపటిదై, సూర్యసోమాగ్ని మండలముల మధ్యనుంగల నొంటిస్తంభము మేడయిందు (అనగా నేత్రద్వయమునగలభ్రూమధ్య సహస్రారమున) నుండగానన్నుఁ జేబట్టఁగలవా! బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠుండవగు ఓకృష్ణా! అవ్యయానందరూపిణినై వెలిఁగెడినన్ను, షడ్విధసమాధులలో నొక్కటియైన అంతరనిర్వికల్ప సమాధిబలమునఁజేబట్టవచ్చినపక్షమున, మాయ అవిద్యయనెడి ద్వారపాలకులతో గూడుకొనియున్న సలయవిక్షేప కషాయ రసాస్వాదరాగద్వేష కామక్రోధ లోభమోహమదమత్సరేర్ష్యా దర్పదంభాదులను నశింపఁజేసిగాని చేబట్టగాదుగదాయని చింతించెదవేని,

ఓకృష్ణపరబ్రహ్మమా! హృత్పుండరీకం, పురమధ్యసంస్థం తత్రాపి దహరం గగ నం—విశోకస్తస్మిన్ యదంతస్తదుపాసితవ్యం" అను శ్రుతి ననుసరించినవాఁడవైన రొడల నుపాయంబొండుగలదు. ఎద్ది యన, దేవీపూజార్థమై వెడలుదానను, అనగా స్వరూపాహంకారము వీడి దేహతనుభజింపఁదలంచి, అహంబ్రహ్మాస్మి అను స్వరూపాహంకారమును బొంది (సుషుప్తికాలే సకలేవిలీనే-తమోభిభూ తస్సుఖరూపమేతి, సుఖమహమస్వాప్సం-న కించదవేదిషం "అనెడివ్యక్తిత్వ మునుగలిగి సర్వేంద్రియవ్యవహారములులేనిదాననై-జాగ్రతయందు సర్వేంద్రియ వ్యవహారముగలదాననై యున్నానుగనుక అవిలక్షణమైన నేనే సలక్ష ణముఁగని ప్రజ్ఞగలదాననైయుండెదను. శ్లో॥ అహంకారకృతో బంధః ఆత్మన ద్వ్యస్తపర్యయః-అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాహమితిమన్యతే॥ అను ప్రమాణము చేతనహంకారము బంధకారణమనిన (యస్యాత్పశ్యతి చక్షుర్భ్యాంతత్తదాత్మేతి భావయేత్) అను శ్రుత్యానుసరణి లేనయెదుటఁ దోఁచునదంతయు దాననెడిజ్ఞాన మును బొంది బహిర్ముఖమయిన వృత్తిగలదాననై యుండుసమయంబున- ప్రపం చవాసనలోఁజిక్కి- స్వేతరవస్తుసత్వవృత్తులనుదగులక బ్రహ్మవిచారణము జేయు టకునై మావారలగు అంతఃకరణేంద్రియ నామకులగు బ్రహ్మవేత్తలు-బ్రహ్మ విద్యారిష్ఠుండగు నిన్ను జేపట్టకమునుపు ఈశ్వరివిభజించుబడుఁ అనగా స్థావర క్రిమిజలచరపక్షిపశునరసురాది సకలప్రాణులను పుట్టింపను పెంచను త్రుంపను కర్తయైన పరమాత్మయొక్క భార్యయైన బ్రహ్మవిద్యను ఆరాధించుటకునై పంపుదురు. అనగా బ్రహ్మవిచారణలో నేనుండగాఁ గనపడి ముక్తికాంతనైన నన్ను జేపట్టుమని సందేశమునంపెను.

9. అంత బ్రహ్మానందంబున నోలలాడు ముక్తికాంతయు బ్రహ్మవిద్య యునగు రుక్మిణీదేవి కరగ్రహణార్థమయి (అనగాఁనిఖిలవాంఛాపరిభ్రమణ సంసారకూపంబుననుండి యతిక్రమించుట) పరబ్రహ్మంబగు శ్రీకృష్ణుఁడు విజ్ఞానా

కరమగు విచారణమను సారథియుక్తమగు సైన్య సుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకంబులను తురంగంబులు=(మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారముల నెడి గుఱ్ఱములుగల సూక్ష్మదేహమను) రథమునాయత్తము జేసుకొని, నిధిధ్యాస నిర్గుణసమాధినాబరగు బుద్ధియ నెడి అగ్ని ద్యోతనయుక్తముగా (అగ్నిద్యోతనుడనగా= అగ్ని=బ్రహ్మజ్ఞానమను అగ్నిహోత్రమునకు ద్యోతనా=ప్రకాశింపజేయువాఁడని యర్థము) అంధకారబంధురమగు విషయారణ్యముల దగ్ధముచేసివాఁడని తెలియందగు కృష్ణాంశమరథంబునెక్కి - దేహరూప [illegible] గలవాఁడై అల్పకాలములో ప్రసిద్ధములైన జ్ఞానభూమికలను దాటి విదర్భదేశంబనెడి తురీయస్థలమునకుఁ జేరెను.

10. బుద్ధి సమాధిభ్రష్టుండై విషయవాంఛాసముద్రంబున బడిపోరేమోనే మోయని ముక్తికాంతయగు రుక్మిణీదేవి తనలోదాను విచారింపదొడంగెను.

11. బ్రహ్మవిద్యారూపిణియగు రుక్మిణీదేవి తల్లియగు జ్ఞానకాంతతోనైనా తనమనస్సులోగల విచారకారణముం చెప్పదు, ఇంద్రియములకెల్ల రాజైనమనస్సు బ్రహ్మాకారముతోయుండుట చేతవాగింద్రియ వ్యాపారమగు సంభాషణము జేయదు. హృదయకమలమనెడి ముఖమునందు పొందియున్న సంకల్పాదివృత్తులను బహిర్ముఖముచేయదు. నిద్రయను మాయావరణశక్తికిలోఁబడదు. అనగా సదసద్వివేకము మఱచియుండదు. యోగబోధల నెడిస్తనయుగ్మంబుపై నొకటితో నొకటి పెనవైకొనియున్న సమతావస్థనుబొందియున్న త్రిగుణముల నెడి దండలనువిడదీయదు. ద్వారకనాబరగు భ్రూమధ్యమున నిలచియున్న దృష్టులను బహిర్ముఖముచేయదు. అనగా లోఁజూపుగలదృష్టులను వెలిచూపుగలవిగా జేయదు. జ్ఞాననేత్రంబుల బొడమిన యానందబాష్పములను తుడవదు. అనగా నిరతిశయానందమునుండి తొలఁగి విషయానందమున మునగదు తమోగుణమయంబగు కొప్పుయందభిమానముగల్గి చక్కఁజేయదు-అవిద్యా

పొందినయెడ లోకవాసనలేక యుండెడిదనుట నిత్యానందానుభవముగల దగుటచేత అన్నము మొదలైన భోజ్యపదార్థముల స్వీకరించదు. నిర్వికల్ప సమాధి యందుండటచేత నింద్రియ వ్యవహారములేవియు లేకయుండెననిభావము.

12. అనంతరము ముక్తికాంతయగు రుక్మిణీదేవి పూర్ణానందపరబ్రహ్మమగు శ్రీకృష్ణుని స్వాధీనముయినపిదప నాబ్రహ్మానందరూపిణికై కాంక్షించిన చేదదేశాధీశుండును, అజ్ఞానస్వరూపాంశలక్షణుండెడి నిత్యానందస్వరూపిణీకాంక్ష్యుండగు శిశుపాలుండను దివాంధము మిక్కిలి తాపించుచుండగా నిదిధ్యాసనరూపంబగు బుద్ధి యిట్లు నీతినిగరుపందొడంగెను. ఓ అజ్ఞానుడా! దుర్లభమైన మనుష్యదేహమునందే ప్రాణములుస్థిరమైన "ప్రాణో బ్రహ్మేతివ్యజానాత్" ను శ్రుతిచేత పంచ ప్రాణస్వరూపముతోను పరబ్రహ్మముతానని యెఱింగినపక్షమున జననమరణాదులులేక శాశ్వతముగానుండవచ్చును త్రికాలములయందు తప్పకనుండుట యేతటస్థించినచో ముక్తినిన్నెప్పుడు విడువకయుండును. (యత్సత్త్వేయత్సత్త్వంయదభావేయదభావః) అనుశ్రుతిచేత దానున్న సర్వముగలదనియు దాను లేకున్న సర్వములేదని యెఱుంగుము. రుక్మిణియనెడి ముక్తికాంతసందర్శనముఁగలుగుటచేత శాశ్వతుఁడవైతివి. (బ్రహ్మైవేద బ్రహ్మవిద్భవతి) అనుశ్రుతిచేత బ్రహ్మవిద్యార్థివై బ్రహ్మవేత్తల నాశ్రయించితివేని బ్రహ్మవిద్యయగు ముక్తికాంత నీకు లభించును. బ్రహ్మవేత్తల వేదాంతవాక్యార్థముల నిరసించిదవేని నీప్రయాసమంతయు నిష్ప్రయోజనమై తుదకువిషయవాంఛాపరిభ్రమణచిత్తుండవగుటచేత ఫలించదు. దేహధారి స్వతంత్రుడు కాడు. శ్లో॥ యావత్స్యాత్స్వగుణవైషమ్యం తావన్నానాత్వమాత్మనః । నానాత్వమాత్మనో యావత్పారతంత్ర్యం తథైవహి॥ యావన్నానాత్వజ్ఞానం తావత్కాలంకృతంభయం అని చెప్పియున్న దిగనుక యెవఁడుతనకు దేహేంద్రియాద్యుపాధులుకలవని యెంచుచున్నాఁడో వాఁడెన్నటికి పరతంత్రుఁడేకాని స్వతంత్రుఁడుకాఁడు. సర్వము

నీశ్వరాధీనముగానుండునని యాయనయెట్లు త్రిప్పుచుండునో యట్లుతిరుగుచుందువు. జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములంతశ్శేంద్రియములు నాలుగుసత్వరజస్తమోగుణములు మూడునుగలసి పదియేడుతోఁజేరి శరీరేంద్రియములు నేననెడి అధ్యాసఁగలవాఁడవై అరిషడ్వర్గములారింటిలో దుర్జయమైన కామమువలన భగ్నుండవగుటఁగాంచి కరుణామయుండగు పూర్ణానందపరబ్రహ్మమగు శ్రీకృష్ణుండు వచ్చి-తత్త్వమేవత్వమేవతత్ అనెడుపదేశమువల్లనీలో విజ్ఞానమును గలిగించెను.

13. తదనంతరమజ్ఞానరూపకుండగు రుక్మి తన సహోదరియగు రుక్మిణీనాబ్రహ్మవిద్య పరబ్రహ్మంబగు శ్రీకృష్ణుని స్వాధీనమగుట నెఱింగి, విషయతాపత్రయాది బంధజాలంబులను బాసి మనోబుద్ధి చిత్త అహంకారములనెడి గుఱ్ఱములఁగట్టబడిన కారణశరీరమను రథమును బుద్ధినాఁబరఁగు సారథినడపఁగానందారోహణమగుటఁగాంచి, శరీరేంద్రియాదుల రూపకుండగు రుక్మి తనతోఁబుట్టువు తమ్మునిడిచి దూరమగు కారణంబున దుఃఖితాత్ముఁడై పరబ్రహ్మంబగు శ్రీకృష్ణునికెదురుగా తనస్థూలదేహమను రథమునుఁబోనిచ్చి ట్లనియె.

14. బ్రహ్మానందరూపకుఁడవగు ఓకృష్ణా! జ్ఞానరూపిణియును ఆనందస్వరూపిణియునగు నాచెల్లెలగు రుక్మిణీదేవినిమాకుదూరముజేసి అపహరించుట ధర్మమా! (మమైవాంశో జీవలోకే (అన ప్రమాణమునుబట్టి మేమెల్లరము నీ అంశమునబుట్టినవారము గావున, మాతో సమానుండవు కావుగదా! (నచక్షుర శ్రోత్రపాణిపాదం) అనిశ్రుతిచేత నీవు చతర్దశేంద్రియ వృత్తులలో నేవృత్తిలేనివాఁడవుగదా! అదియునుంగాక "ఏకోదేవో బహుధానివిష్టః - ఏకంసంతం బహుధాకల్పయంతి" అనశ్రుతివలన స్థావరజంగమ ప్రాణిరూపములలో నీవేయున్నావుగనుక నిన్నేజాతివాఁడవని నూహించఁగలను=నజాయతే మ్రియతే వాకదాచిన్నాయం భూత్వాభవితావానభూయః । అజోనిత్యశ్శాశ్వతోయం పురాణోనహన్యతే హన్యమానేశరీరే" అను గీతాప్రమాణముచేత నీవిట్టిచోట

పుట్టితివనియు నట్టిపోటుపుట్టితి వనయు నెట్లుచెప్పఁగలను. నీవుత్రిగుణాత్మకుఁడవుగనుక మంచిచెడ్డలీరెండును నీయందులేవు-అదిగాక (సదసచ్చాహమర్జున) అనునట్లు నీవుసదసద్రూపుఁడవు, నిన్నెవరు తెలుసుకోఁగలరు. నిన్ను తెలుకొనువారు నీవేయనిభావము. (సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా) అను ప్రమాణముచేత సర్వవ్యాపకుఁడవు. నీవుస్థూలకారణ శరీరములు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలు విశ్వతైజస ప్రాజ్ఞనామములు మొదలగువ్యవస్థలను పొందుటయులేనప్పుడు శుద్ధనిర్వికల్పుఁడవుగా నిరంజనుఁడవుగానుండుట నీవిభూతియది. (ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మనేహాస్తి కించన) అనెడి యీనిర్వికల్పసమాధిలోనిదాస్థితినుండునప్పుడు నీకుశత్రులుమిత్రులు లేరు.ఆస్థితినివదిలి జాగ్రత్తకు వచ్చినప్పుడే శత్రుమిత్రాదులుగలవాఁడ వగుదువు ॥శ్లో॥ క్రీడార్థంసృష్టి రిత్యన్యేభోగార్థ మితిచాపరే। దైవస్యైషస్వభావోయ మాప్తకామస్య కాస్పృహా అనిలేక మత్స్యకూర్మవరాహాది రూపములుధరించి శత్రువులతో యుద్ధముచేయుదువు నీవు రాజాధిరాజవేకాని జరాసంధాదిరాజులతో సమమైనవాఁడవుకావు నీవేపితృమాతృ భ్రాతాది స్వరూపములతో నుండువాఁడవుగాన నీవునాకును నాసహోదరియగు బ్రహ్మవిద్యారూపిణియగు రుక్మిణీదేవిని దూరముచేయుట పాడిగాదన బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠుండును జగద్గురుండునగు శ్రీకృష్ణుండు ప్రపంచకవిషయాదుల రూపుఁడగు రుక్మిని యావాంఛావిముక్తతను లక్షణమునకు మార్పుజేయదలంచి వానినివిరూపునిగాఁజేసెను-అజ్ఞానరూపునుండితొలగించెను. అనగా జ్ఞానమును కలగజేసెను.

...పమున రుక్మిణీకళ్యాణాంతర్గత గూఢార్థమునుగ్రహించి ప్రతియొక్క... ...తమశరీరమే విదర్భపురమనియు. కుండినము హృదయమనియు పాలనాధికారి ఆత్మయనియు నిత్యానందమే రుక్మిణియనియు జీవేశ్వరైక్యమను లక్షణమున రాగద్వేష కామక్రోధలోభమోహ మదమాత్సర్యరూపకులగు రుక్మిజరాసంధాదుల జయింపవలయునని యు నట్లుజయప్రియులైనచో నిత్యా

నందకూశీతీయగు రుక్మిణి కరగ్రహణాధిక్యత సహింపగలరనియెడివిజ్ఞానమును సద్గురూపదేశమున నెఱింగి_శ్లో॥ భార్యాజలూకేసహజాదిగర్తే పుత్రాదిమీనే గృహబాడబాగ్నౌ। ఆశాతరంగే భవసాగరేస్మిన్ మగ్నంసముద్ధారయ చంద్రమౌళే అనుప్రమాణముచొప్పున సతీసుతాదిరూపసంసార సముద్రములో మునిఁగి యొడ్డుకిఁజేరఁగానక పునరపిజననం పునరపిమరణం అనుతరంగములంబుమండి బడసహస్రబాధల్నొందువారలకు నిదియొకసహాయకరముగు పారమనినావెఱ్ఱి తలంపునందుంకరముచేసితినో విపులార్థముగల యీరుక్మిణీకళ్యాణాంతర్గత గూఢార్థమును సంగ్రహరూపకముగా దెలియఁజేసితిని. విజ్ఞులగువారలిందెచ్చటేని లోపములంగాంచినచో క్షమింపగలరని నాప్రార్థన.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

పుట	పద్యము	చరణము	తప్పు	ఒప్పు
1	1	3	ఆరాదింప	ఆరాధింప
1	1	4	వేకంకట	వేంకట
3	9	3	ప్రశంశ	ప్రశంస
8	గద్య	2	కథాకర్ణంబు	కథాకర్ణనంబు
7	పద్యము(24)	4	బలికెలి	బలకె
47	11	4	అయ్యె	అయ్యె
,,	12	2	పీరుఁకిఁ	నీరులకుఁ
52	32	4	తనూజగు	తనూజకు
55	41	2	బృందముగూడి	బృందముంగూడి
,,	గద్య	9	భంజకల	భంజికల
65	పద్య 78	2	బోయినిఁ	బోయనిఁ
67	84	2	వడిసి	వడసి
68	87	3	నేత్రుల	నేత్రిల
,,	90	4	విక్రిమ	విక్రిము
70	97	1	శౌనికా	శౌనకా
71	1	3	రాజాది	రాజాధి
73	8	5	ఏతెంచ్చి	ఏతెంచి
74	13	1	అచును	అనుచు
,,	గద్య	1	కన్నయ	కన్నియ

75	పద్యము 18	4	ప్రిదాయ	ప్రిదాయి
77	27	4	అనుకూలము౯	అనుకూల్యము౯
80	42	2	ముద్ధులిడి	ముద్దులిడి
84	57	4	అరుణముంజెందె	అరుణఁడైపోయె
85	61	3	లలామాకు	లలామకు
87	గద్యము	1	తీక్షణంబున	తీక్ష్ణంబున
92	పద్యము 82	8	శీతుకృతులు	శీతకృతులు
96	94	8	జేపిరి	జేసిరి
,,	97	2	వీడంత	వీఁడంత
101	గద్య	6	వెలెంగెడి	వెలింగెడి
105	6	2	సుంరాంగి	సుందరాంగి
106	పద్యము 12	4	ఖగరాడ్వాహుని	ఖగరాడ్వాహనని
107	రగడ	9	రాజు	రాజ
,,	,,	18	హారణముఁ	హారణముం
109	పద్యము 5	17	తేరుఁ	తేరఁ
115	,, 39	2	అఁదంబుదన౯	అందంబున౯
,,	,, 41	4	దళాయనేత్రు	దళాయతాక్షు
117	దంపకము	4	కంది	కంధి
128	పద్యము 11	2	సాద్యంబు	సాధ్యంబు
129	,, 13	1	నాత	యాత

130	గద్య	3	అలంకృతిఁ	అలంకృతఁ
,,	పద్యము 17	2	యాణరీ	నాణరీ
133	గద్య	2	పగిదియచ్చటఁ	పగిదినచ్చటఁ
135	పద్యము	4	భద్రిలు	భద్రిల
136	గద్య	12	పాలంబులును	ఫాలంబులును
136	,;	16	మహార్ణవంబెల	మహార్ణవంబు లే
140	పద్యము 24	4	ద్రెళ్లఁగ సేయు	ద్రెళ్లఁగ నేయు
143	,, 34	2	సీకుఁ	సీవుఁ
144	,, 38	5	రాజమాన్య	రాజమాన
146	,, 42	2	నేతుల్	నేతల్
150	,, 62	2	రుక్మిణిపల్లివదళపాణి	రుక్మిణిఁబల్లవదళపాణి
152	,, 67	3	మేలివకా	మేలయకా
156	,, 84	4	వారామ్నిధి	వారాన్నిధి
,,	గద్య	5	ఇందా	నిందా
,,	,,	,,	అనవర	ననవర
157	గద్య	9	అష్టభార్యా	నష్టభార్యా
158	88	2	భవు	భవ

 పాఠక మహాశయులకు హెచ్చరిక.

ఈ గ్రంథకర్తగారగు కవితావిశారద పంతం ఆంజనేయులుగారిచే రచియింపబడిన గ్రంథములన్నియు మావద్ద దొరకగలవు

"మోక్ష సాధని" 0-4-0

ఈ గ్రంథము సగుణ నిర్గుణోపాసనగల భక్తులకు ఉపయోగకరమైనది. మనోహరమైన పద్యములుగల కావ్యము చదివి తీరవలయును.

"దివాంధము" (పద్యకావ్యము)

ప్రథమభాగము. 0-5-0

ద్వితీయభాగము. 0-6-0

ఈ గ్రంథములో సన్యాపదేశచరిత్రము - నీతి - వేదాంతము. ఈ అర్థత్రయము గ్రంథమంతటను గానబడును. ప్రతి పద్యము చిత్రవిచిత్రముగా పూరింపబడి చదువరుల హృదయముల నాకర్షింపఁగల మహాశక్తిగలది.

శ్రీ పాండురంగశతకము. 0-6-0

ఈ శతకమిప్పటివరకుగల శతకములన్నిటికి మకుటము. ప్రతిపద్యములో సారమైన భక్తిభావముగలిగి శ్రీ పాండురంగ నాథునితో భాషించు నట్లుండును.

ముద్రణములో నున్న గ్రంథములు

"భక్తనామదేవు" (నాటకము)

శ్రీ పాండురంగని లీలలన్నియు నిందు ప్రదర్శింపబడును. ఎట్టివిషయ వాంఛయుదైనను ఈగ్రంథము నొక్కపర్యాయము పఠించినచో తన్మయత్వము గలిగి భక్తిపరవశుడగును.

శీఘ్రముగా సారస్వతలోకమున కందజేయబడును.

కొండా వీరయ్య,
పుస్తకములవ్యాపారము
మహాకాళి వీధి,
శికింద్రాబాదు.